کلیاتِ فداؔ

محمد اسماعیل عُرساٹی فداؔ

Soorih Sindhi Adab

جي لهوارو لوڪ وهي، تون اوچو وهه اوپار

0344 3919786

0300 3404488

Sahib Khan "SOORIH" Mirani

کلیاتِ فدا

حصہ اوّل

محمد اسماعیل عُرساٹی فدا

قیمت ۲۰ روپیا

حرف آغاز

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

وَالشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوٗنَ ۝ اَلَمْ تَرَ اَنَّهُمْ فِيْ كُلِّ وَادٍ يَّهِيْمُوْنَ ۝

"ءِ شاعرن جي تابعداري گمراه ئي ڪن ٿا. ڇا تو نه ڏٺو ته اهي سڀ ڪنهن ميدان ۾ حيران ڦرن ٿا."

قرآن پاڪ ۾ مٿي ذڪر ڪيل آيت شريف ۾ جيڪي فرمايو ويو آهي، ان مان اندازو لڳائي سگهجي ٿو ته شاعرن کي ڪا گهڻي اهميت نه ڏني ويئي آهي. بهرڪيف مولانا جلال الدين رومي مثنوي شريف ۾ چيو آهي ته :

شاعري جزويست از پيغمبري
جاهلانش ڪفر دانند ازخري

بهرحال شاعري هڪ فن لطيف آهي. سا ڳالهه مڃڻي پوي ٿي. مون جيڪي اشعار پنهنجي ڪليات ۾ درج ڪيا آهن، تن کي شاعري نه ٿو تسليم ڪريان. مان شاعر هرگز نه آهيان. البت ناظم ضرور آهيان. منهنجي نظمن

۾ کي عروضي غلطيون هونديون، جن کان اڪثر وڏا شاعر بہ آجا نہ آهن.

منهنجي ڪن مهربان دوستن مون کي مشورت ڏني تہ آئون پنهنجي نظمن کي شايع ڪرايان، ڇو جو زندگي کي بقا ڪونهي. مبادا اها دماغي ڪاوش ضايع نہ ٿي وڃي. اهو نيڪ مشورو وٺي پنهنجي ڪليات کي ڇپائي پيش ڪريان ٿو. خرچ جي طاقت ڪانہ اٿم مگر دوستن جو حڪم برچشم رکي همت ٻڌي اٿم. جيڪڏهن منهنجي دلي جذبات کي پسند فرمايو ويو تہ پاڻ کي خوش قسمت سمجهندس.

محمد اسماعيل عرساڻي فدا

SOORIH SINDHI ADAB

فهرست

(۱) مناجات، حمد ۽ نعتون	(۱)
(۲) قومي اشعار	(۳۲)
(۳) نوحا	(۷۹)
(۴) منظر نگاري	(۱۱۱)
(۵) عالم، فاضل، بزرگ ۽ شرفاء	(۱۳۵)
(۶) غزل، ڪافيون ۽ رباعيات	(۱۵۷)
(۷) مزاحيات	(۱۶۹)

SOORIH SINDHI ADAB

حمد

① حمد سڀ تو خالق ارض و سما جي واسطي
ٿيا سڀئي رطب اللسان تنهنجي ثنا جي واسطي
تنهنجي قدرت جي صفت ۾ تو خدا جي واسطي
سڀ مناسب آ سندءِ شان عُلا جي واسطي
ڪبر سڀ زيبا جناب ڪبريا جي واسطي
② جلد ٽر منهنجي خبر لهجو خدا جي واسطي
منهنجا مولا! شافع روزجزا جي واسطي
عزت احمد اسيرانِ بلا جي واسطي
ملتجي مان روز شب عفو خطا جي واسطي
رحم ڪر مون تي محمد مصطفىٰ جي واسطي
③ بخش ڪر منهنجون خطائون مالڪ دنياوُدين
عفو ڪر عصيان منهنجا مالڪ عرش برين
اي سندم داور مون کي آ ذات ڪان تنهنجي يقين
ٿي عطا باغ صداقت مان من کي بوئي يقين
حضرت صديق اڪبر باوفا جي واسطي
④ حضرت آدم جڏهن کائي ٿيو گندم شرمسار
تو ڇڏي بلڪل سندس بخشي خطا انجام ڪار
مان گنهگار آهيان موروثي ۾ تون آمرزگار
ڪر نه تون منهنجي گناهن تي نظر اي ڪردگار
تنهن عِمرؓ فاروق عادل بي ريا جي واسطي

⑤ بخت برگشته جي منهنجي رنگ گردش کي ڏسي
چرخ سو ڪائي ٿو چُرخ چنبري شام وسحر
دور دوران کان ٿيم اڄ عارض دوران سر
جلد مون کي تون قريب منزل مقصود ڪر
حضرت عثمان صاحب باحيا جي واسطي

⑥ بهر اسماعيل و ابراهيم و عيسىٰ اي خدا
بهر شيث و آدم و ادريس و موسىٰ اي خدا
بهر يعقوب و شعيب و نوح و يحيٰ اي خدا
ڪر سندم حاجت روا تون بهر آقا اي خدا
حضرت حيدر علي مشڪل ڪشا جي واسطي

⑦ يا الاهي بي بضاعت مان ۽ دل فگار مان
مضطر و غمگين مان ناشاد مان بي يار مان
چاره ساز دردمندان تون آهين ناچار مان
ڏي شفاء بيماريءَ هجران سندو بيمار مان
حضرت مولىٰ حسن صاحب رضا جي واسطي

⑧ يا الاهي نام اقدسؔ تنهنجو آ آمرزگار
تون ئي ستار معايب آهين مان تقصير وار
بخش ڪر پنهنجي ڪرم سان جرم منهنجا بي شمار
نزع ۾ ايذا نه ٿئي زنهار اي پروردگار
تنهن حسين عالي شهيد ڪربلا جي واسطي

⑨ واسطو اڪبر جي خون آلود سر جو اي ڪريم
واسطو سبط نبي حبي چشم تر جو اي ڪريم
واسطو سڪينه پياسيني پدر جو اي ڪريم
ٿي معالج تون سندم درد جگر جو اي ڪريم
حضرت خاتون جنت فاطمه جي واسطي

(۱۰) قاسم و عباس جي زخمي بدن جو واسطو
لا شئ اصغرجو، تنهن تشنہ دهن جو واسطو
سينۂ صد پارۂ حضرت حسن جو واسطو
زخم حلقوم حسين بي ڪفن جو واسطو
رحم ڪر تون حضرت زين العبا جي واسطي

(۱۱) مان رضا تنهنجي جو طالب ”توم مان اميدوار
ميث سڀ منهنجون خطائون“ مان آهيان تقصيروار
حشر جي ڏينهن مون مٿي ٿئي تنهنجي رحمت ڪردگار
ڪر سندم مشڪل ڪي آسان تون سندم پروردگار
حضرت باقر امام اوليا جي واسطي

(۱۲) هي ءُ غرض ناهي تہ دارا جي مون دارائي ملي
هي ءُ غرض ناهي تہ شڪوه شان ڪسرائي ملي
هي ءُ غرض ناهي متاع حاتم طائي ملي
غرض آهي طاقت و تاب و توانائي ملي
جعفر صادق امام اصفيا جي واسطي

(۱۳) هي ءُ غرض ناهي حيات جاودان تون بخش ڪر
هي ءُ غرض ناهي تہ ملڪ مالڪان تون بخش ڪر
هي ءُ غرض ناهي تہ سڀ مال جهان تون بخش ڪر
بخش ڪر ليڪن گناه بيڪران تون بخش ڪر
ڪاظم موسیٰ اسان جي پيشوا جي واسطي

(۱۴) هي ءُ غرض ناهي جهان جي حڪمراني ڏي مونکي
هي ءُ غرض ناهي سرير خسرواني ڏي مونکي
هي ءُ غرض ناهي تہ ڪوچترڪياڻي ڏي مونکي
پر در خير البشر جي پاسباني ڏي مونکي

ان جليل المرتبت موسيٰ رضا جي واسطي

⑮ هيءُ غرض ناهي نشست مسند ضحاڪ ڏي
هيءُ غرض ناهي ڪمال رفعت افلاڪ ڏي
هيءُ غرض ناهي سياوش جي سونکي پوشاڪ ڏي
ليڪ خاڪ آستانهٔ صاحب لولاڪ ڏي
تنهن علي نقي امام باصفا جي واسطي

⑯ هيءُ غرض ناهي منکي اقليم ۽ تخت و تاج ڏي
هيءُ غرض ناهي سڪندر جي طرح ڪو راج ڏي
هيءُ غرض ناهي منکي هر شاه پيو اخراج ڏي
مان مگر محتاج آهيان رزق مايحتاج ڏي
تنهن تقي محمد امام اتقيا جي واسطي

⑰ ايءُ غرض ناهي ته علوي بادشاهي ڏي منکي
ايءُ غرض ناهي ته تون عالم پناهي ڏي منکي
ايءُ غرض ناهي ته شان ڪجڪلاهي ڏي منکي
قبر جي جاءِ تون مديني ۾ الاهي ڏي منکي
تنهن امام عسڪري ابر سخا جي واسطي

⑱ باغ هستي ۾ نه سير و جستجو مطلوب آهه
بزم عيش افزا نه صهباءُ سبو مطلوب آهه
شيشهٔ ميگون نه جام مشڪبو مطلوب آهه
پر منکي دنيا و دين ۾ آبرو مطلوب آهه
ڪر عطا تنهن مهدي نور بقا جي واسطي

⑲ نرگس شهلا نه نسرين وسمن درڪار آهه
عنبر سارا نه ڪجهه مشڪ ختن درڪار آهه

گوهر يڪتا نہ ياقوت يمن درڪار آهه
تندرستيءَ جي مگر، اي ذوالمنن درڪار آهه
ڪر عنايت مون مٿي ڪل انبيا جي واسطي
(٢٠) يا الاهي! مان آهيان عاصي ۽ تون آمرزگار
تون آهين ستّار ۽ غفّار مان تقصير وار
بخش ڪر پنهنجي ڪرم سان منهنجا عصيان بي شمار
ڇا عجب آ تنهنجي رحمت ٿئي مٿم پروردگار
مهر جي ڪر تون نظر ڪل اوليا جي واسطي
(٢١) حشر ۾ مون تي ڪرم ٿئي اي سندم رب ڪريم
تنهنجو لطفِ عام آ، آهين تون مظهر فيض عميم
ٿئي هلڻ مشڪل نہ مون کي جادهٔ اندوه و بيم
هر قدم تي تون ڪرين آسان صراطِ مستقيم
حضرت پيران پير بادشاه جي واسطي
(٢٢) جان آسانيءَ سان نڪري منهنجي وقت آخري
سورة ياسين زبان تي لب مٿي نام نبي
تون رکج ايمان قائم صدقهٔ آلِ نبي
جمله دشواري ۽ خواري ناس ڪر تون مون سندي
پنهنجي بي پايان عنايت ۽ عطا جي واسطي
(٢٣) قبر تيره ۾ اگر ٿئي خوف هن رنجور کي
تہ پسائج تون محمد جي رخ پُر نور کي
پڻ ڪرين روشن گهڻو منهنجي شب ديجور کي
تاڪ مدفن تي سندم ٿئي رشڪ ڪوهِ طور کي
اي خداءِ ذوالمنن! پنهنجي ڪرم وسخا جي واسطي

(۲۴) عازم ملڪ بقا جنهن دم ٿئي روح پُر الم
رهنمائيءَ واسطي درڪار آ تنهن جو ڪرم
راه و رسم دين أحمد تي رهان ثابت قدم
دستگيري ڪج سندم تون اي خدائيءَ محترم
واسطي قرآن جي ۽ مصطفيٰ جي واسطي

(۲۵) بخشش روز قيامت جي بشارت ڏي منکي
دولت دين نبي، لطف و عنايت ڏي منکي
فڪر و مڪروهات دنيا کان فراغت ڏي منکي
طاقت صوم و صلوٰة و زهد و طاعت ڏي منکي
مهر ڪر مولىٰ مٿم تون مجتبىٰ جي واسطي

(۲۶) اي سندم مولاٰ تون ڪل مشڪل سندم آسان ڪر
اي سندم داور تون ڪل پورا سندم ارمان ڪر
پنهنجي رحمت عام سان مون تي به ڪجهه احسان ڪر
تون معالج آهين منهنجي درد جو درمان ڪر
حيدر ڪرار شاه لا فتىٰ جي واسطي

(۲۷) جنهن کي فرمايو امير المومنين توئي خطاب
پيار سان اڪثر چيو ٿي جنهن کي احمد بوتراب
۽ اسد جنهن کي چيو ٿي مادر عصمت مآب
تنهن جي صدقي ۾ تون هن ناڪام کي ڪر ڪامياب
قطرهٔ خون شهيدان ڪربلا جي واسطي

(۲۸) ياالاهي هي سندءِ بندهٔ آ عاجز بي نوا
التجا آهي ڪٽي در تنهن جي تي آيو گدا
حال تي ان غمزده جي مهر ڪر ڪا يا خدا
تنهن جي درگه ۾ ڪري ٿو عرض پنهنجو فدا
عرض ڪر مقبول ان جا اصفيا جي واسطي

صبح جي صدا

صبح جو جنهن ڪئي صدا سرڪار ۾
جاڻ پڪ مقبول پئي دربار ۾
① عفو جي آذار تي ڪيا مون گناه
بخشش ڪر بخشش سان سي شاهن جا شاه
اي اجها عاصين گنهگارن پناه
ڪر نظر ڪا ڪرم جي هر ڪار ۾
② پوک مون پوکي نه هرگز ڪا ڏي
ڪيو ٿم گڏ ڪو نه مون سمجهي سُٺي
مان نه لٽندس هاءِ جت ويندا لٽي
ڪو ڪٽو هوندو نه منهنجي پار ۾
③ مهر ڪر اي مهربان مالڪ سچا
ڪم اسان جا ڪل خدا آهن ڪچا
پر اچا آهيون ننڍا ٻالڪ ٻچا
رک سچو دنيا سندي وهنوار ۾

توفيق عبادت ڏي !

مان نہ چاهيان ٿو تہ دولت ڏي منکي
نيک خصلت نيک عادت ڏي منکي

① شوکت دنيا جو طالب ڪين مان
امر دين ۾ استقامت ڏي منکي

② خوش رهي دنيا سندم اخلاق کان
ياالاهي ! سا طبيعت ڏي منکي

③ تون سندم خالق سندم مختار تون
چاهي عزت چاهي ذلت ڏي منکي

④ نفس سرڪش کان رها ڏيجي نہ مان
ايتري طاقت ۽ همت ڏي منکي

⑤ بخش ڪر منهنجون خطائون اي ڪريم
روز توفيق عبادت ڏي منکي

⑥ مان نہ آهيان طالب نام و نمود،
هان مگر شوق شهادت ڏي منکي

⑦ خوش رهان هر حال ۾ پروردگار
دولت صبر و قناعت ڏي منکي

⑧ اڄ فدا آهي اها دل سان دعا،
ياخدا پنهنجي محبت ڏي منکي

قرآن جي تعريف ۾

رهبر دنيا و دين قرآن آ قرآن آهه
دين اهو منهنجو اهو ايمان آ ايمان آهه
① هي ڪتاب الله جو تحقيق ٿيو لاريب فيه
هن جو منڪر باليقين شيطان آ شيطان آهه
② ذڪر ان ۾ پنهنجو نازل ڪيو خداوند غفور
ان جو حافظ پي اهو رحمان آ رحمان آهه
③ هن ۾ لاشڪ آهي هر هڪ چيز دنيا جو بيان
واه واه قرآن جو ڇا شان آ ڇا شان آهه
④ روح راحت، جان فصاحت، پُر بلاغت، پر نثار
دل سندس اعجاز تي قربان آ قربان آهه
⑤ حق و باطل جو اسان کي فرق ڏيکاري درست
تنهن سبب نالو سندس فرقان آ فرقان آهه
⑥ باليقين باصدق دل برهان قاطع هي ڪلام
دشمن جو قاطع برهان آ برهان آهه
⑦ ٿو ٻڌي تعليم قرآن ٿي نه جنهن دل تي اثر
آدمي سو بدتر از حيوان آ حيوان آهه
⑧ حامل قرآن مرسل آهه فخر الانبيا
جان و دل سڀ جنهن مٿان قربان آ قربان آهه

٩ عترت و قرآن سان جنهن آدميءَ کي عشق آهه
مومن ڪامل اهو انسان آ انسان آهه

١٠ آل احمد مصطفیٰ آهي سفينه نوح جي
رحمت حق ان جي پشتيبان آ پشتيبان آهه

١١ اي فداؔ دنيا جي صفحي تي براءِ مسلمين
خوب دستورالعمل قرآن آ قرآن آهه

حمد

حمد بیحد مر حکیمی را سزد
کہ ز بدیع حکمتش بارے وزد

① باد در بستان ھمی آرد بہار
تا شود شاداب وخندان شاخسار

② شاخسار پر ز غنچہ ھا شود
از ھمہ اطراف بوئے خوش دمد

③ بوئے خوش با رنگ گل حیران کند
زین سبب ھر والہ را مستان کند

④ والہ ھمچوں ھالہ گردد ھالہ دار
از شکایات زمان شد نالہ دار

⑤ نالہ وشکوہ ست اورا از زمان
آہ ! عمرم گشت ضایع در زیان

⑥ این زیانم را سبب تقصیر شد
ھم قصورم را مدد تقدیر شد

⑦ گردشے تقدیر با من سازگار
می نگشتم در زمان با حال زار

⑧ حال زارم را اگر سازم عیاں
دفتر باید بہ تحریر بیاں

⑨ من بیان قصہ گویم مختصر
تاکہ آہ وزاریم آرد اثر

⑩ آه و زاری از یتیمی می کنم
وز نتیجۂ عاقبت بانگ زنم
⑪ عاقبت خوش با ترقی می شود
درد دل از رزق وافر می رود
⑫ رزق وافر از کجا گردد حصول
چوں کہ ماندم بے سند ہمچوں جہول
⑬ بے سند ہستم ز تعلیم جدید
ہم ز عمرم رفت شد وقت مدید
⑭ عمر در قانون ہا محدود شد
بعد ز آن باب عمل مسدود شد
⑮ باب سعیم شد کشوده چند روز
زیں سبب دارم بہ قلبم درد و سوز
⑯ قلب من از ماضی شد بیمناک
سابقاً ہم گشت ضایع انہماک
⑰ انہماک وسعیہ را در این زمان
می کنم تا من روم در امتحان
⑱ امتحان را کامیابی شد ثقیل
ہم کریم النفس ناظر شد دخیل
⑲ گر کریم النفس ناظر شد کریم
از عطا بیش قاصرے گردد علیم
⑳ بر عطا ہائے شما چشم رسید
تو ہستی فیاض و استاد عدید

(۲۱) فیض تو شد چشمۂ آب حیات
هر که نوشد، می شود دائم و ثبات
(۲۲) ثابت و باقی شود اندر جہان
رتبہ اش بالا شود ہمچوں مہان
(۲۳) رتبہ بالا مرا در دل مقیم
گر بامدادم کنی یاری عظیم
(۲۴) یاریت را من شدم امیدوار
تاکہ شاخم خشک گردد سبزہ زار
(۲۵) شاخِ امیدم بہ باران عطا
تازہ و شاداب کن اندر قضا
(۲۶) تازگیش بی تو می باشد محال
از تو گردد پُر ثمر اندر مآل
(۲۷) پُر ثمر گردان مرا اے خوش خصال
دست من در دامن تو در ملال
(۲۸) دامن جودت بیفشا اے سخی!
تا ز حال زار خود گردد قوی
(۲۹) حال اسماعیل شد زار و ضعیف
زار را گلزار گردان اے شریف

ابتدا

ڪريون اسم تنهنجي، سان ٿا ابتدا
خدايا خدايا خدا
① سدا علم جو شوق نت ڏي ڏٺي
گهرون ٿا دعا پنهنجا هٿڙا ڪٺي
سدا سائلن جا ٿو سڌڙا سٺين
اسان جو به ٻُڌ عرض ۽ التجا
خدايا خدايا خدا
② اسان کي ڏي سالم دماغ ۽ جگر
اسان کي عطا پاڪ جذبات ڪر
رهون پاڻ ۾ سڀ ٿي شير و شڪر
ڪرين نيڪ اخلاق اعلیٰ عطا
خدايا خدايا خدا
③ شجاعت سان يارب ڏي حُبِ وطن
وطن لاءِ قربان ڪريون جان تن
سدا مفلسي کان ڏي امن اي خدا
سخا سادگي ڏي ادب ۽ حيا
خدايا خدايا خدا
④ الاهي محبت جو گڙ ڪر نصيب
ٿئي ڪاميابي اسان کي قريب
ڪريون بندگي تنهنجي هادي حبيب
گهرون روز و شب بس اهائي دعا
خدايا خدايا خدا

مناجات

الاهي سچي مون کي عظمت عطا ڪر
ملي جنهن سان عزت سا حڪمت عطا ڪر
ڪريان دشمنن کي ٻه مان دوست پنهنجو
سو اخلاق ۽ سا مروت عطا ڪر
وطن جو رکان نانءُ اوچو هميشه
سا همت عطا ڪر ۽ سا جرأت عطا ڪر
سندم ننڍڙي دل ۾ هميشه خدايا
غريبن يتيمن جي اُلفت عطا ڪر
هجي هر طرف منهنجي نيڪين جو نالو
اها مون کي عزت ۽ شهرت عطا ڪر
جڳ ۾ فَدا ٿئي اُجالو جهين کان
اها علم جي مون کي دولت عطا ڪر

نعت

عاصين جو وقار آهين رسولؐ
رحمت ڪردگار آهين رسولؐ
تو تي قربان ٿئي هي فاني جهان
زندگئ پائدار آهين رسولؐ
مون ڏٺو سارو گلشن عالم
خار وگل جو اُپار آهين رسولؐ
تون ئي جانِ حيات و بهار،
موجب روزگار آهين رسولؐ
ٿو فَدا جي اندر مدام وسين
دل ۾ ليل ونهار آهين رسولؐ

محبت رسول جي

محبت سڀ کي دامنگير آهه حضرت محمد جي
جتي وڄ اُت فقط توقير آهه حضرت محمد جي
ٻڌو جنهن جنهن ڪلام ان جو ٿيو في الفور شيدائي
مؤثر ايتري تقرير آهه حضرت محمد جي
② شجاعت بردباري، درد دل پاڪيزگي ۽ نيڪي
انهن پنجن اندر تصوير آهه حضرت محمد جي
③ رسول ڪبريا جو ٿيون وٺن نالو عنادل پڻ
لکيل هر برگ تي تحرير آهه حضرت محمد جي
④ ڪٽي جنهن پردو ظلمت جو ڏيکاري روشني سڀ کي
وڌيل خورشيد کان تنوير آهه حضرت محمد جي
⑤ زبان سان چئي نٿو سگهجي لکڻ کان ٿيو قلم قاصر
منقش دل مٿي تصوير آهه حضرت محمد جي
⑥ ڪڏهن سر تي ڪڏهن اکين مروجه ان کي فدا آهه هردم
اسان کي خاڪپا اڪسير آهه حضرت محمد جي

شاه دوسرا

ٿيو اڄ اي مسلمانو آ شاه دوسرا پيدا
خدا خود جنهن جي خاطر هي ڪيا ارض وسما پيدا

① وٺي ڪافور ظلمت ڪفر جي ٿي بس انهيءَ دم ۾
جڏهن ٿيو عالم امڪان ۾ سو نور خدا پيدا
② غريق بحر عصيان اڄ چونه ٿين خوش مقدر تي
ٿيو فضل خدا سان شافع روز جزا پيدا
③ اٿو تعظيم لئي هر دم رکو پاس ادب دل ۾
ٿيو سلطان جن و انس اي اهل وفا پيدا
④ پهاڙن ۽ درختن سنهن ڪنيو هن جي نبوت جو
نه عاجز ڪفر ٿي چا ڪان جو ٿيو معجزنما پيدا
⑤ نه آيو ڪو به هرگز ڪو نه اهڙي شان شوڪت سان
فدا دنيا اندر ٿيا جي هزارين انبيا پيدا

شان محمد

الله الله شان محمد صلی الله علیه وسلم
عرش عظيم ايوان محمد صلی الله علیه وسلم

① پيش نظر ٿيو شان محمد، دل ۾ ٿيو احسان محمد
چونه ٿيون قربان محمد صلی الله علیه وسلم

② دل شيدائي آن محمد، صلی الله علیه وسلم
وجد ۾ سڀ مستان محمد صلی الله علیه وسلم

③ بي تعداد احسان محمد، بي پايان فيضان محمد
رحمت حق قربان محمد، صلی الله علیه وسلم

④ آدم و موسیٰ، يوسف و عيسیٰ مَلک اولیٰ مَلک اعلیٰ
آهي عجب پر شان محمد صلی الله علیه وسلم

⑤ سڀ کان بهتر سڀ کان اعلیٰ، سڀ اعجاز رسل کان بالا
معجزه قرآن محمد صلی الله علیه وسلم

⑥ اي پُرسان شان محمد، جويان فيضان محمد
ڏس تون ڪٿي قرآن محمد صلی الله علیه وسلم

⑦ عين عنايت چشمهٔ رحمت، بحر حقيقت، حُسن رسالت
خُلق عاليشان محمد صلی الله علیه وسلم

⑧ آدم، ابراهيم ۽ موسیٰ، حق ڪيو تن جو رتبو اعلیٰ
سڀ سي ثنا گويان محمد صلی الله علیه وسلم

⑨ لرزان هئا شاهان زمانه، حيرت ۾ هئا سڀ فرزانه
ڇانه هو شوڪت وشان محمد صلى الله عليه وسلم

⑩ سڀئي بد افعال ڇڏايا، ڪل عمدا اخلاق ڪرايا
جان جهان قربان محمد صلى الله عليه وسلم

⑪ مصدر وحدت، مهر رسالت، آيۂ قدرت، سايۂ رحمت
ذات عاليشان محمد صلى الله عليه وسلم

⑫ پنهنجن تي الطاف سراپا، غيرن تي اڪرام سراپا
سڀ جي مٿان احسان محمد صلى الله عليه وسلم

⑬ گرد وغبار حرص وهوا کان صاف هو بلڪل فضل خدا سان
آئينه دامان محمد صلى الله عليه وسلم

⑭ سيدنا صديق مڪرّم، سيدنا فاروق اعظم
سرخيل ياران محمد صلى الله عليه وسلم

⑮ سيدنا عثمان معظم رضى الله تعالىٰ عنه
خواهان رضوان محمد صلى الله عليه وسلم

⑯ حضرت اسد الله الغالب سيدنا بن بوطالب
سرتاج اخوان محمد صلى الله عليه وسلم

⑰ جامع درويشي ۽ شاهي نافع ڪل مخلوق الاهي
ڪير؟ اهي ياران محمد صلى الله عليه وسلم

⑱ حامي مهر وصدق وصفا هئا، ماحي ظلم وجور وجفا هئا
اصحاب ذي شان محمد صلى الله عليه وسلم

⑲ ڪان صفا هئا، باغ وفا هئا، ابر سخا هئا، بحر عطا هئا
انصار واعوان محمد صلى الله عليه وسلم

(٢٠) خوش اطوار و نيڪ طبيعت، پاڪ دل و پاڪيزه فطرت
جمله مقبولان محمد صلى الله عليه وسلم
(٢١) سيدنا حسنين جي حالت، نت ٿي بڻائي محو حيرت
هي هئا فرزندان محمد صلى الله عليه وسلم
(٢٢) مؤمنو! نقش دوئي کي مٽايو، نعرهٔ الا الله لڳايو
خوب جهليو دامان محمد صلى الله عليه وسلم
(٢٣) همت وارا نيڪ جوانو! شمع رسالت جا پروانو!
ياد رکو فرمان محمد صلى الله عليه وسلم
(٢٤) بيداريءَ جو وقت هي آهي، هوشياريءَ جو وقت هي آهي
هوش ڪريو! شيران محمد صلى الله عليه وسلم
(٢٥) پاڻ اٿو، دنيا کي اٿاريو، عالم ۾ هڪ ڌوم مچايو
اي غيرتمندان محمد صلى الله عليه وسلم
(٢٦) دشت و جبل ۾ بحر روان ۾ ساري عرض و طول جهان ۾
پهچايو فرمان محمد صلى الله عليه وسلم
(٢٧) مشرق کي مغرب سان ملايو، ڪنڊ ڪنڊ ۾ پيغام پهچايو
ياد ڪريو احسان محمد صلى الله عليه وسلم
(٢٨) عالم کي سرمست بڻايو، سڀ کي تا امڪان چکايو
صهبائِ عرفان محمد صلى الله عليه وسلم
(٢٩) ممڪن ناهي، ممڪن ناهي، مون کان فدا ٿئي ممڪن ناهي
ذڪر و بيان شان محمد صلى الله عليه وسلم

اسلام

① ره مولىٰ ٻُڌائڻ لاءِ هيءُ اسلام آيو آهه
جهنم کان بچائڻ لاءِ هيءُ اسلام آيو آهه
دوئي دل مان مٽائڻ لاءِ هيءُ اسلام آيو آهه
اسان کي حق ملائڻ لاءِ هيءُ اسلام آيو آهه
طلسم ڪفر و شرڪ و بت پرستي آ هن توڙيو
ادب سان رشتهٔ مخلوق و خالق بس انهيءَ جوڙيو

② خدا تائين رسڻ لاءِ هيءُ اسلام آ زينو
اهوئي بس صفات و ذات خالق جو آ آئينو
اهوئي غافلو! توحيد عرفان جو آ گنجينو
ڏسي بيشڪ اچي جنهن پاڪ ڪيني کان هجي سينو
وڃائي ٿو زماني ۾ اهو توحيد جو ڏونڪو
انهيءَ جي آهه هٿ ۾ ڪفر جي ترديد جو ڏونڪو

③ نوا سنجان وحدت جو اهوئي پرفضا گلشن
اهوئي نار دوزخ کان بچڻ لاءِ آخري مامن
ڪيو جنهن پاڪ آهي شرڪ کان توحيد جو دامن
جنهن جي اڳيان جهڪي وئي نيٺ ڏس تثليث جي گردن
قدامت کي ڪيو ان ماده جي ۽ روح جي باطل
ڪيو ثابت انهيءَ ذات حق کي خالق ڪامل

٤ هيءُ چوڏهن سؤ ورهين کان ڪين چمڪيو آهه عالم ۾
ازل کان نير اسلام جو جلوو آ عالم ۾
خدا جي فضل سان اڄ پڻ اهو نقشو آ عالم ۾
جتي ڦيريو نظر ان جوئي چرچو آهه عالم ۾
زماني ۾ عيان آ ڪوبه ڪُو اسلام جي شوڪت
نظر مون کي اچي ٿي چار سؤ اسلام جي شوڪت

٥ اهو هو آدم و موسيٰ و ابراهيم جو مسلڪ
سندس پيرو هُئا عيسيٰ و اسماعيل پڻ بيشڪ
نبي ٿيا جيترا اسحاق کان حضرت محمد تڪ
رهيا آهن اُهي اسلام جا مامور سڀ يڪ بيڪ
زماني ۾ محمد مصطفيٰ پر ان کي ڦهلايو
مٽائي ڪفر جي اونده کي ان جو نور چمڪايو

٦ پلي ڪر جانچ ان جي تون ته معيار صداقت تي
ته روئي عقل و جهه تون روشني ان جي حقيقت تي
ڪندو جي غور هن قانون توحيدوسالت تي
منقش خود بخود ٿيندي اها لوح طبيعت تي
نه ڪو مذهب نه ڪا ملت اٿو اسلام کان بهتر
نه ڪا نعمت نه ڪا دولت اٿو اسلام کان بهتر

٧ قبول دعوت اسلام لازم آهه اي همدم
غم دنيا کان پالهو ٿي، فقط رک آخرت جو غم
انهيءَ سان ئي ملي توکي سڪون زندگي پيهم
نجات عاصيان موقوف آ اسلام تي محڪم
نجات و مغفرت جو بهرو پائي جنهن جي دل چاهي
ڪشادو نت در اسلام آ هي جنهن جي دل چاهي

قيصر جي دربار ۾ رسالت مآب جو خط

قيصر روم هو هرقل جو جهان ۾ مشهور،
ٿي جڏهن ان جي هدايت سشه دين کي منظور.
وحيه ڪلبي کي ٿيو حڪم ته وڃ خط پهچاءِ،
جيترو جلد ٿئي فرمان رسالت پهچاءِ.
فرض هر ڪنهن تي هو بس حڪم نبيءَ جي تعميل،
هن صحابيءَ به ڪئي تعميل ۾ ڏاڍي تعجيل.
تي گهرايائين هيءَ دعا اي منهنجا داور مون کي،
پَرَ ڏي پهچايان ڏنو خط جو پيغمبر مون کي.
الغرض شام جي ان حاڪم سلطانيءَ کي،
خط رسايائين وڃي حارث غسانيءَ کي.
جو مثل در هو تاج سر قيصر عالي،
صوبهٔ شام جو مشهور گورنر والي.
هڪ وڏيءَ فتح جو جلسو هو خوشي هئي مقصود،
تن ڏينهن بيتِ مقدس ۾ هو هرقل موجود.
ولي حارث اتي ان نامهٔ اطهر کي مُڪو،
بصد اعزاز و تجمل سشه قيصر کي مُڪو.

جڏهن هرقل کي هيءُ مڪتوب گرامي مليو
پنهنجي دربار سڏايائين ۽ دل ۾ ڪليو
ان ۾ عالم هجي، جاهل هجي هوشيار هُجي
حڪم هو عالم کي هر هڪ سر دربار هجي
جڏهن دربار جمع ٿي تڏهن باشوڪت وشان
جلوه افروز ٿيو تخت تي قيصر سلطان
حڪم دربار ۾ ڪيائين جي اُتي هئا ناظر
ترجماني ءَ لئي ڪريو جلد عرب کو حاضر
ماڻهو ڊوڙيا وٺي يڪدم ابوسفيان کي سڏڻ
واسطي ترجمه عربي ۽ عبارت کي پڙڻ
خط ڪلڻ ساڻ جا تن پهرين عبارت پاتي
حمد الله جي، وحدت جي شهادت پاتي

ترجمه نامهٔ اطهر

پو محمد جي طرف کان هجي توکي معلوم
يعني هرقل کي جو هن وقت ۾ آ قيصر روم
بس سلام آهي فقط صاحب اڪرام جي لاءِ
يعني دُنيا ۾ فقط پيرو اسلام جي لاءِ

تون به اسلام ۾ اڄ گوهر غلطاني ٿي
ظلمت ڪفر ۾ آن جوهر نوراني ٿي
دين ودنيا جو تو آرام و امن چين ملي
نعمت و رحمت حق خالق ڪونين ملي
جي رهئين ڪفر ۾ ذلت تون سدا پائيندين
ظلمت ڪفر جي رک ياد سزا ڪائيندين
دل کي پنهنجي نه ڦساءِ ظلم جي افتادن ۾
ڇا رکيو آهي الهيءَ ڪفر جي بُنيادن ۾
جنهن جو ڪوئي به ازل کان نه مشارڪ نه سهيم
يعني سو ذات مقدس جو آ رحمٰن و رحيم
ان جي اڳيان سر طاعت کي سر خاڪ جُهڪاءِ
يعني جو خالق ڪونين آ در اصل خُدا
خط جي ني لوٽ عبارت ڪئي قيامت پيدا
ساري دربار ۾ هڪ عبرت و حيرت پيدا
پيشوا ڪيترا ويٺل هئا عيسائين جا
پيدا اطوار ٿيا هر هڪ ۾ نه سودائين جا
بزم ڀرپور هئي پر اهل نظر ڪوئي نه هو
مگر هن جوش جو هرقل تي اثر ڪوئي نه هو

خط رکي تخت تي پڇيائين ابوسفيان کان
ڇا تون هر ڳالهه جو ڏيندين بجواب ايمان سان

سوال قيصر جواب ابوسفيان

سوال: هي نبي ڪيرآ ۽ ڇا هي شرافت هن جي ؟
جواب: چيائين مشهور آ دنيا ۾ نجابت هن جي:
سوال: هن کان پهرين ڪو ٿيو آهي نبي هن گهر ۾ ؟
جواب: نه ڪڏهن ڳالهه هيءَ مشهور آ دنيا ڀر ۾.
سوال: سلطنت هن جي گهراڻي ۾ ڪڏهن ڪنهن ڪئي آهه؟
جواب: اهڙي صورت ته ڪڏهن ڪا نه اڳي ڪا نه ٿي آهه.
سوال: هن جا پيرو آهن غرباء يا رياست وارا؟
جواب: آهن مسڪين و فقير ۽ ٻيا فلاڪت وارا.
سوال: پيا وڌن ٿا ياڪ گهٽجن پيا پيرو هن جا؟
جواب: نه نه ڏينهن رات وڌن ٿا پيا پيرو هن جا
سوال: ڪوڙ ڳالهائيندي به ڏٺو تو هن کي؟
جواب: جي ڏٺم ڪو سچو دنيا ۾ ڏٺو مون هن کي.
سوال: وعده شڪني به ڪئي هن يا زبان ڪوڙي ڪئي؟
جواب: نه نه جا ڳالهه ڪيائين سا انهيءَ پوري ڪئي.
سوال: تنهنجي هن سان ڪا ميدان ۾ هلي آ تلوار؟

جواب: ها ٿيو جنگ وجدل مون سان سندس اڪثر بار

سوال: ٿيو جنگ جو آخر ۾ نتيجو ڪهڙو؟

جواب: ڪڏهن منهنجي ۽ ڪڏهن هنجي موافق نڪتو

سوال: هن جا اخلاق آهن ڇا، اٿس تعليم ڇا؟

جواب: ڪجهه نه طاعت و عبديت وحدت جي سوا

ٻڌي قيصر هي چيو آه نبي هو برحق!
مرسل خاص خدا حق جو ولي هو برحق!
هينئن نه هن ڪفر جي دنيا ۾ پريشان ٿيان ها!
پير ڌوئي مان هجان ات هاته ۽ پيان ها!
نور ايمان سان سندس قلب منور نه ٿيو ۽
ٿيو فدا ڪين مسلمان سو ڪافر نه ٿيو.

طرح: مزو آهي مه نوکي مه ڪامل بنائڻ ۾

① ڪيو امت تي احسان دين تو ڪامل بنائڻ ۾
ڪفر جي حجت و برهان کي باطل بنائڻ ۾

② محمد مرسلؐ، چا نه اعجاز صداقت هو
ڪيئين جو ڪفر کي توحيد جي قائل بنائڻ ۾

③ اُهي قرآن جا منڪر، عدو اسلام جا تن کي
ڪيو تو ڪرشمه قرآن تي عامل بنائڻ ۾

④ هوا جي بنده اصنام تن پنهنجي عنايت سان
نه ڪيئي ڪا دير تو الله سان واصل بنائڻ ۾

⑤ انهن کي فيض تو بخشيو هوا جاهل عرب جا جي
فقط هڪ نڪتهٔ توحيد سان فاضل بنائڻ ۾

⑥ هدايت بخش تون يارب رهي شيطان ٿو هردم
لڳو مون کي گناهن جي طرف مائل بنائڻ ۾

⑦ ڏياري حرص دنيا جو سوين دلبا ڏيئي مون کي
سدائين نفس ڪوشان آهه بس غافل بنائڻ ۾

⑧ جهاد في سبيل الله جو ويو درس مون وسري
تن آسانيءَ جو سامان پر ٿيس قابل بنائڻ ۾

کيو مون هاءِ آهي عاشقيءَ عشق کي پيشو
عمر سڀ بزم شعراءِ جي رهيل شاغل بنائڻ ۾
بگاڙيم قوم جو اخلاق بس ڪوڙا اقصا جوڙي
وڃايم وقت سارو قوم کي ڪاهل بنائڻ ۾
ڪيو مون فخر ڏاڍو پاڻ کي مقتول ڪوٺڻ ۾
۽ پنهنجي خاڪ جي معشوق کي قاتل بنائڻ ۾
ڇڏي الله سان الفت ٿيس ڪنهن بُت پٺيان مفتون
ٻُڏايم پاڻ کي مجنون سندو مادل بنائڻ ۾
نه ڪيو مون صنعت و حرفت سان پنهجو منهن مٿي هرگز
نه مون کي ٿي ندامت قوم کي جاهل بنائڻ ۾
ڪيو مون آشنا طوفان سان پنهنجي نه ڪشتيءَ کي
رهيس مشغول محلاتون مٿي ساحل بنائڻ ۾
ٿيس ليڊر، منسٽر ۽ گورنر يا سفير افسوس!
حيا آيم نه دولت قوم جي زائل بنائڻ ۾
ڪليڪٽر، ڊاڪٽر، انجنيئري ٿي ڪنهن دل ڏکويل جي
نه آيم ترس سنگ راه ڪئي حائل بنائڻ ۾
اسان جي عالمن جا ڪن عمل سرگرم ٿا تن کي
اماڙي پاڻ کي دوزخ ۾ ٿي داخل بنائڻ ۾

(١٨) سڏائي سير ٿو هر هڪ اسانجو حضرت شاعر
سدائين پاڻ کي سحبان بن وائل بنائڻ ۾
(١٩) خدايا بخش ڪر توفيق تا طاقت سيئي پنهنجي
لڳايون قوم کي فرزانه و عاقل بنائڻ ۾
(٢٠) الاهي سر بسجده آهي فدا درگاه تنهنجي ۾
سندم عصيان مدد ڪن تا موکي سائل بنائڻ ۾

بندگي

ترڻ پنهنجي طبع مردانهَ مان افسردگي گهرجي
امر ”لا تقنطوا“ تي اي مسلمان! پختگي گهرجي.
اٿئي ايمان محڪم ”فاذڪروني“ تي اگر مومن
ڪرڻ الله جي ڀانهپ ته ساري زندگي گهرجي
رهڻ هر حال ۾ شادان نشان مرد مومن آهه
مرڻ دم تائين منهن تي مُرڪ ۽ خنديدگي گهرجي.
چون ٿا ”زندگي بايد براءِ بندگي“ بيشڪ
اچڻ منجهه زندگي بي بندگي شرمندگي گهرجي
زبان جنهن سان وٺين نالو تو محبوب حقيقي جو
ڪرڻ تنهن سان نه غيبت ڪوڙ يا ٻي گندگي گهرجي
هُجي شاهي اگر جي ڪنهن کي هفت اقليم جي حاصل
مگر مرد مسلمان ۾ هئڻ بس سادگي گهرجي
زمانو ياد ڪر تون حضرت فاروق اعظم جو
بظاهر سادگي ليڪن بہ باطن خواجگي گهرجي
زبان يا نطق گويائي ملي آ ذڪر حق خاطر
تڏهن لازم ڪرڻ توکي فدا بس بندگي گهرجي

پاکستان

بلالي روح کان خالي ادا آهي اذان پنهنجي
صفت حيدر نه سجده ۾ صداقت آ عيان پنهنجي

۱. بقول استاد رومي لب تي الله گاؤ خر دل ۾
سدا آلوده ذکرِ غيرسان آهي دهان پنهنجي

۲. نه قوت آهه خالد جي نه آهي عزم طارق جو
اڙي افسوس غير الله کان آ لرزه جان پنهنجي

۳. خيانت، کذب گوئي، ظلم تي ويو بس زنا شيوه
مسلماني لڄائي حيف تو آ مسلمان پنهنجي

۴. رکين دعوىٰ تو اِنِّيْ جَاعِلٌ فِي الْاَرْضِ جي ليکن
ندامت ٿي کڏهن توکي روش تي مهربان پنهنجي

۵. نه توکي سُڌ رهي پنهنجي نه پنهنجي سلف صالح جي
کئي تاريخ ڏنڌلي خود بخود تو دَرخشان پنهنجي

۶. ويو فرمان رحماءُ بينهم جو محو ٿي دل تان
لڳل جنگ وجدل آ بس اسان جي درميان پنهنجي

۷. مِلي دولت آ پاکستان جي صد شکر مالک جو
سڌي ٿو ملکيت جنهن کي ڏسو خرد وکلان پنهنجي

چاڪرڻ گهرجي

اي جوان اسان کي اج چاچا ٿو ڪرڻ گهرجي
هن ديس جي خاطر سر سورهيه تي ڏيڻ گهرجي

١. هن وقت لڙائيءَ جي رعيت جو فرض آهي
سرڪار سان ٻانهن ٻيلي مشڪل ۾ ٿيڻ گهرجي

٢. پرهيز ڪجي ڪوڙي افواه پکيڙڻ کان
هيٿن عام ۾ بدامني هرگز نه وجهڻ گهرجي

٣. گهرجي نه واپارين کي ناجائز ڪن نفعو
بي رحم ٿي مسڪينن ڪنهن پر نه ڦرڻ گهرجي

۴ گهرجي نه لڪائڻ تن ريز ۽ شيون هرگز
حالت تي غريبن جي ڪو ڌيان ڌرڻ گهرجي

٥. هارين ۽ زميندارن تي آهي لازم اج
نت پوک اناجن جي بس جام ڪرڻ گهرجي

٦. وڌ گهرج کان رڌجي چو اسراف ڪجي ڪاڏو
بي سبب سفر ريل جو هرگز نه ڪرڻ گهرجي

٧. گهرجي نه ڪريون قائم اج مورچو جنگي ڪو
ان طرح وطن جو نت خادم ٿي رهڻ گهرجي

۸۔ مگر ڏس چور بازاري، زر اندوزي ، دغا بازي
کيت ۾ کوڙ ارزان آهه سچ جنس گران پنهنجي
۹۔ جا آئي ٿانڊي کي بس بورچياڻي ساوئي بنجي
عجب ٿو چال ڏيکاري اڙي دور زمان پنهنجي
۱۰۔ پيا تهذيب تنهنجي جي پُٺيان آهن متائن لئي
اٿي هوشيار ٿي سنڌي ڇڏي خواب گران پنهنجي
۱۱۔ وطن پنهنجي ۾ ڏاريو ٿو ڏسڻ ۾ جو اچين ڇا کان
ڇڏي همت ڏني تو باليقين آبي گمان پنهنجي
۱۲۔ نه تِين ٿو فوج ۾ ڀرتي نه ٿو واپار کي وڃڙين
هنر کان عار ٿو ڏارين سنڀالي خاندان پنهنجي
۱۳۔ نه آهي چاهه تنهنجو علم سان جي ياد رک غافل
نه رهندين زنده هرگز پنهنجي گهر ۾ هيءَ لسان پنهنجي
۱۴۔ الاهي آ فدا جي هيءَ دعا درگاهِ باريءَ ۾
وطن سان گڏ سلامت شل رهي سنڌي زبان پنهنجي

بيداري

سج چڙهي آيو مٿي اٿ ننڊ مان بيدار ٿي
رات ساري تون سُتين هاڻي اٿي هوشيار ٿي

١. ڪريجي پنهنجا اپو ٻئي مرد مانجهيءَ جي مثال
روز روشن ڏس ٿئي ٿو رات ڪارو نيار ٿي

٢. ناهه پرواهه جي تنزل ڪيو اچي آهي ڪمال
اچ به ڪر همت ڪمرڪش رک توڪل پار ٿي

٣. ڇڏ ڇنڊي سستي بدن مان ٿي نه ڪاهل ڪنهن طرح
مشڪلات دهر سان منهن نرت ڏي تيّار ٿي

٤. فڪر ڪونهي جي مٿي تي پيو مصيبت جو پهاڙ
خونِ صد انجمِ سان آخر ٿئي سحر نروار ٿي

٥. شير پرورده ميان گلۂ ميشان توئي
اچ حقيقي رنگ ۾ شير ژيان يڪبار ٿي

٦. شان و شوڪت پهلواني فتح نصرت نيڪنام
عزوعظمت حڪمرانيءَ ڪاڻ دل افگار ٿي

٧. اين مڪن روباه باشي ليڪ مثلِ شير باش
تيزتيروتيغ وانگر برسر اغيار ٿي

٨۔ چائي ويو اوچتو هٿ تنهنجي ڪا شمشير ناه
ٿي نه بزدل اڄ به تون جلدي بڪف تلوار ٿي

٩۔ ٿا چِپن توکي اڙي مسلم تفو مشرڪ لعين
پنهنجي ان ذلت تي غافل از چشم خونبار ٿي

١٠۔ همت حيدر وٺي تو طالب توحيد مان
زندگي گردن تي تنهنجي آهه پئي جيو بار ٿي

١١۔ چو ڇڏي بلڪل ڏني هٿ کان اٿئي مردانگي
ڪفر آ روئي بترقي تون ڪُڏين پيو يار ٿي

١٢۔ ڇڏ اخوت جو نه شيوو ڪر حيا ادا
هٿ نه ڪر هرگز نه ڪي هردر ذليل و خوار ٿي

١٣ ڪر ملي ڪم باهمي ٿي قوم تان قربان تون
دل سندو دلدار ٿي ۽ غمزدن غمخوار ٿي

١۴۔ عادت اسراف ڇڏ ڪر خرچ ناجز راه حق
لن تنالوا البر جي فرمان تي عامل ڪار ٿي

١٥۔ ڪر نه تون پنهنجا فرائض ترڪ، ڪر قائم نماز
سر بسجده روز و شب بر درگه دادار ٿي

١٦۔ ڇڏ نشو، چوري، زنا ڪر ڪين مشرڪ خنده زن
ڇڏ برايون گامزن در راه خوش ڪردار ٿي

١٧۔ پن نه ري پورهئي هميشه هڏ پنهنجا تون هلاءِ
ڦِر نه تون بيڪار ٿي بدڪار ٿي پينار ٿي

١٨. عيش عشرت ڇڏ اجايا خام دنيا جا خيال
پٽ اکيون عبرت جون غالب ٿوني ويو ڪفّار ٿي
١٩. مسجدين ۾ وڃ عبادت لئي نه اوتارا رساءِ
مرد مومن ٿي مرين مرڪين ٿون مردار ٿي
٢٠. ڇڏ ڪيٽي دعوىٰ اجائي پنهنجي پيريءَ جي پري
ڪين ڪر گمراه مخلوقات نامڪار ٿي
٢١. بت برستيءَ ۾ پيو ڪاهي آهين واحد پرست
مشرڪن جاويا منجهئي پيدا مٿئي آثار ٿي
٢٢. ڪاله هونو وٽ خزانو خوب دنيا دار هئين
اڄ وئين افسوس ٿيا ڪان مفلس و نادار ٿي
٢٣. بڌ نه مان توکي چوان گڏ ٿو ڪرين مالِ حرام
ان ڪري بي برڪتي تنهن ۾ پوي بسيار ٿي
٢٤. تو تجارت کي ڪري آهي ڇڏيو افسوس ترڪ
ترڪ ڪر ترڪِ تجارت رو بهسو واپار ٿي
٢٥. ڪجھ اپائيندين نه جي واپار ۾ ڪئي تو دغا
ٿي سچو لاطمع بلڪل ۽ ديانت دار ٿي
٢٦. جي ڪٿين ڪو قرض ڪنهن کان ياوري ڪنهن کي ڏئين
سود جي ڏي ورت نه ڪر اَوَلو نه منجھ وهنوار ٿي
٢٧. پسار نند ڙن سان ڪرڻ عزت وڏن واجب اٿئي
ٿي نـ بهتو نه هرگز تلخ با نڪرار ٿي

٢٨- پاڻ ۾ ڪر قرب همدردي اخوت پائدار
قوم و مذهب جي مٿان عاشق مثل ايثار ٿي

٢٩- ويا ڪٽي وصفون مسلمان جون ڪافر ڪل فدا
ناهه ڇا غيرت ؟ اڙي مسلم اٿي خوددار ٿي

اي خاتونِ مشرق

هاءِ اي خاتونِ مشرق واءِ اي پابندِ غم
جهل کان تنهنجي نه کيئن افسوس ٿي حالت تباه
١- تنهنجي هستي هن جهان ۾ آهه ٿي مثل بهيم
علم کان محروم هردم جهل جي منجهه خوابگاه
٢- ڪيترو دلسوز تنهنجي درد جو افسانه آهه
علم مردن کي مليو زالن کيو ڪهڙو گناه
٣- جهل ٿيو تنهنجي حصي ۾ جڻ ته انسان نانهن تون
آهين حيوانن کان بدتر تنهنجي ڪا عزت نه جاه
۴- قيد ٿو توکي رکي دنيا ۾ آئين رواج
گوهر علمِ حقيقت جو نه سر تنهنجي ڪلاه
۵- علم کان محروم آهي تنهنجي دلِ اندوهگين
تنهنجي ميعادِ اسيريءَ کي ڪري پورو الله
٦- گرچه توکي امتحان اخلاص جو ڏيڻو پيو
فتنه پرور پوءِ به دنيا توکي سمجهي بي گناه
٧- تنهنجي ذلت جا فراهم هر طرف آهن سبب
ڪاميابيءَ جو سندءِ ٿيو بند هر رستو ۽ راه.

۸ هاءِ اي معصوم عورت واءِ اي مظلوم غم
ويو وڌي حد کان زمان ۾ تنهنجي لئي بد اشتباه

۹۔ ٻڌ ته توکي ڇا چوي ٿو هاءِ پيغامِ حيات
حُسنِ دنيا تنهنجي هستيءَ کان وڌي ٿو واه واه

۱۰۔ علم جي تحصيل ڪر ۽ علم جو جوهر پساءِ
پنهنجي صنعت جو جهان کي خوشنما ڏيکار چاهه

۱۱ تنهنجي هستي هئي ڪڏهن تان صدرِ ايوانِ علوم
تنهنجي هستيءَ کان سڌي ٿي قوم تنهنجي شهنشاه

۱۲۔ تنهنجي ئي آغوش ۾ نت ٿي پليا آقا امير
جن جا نالا اڄ به تاريخِ جهان ۾ مثل ماه

۱۳۔ هاءِ سي ڏينهن، هئي جڏهن باڪار هستي تو سندي
يعني اسلامي بدن ۾ ڦوڪيو تو پنهنجو ساهه

۱۴۔ بزم ۾ تون هڪ اديبِ نڪته دان علم مئينءَ
ڪيترو ڪم ٿي ڪيو تنهنجي فقط هڪڙي نگاه

۱۵ تنهنجي هستي پڻ ڪڏهن هئي نازشِ اسلاميان
يعني قدمن تي ڪريا ٿي دهر جا سپيئي سپاه

۱۶۔ تون رهين آهين معرڪئه ۾ حنين و بدر جي
معترف دشمن به تنهنجي قوّتِ بازوءَ جو آهه

۱۷۔ علم آموزِ سياست تنهنجو هر انداز آهه
علم و حڪمت کي سندءِ هستيءَ کان آهه عز و جاه

٨، تون اگر چاهين ٿين زنده رواياتِ قديم
عرش ٻيا اڀري فضيلت جا اچن سڀ مهر وماه
١٩- ڇڏِ مٿائي پنهنجي پيشانيءَ تان هي ذلت جو داغ
وجه فدا تون خار وخس کي جهل جي منجه تيز ٻاه

تعليم جو مقصد

حصول مقصد تعليمِ هرگز سيمِ وزر ناهي
اها تعليم ڇا اخلاق جو جنهن ۾ اثر ناهي

۱. بظاهر گرچه بئريسٽر، منسٽر ڊاڪٽر ٿياسين
نه ٿياسين ڪجھ اسان ۾ خلق عالمگيرگر ناهي

۲. دنيا ۾ ڪاش آهي ڪالعدم اخلاق جي دولت
الاهي ڇا سبب دنيا ۾ ڇو ڪئريڪٽر ناهي

۳. ڪيوسين پُرشڪم پنهنجو ۽ محو خواب ٿي وياسين
مگر همسايه جي حالت سندي ڪنهن کي خبر ناهي

۴. ڪرشمهٔ هاءِ خود غرضيءَ اسان کي ڇا نه ڏيکاريو
برادر کي برادر ۽ پدر اوڏو پسر ناهي

۵. ڪدورت، ڪذب، ڪم ظرفي، ڪمينپ اوج تي آهن
سچائي، صاف گوئي ڪاش اڄ ڪله ڪارگر ناهي

۶. اميرن جي مظالم کان غريبن ۾ متو محشر
ستمِ سرمايه دارن جي کان ڪهڙو نوحه گر ناهي

۷. فواحش ۽ زنا بي شرمي و بي غيرتي افسوس
غريبن جي لڄن ۾ اغنياء جي بدنظر ناهي

۸۔ تڪبر، فخر بيجا، هوڏ هٺ، غيبت ۽ بدخلقي
دماغ مولويءَ جا سراپا شور وشر ناهي

۹۔ دغا ڌوڪو تن آساني فريب وعيش ۽ عشرت
اڄوڪي قومي ليڊر جي سياست ۽ هنر ناهي

۱۰۔ اهو خود غرض ليڊر آهي صد نفرين جي لائق
حياتيءَ جي سفر ۾ قوم سان جو همسفر ناهي

۱۱۔ گدائي مفت خوري فخر نسبي لقمهٔ ذلّت
شڪي شيطان اڄوڪن مرشدن کان سربسر ناهي

۱۲۔ تجارت سود سڀني آ نفع خوري جو ٻيو نالو
اڄوڪي وقت جو تجار ديو آهي بشر ناهي

۱۳۔ هنرمند ڪاسبي مزدور ياڪڙمي ۽ ڪامورو
خدا جو ڪنهن جي ڀي دل ۾ خوف و خطر ناهي

۱۴۔ خوشامد، چاپلوسي شاعرن جو ٿي ويو شيوو
مثل حالي انهن ۾ درد قومي ذرّه ڀر ناهي

۱۵۔ ڪجي ايڊيٽرن جي ذهنيت تي ڪيترو ماتم
صداقت، حق جي ڪلمه جو تني وٽ هڪ اکر ناهي

۱۶۔ فساد ۽ فتنه جا باني ۽ امنِ عام جا دشمن
صحيح اخبار ۾ ان جي ڪا ڪڙي ڀي خبر ناهي

۱۷۔ شجاعت سرفروشي ۽ جهادِ في سبيل الله
انهن وصفن جو عادي هن زماني جو سولجر ناهي

١٨- صحيح معنيٰ ۾ جا انسان بنائي نسل قوميءَ کي
انهيءَ تعليم مان اڄ آشنا خود ماستر ناهي

١٩- فدَا صنعن ڪنهن جي حالت مٿي ڪڏين تون مرثيه خواني
تنهنجي شڪوه شڪايت جو ته قصو مختصر ناهي

اخلاق

مروت ۽ اخلاق سان ڪم ھلايو
زماني کي ان ريت پنھنجو بڻايو
مصيبت کان جيڪو دڄي آھ بزدل
دڄي پاڻ کي ڪين پاڻھي لجايو
رھو گڏ ٿي ايڪي ۽ نيڪيءَ سان ھردم
ڇڏي وير ڪينو محبت وڌايو
ڪدورت ۽ گٽنيءَ کي دل مان وڃائي
خوشيءَ جا زماني ۾ نت گيت ڳايو
ڀلائي ٻه ان ۾ وڌائي ٻه ان ۾
جو آرام ھر ڪنھن کي دک ۾ رسايو
اٿو وقت دولت رکو ياد دل تي
نه بيڪار دولت انھيءَ کي وڃايو
حياتيءَ ۾ ھرگز ڪنڊا ڪين ٻجو
گلن وانگي خوشبوءِ ھرجاءِ رسايو

نعرهٔ مستانه

رب ارني انالحق جو نعرهٔ مستانه ٿي
قصهٔ منصور ٿي يا طور جو افسانه ٿي

١. ڪين هڪڙي ميان ۾ عشق ۽ عقل سامائبا
يا ته تون فرزانه ٿي يا اهلِ دل ديوانه ٿي

٢. خودِ سندي بوءِ خدا جي طلب آهي بس عبث
نيست ٿي دنيا دُنيٰ کان سربسر بيگانه ٿي

٣. سنگ بابِ ميڪده کي سجده گاهِ عشق ڪر
حڪم ٿئي پير مغان جو روبه سُو ميخانه ٿي

٤. خرد جي پيچيدگين سان ماحصل منزل نه ٿئي
سر نذر آتش ڪري قربان مثل پروانه ٿي

٥. ڪعبهٔ دل پاڪ رک هردم بتان حرص کان
بعد ازان نظارهٔ جُوءِ جلوهٔ جانان ٿي

٦. جستجو جي انتها ڪر صحبت روشن ضمير
روز شب زانوءِ ادب در مڪتب رندانه ٿي

٧. بسنيءِ باطل ڇڏي صحرانوردي ڪر شعار
نفس جي محلات کي پيچ ساکن ويرانه ٿي

۸. رهروِ منزل کي ڪافي خانۂ خاشاڪ و خس
ڪرڻ خواهش قصر ڪسريٰ قانع ڪاشانه ٿي

۹. وعدۂ قالوا بليٰ، مغلوبِ نسيان ياد ڪر
رب سان ثابت قدم در عهدۂ و پيمانه ٿي

۱۰. س پڙهي اَلفقرُ فخري جي حديث پاڪ تون
ملقنت هرگز نه غافل شوڪت شاهانه ٿي

۱ ن تنالوا البر جو فرمان عالي ياد ڪر
صدقهٔ و خيرات ۾ تون صفت صديقانه ٿي

۱۲. زندگيءَ جا قيمتي لمحات ڪر ضايع نه تون
سر بسجده هر زمان روزانه و شبانه ٿي

۱۳. رهِ خليل الله جيئن ثابت قدم آڙاه ۾
عشق جي قربان گه ۾ ڪش ڪمر مردانه ٿي

ـ رڪ ڪر افراط ۽ تفريط جذباتي نه ٿي
هر قدمِ تي هوشور تون حالتِ درميانه ٿي

۱۵ هرجڳ موجود پائيندين خدا جي ذات پاڪ
ڪينرو يي منطقي ٿي ياڪ فلسفيانه ٿي

۱۶. نت ڪذاه ڪنڌ رهن ٿا عامِ ڪان دانائي راز
ڪُنج تنهائيءَ ۾ گهارن ٿا سي مجذوبانه ٿي

۰۴ ڏار تون شوقِ شهادت راهِ حق ۾ ڪر جهاد
مثل اسد الله غالب همت شيرانه ٿي

١٨. قومِ جي قدمن اڳيان ڪر چشمِ پنهنجا فرش راه
ڪل مؤمن اخوة ڪفار لئي تازيانه ٿي

١٩. انتم الفقراء غنا ذاتِ خدا جو شان آ
ڪين هرگز فڪرمند در قيد آب و دانه ٿي

٢٠. ڏس ڪيدي قرآن ۾ احڪامِ رحماء بينهم
خار ڪافر ڪاڻ مومن سنبل و ريحانه ٿي

٢١. پاڻ فرمايو فلا تنهر خداوندِ ڪريم
سائلن خاطر هميشه خوئي همدردانه ٿي

٢٢. سڪ ذبيح الله ڪان نون درس ايثار عظيم
راه مولىٰ اذيءَ يتي سرڈري نذرانه ٿي

٢٣. عقل جي حاجت نه آهي تا چون اصحابِ دل
توچوي هر دوست ناصح عاقل و فرزانه ٿي

٢٤. آزمايو عقل دورانديش ڪي نو بس فدا
بي خطر وج نون محبت جي اندر مستانه ٿي

اُستادن کي پيغام

پاڪ پيشي کي نه استاد لڄايو هرگز
داغ تعليم کي پنهنجي نه لڳايو هرگز

۱- قوم جي نسل جون واڳون ٿيون اوهان جي وس ۾
وقت بي درد ٿي پنهنجو نه گنوايو هرگز

۲- وقت جو قدر ڪريو، علم سان الفت لايو
جو ويو لمحو ڪڏهن موٽي نه آيو هرگز

۳- پيار سان پاڙهيو هي معصوم امانت آهن
رنج ٻچڙن کي ڪڏهن ڪين رسايو هرگز

۴- پاڻ پابند ٿي اسڪول ۾ حاضر رهجي
نه ڀڄو پاڻ نه ٻارن کي ڀڄايو هرگز

۵- شانِ استاد بلند عرش کان آهي، ثابت
مرتبو پنهنجو نه ڪاهل ٿي وڃايو هرگز

۶- فرش کان عرش سڪندر کي رسايو استاد
هي مقام آهي جتي پيءُ نه پڄايو هرگز

۷- صحيح معنيٰ ۾ جي استاد سچا ثابت ٿيا
تن جو لايو ٿيو سڄايو نه اجايو هرگز

٨- پيٽ پنهنجي تي ٻڌي پٽڙ محنت ڪريو
هوش پنهنجي کي نه ڀٽي طرف هلايو هرگز

٩- شغل تعليم رکو ٿيو سراپا اخلاق
ٿيو شر انگيز ڪٿي شر نه مچايو هرگز

١٠- ٿيو خدا خوش ۽ ٿيو خلق خدا جي خوشنود
نيڪ خصلت ٿيو نه عادت بڇي پرايو هرگز

١١- آهن اسڪول چمن اهنجا خدارا تن کي
ٿيو سچا مالهي وسايو نه ڦٽايو هرگز

١٢- نت رکو ياد نصيحت کي فدا جي پيارا
چند هي لفظ نماڻا نه ڀلايو هرگز

SOORIH SINDHI ADA B

قوم جي معمار کي خطاب

١. نہ تيسين قوم جي الله ٿو تقدير بدلائي
نہ جيسين قوم پنهنجي پاڻ ٿي تدبير بدلائي
نہ جيسين عمل سان ٿو ڪو رُخ تصوير بدلائي
نہ تيسين هن جي قسمت ٿوهي چرخِ پير بدلائي
اٿو اي قوم جا معمار شان عزم ڏيکاريو
اٿو اي دوستو ڪا تازگيءَ بزم ڏيکاريو

٢. اوهان جي سرد ٿي آخر عمل جي زندگي ڇا ڪان
وڪوڙيو اوهان کي آه وئي افسردگي ڇا ڪان
دلين ٿي ڇانئجي وئي اٿو پژمردگي ڇا ڪان
نہ ڏيکاريو ٿا شانِ خواجگي دربندگي ڇا ڪان
اوهان کي فقر و شاهيءَ جو عزيزو گرُ ٻُڌايان ٿو
غريبيءَ ۾ بہ ڪيئن رکجي خوديءَ سو سُر ٻڌايان ٿو

٣. اوهان جي صبر و استقلال وارو نور ڪاڏي ويو
قناعت جو اهو ڪمنو هليو دستور ڪاڏي ويو
اهو ڪم خرچ ۽ بالانشين مذڪور ڪاڏي ويو
توڪل جو دلين ۾ هو فروزان نور ڪاڏي ويو
صلاحڪار کي سوچيو پڇو احوال ماضيءَ کان
وٺو فتوى گريبان ۾ نهاري دل جي قاضيءَ کان

SOORIH SINDHI ADAB

۴- اهي ساڳيا آهيون استاد جي هوا دور اول جا
اهي ساڳيا آهيون استاد جي هوا شمع محفل جا
اهي تان ڪل مجسم هئا تدبّر ۽ تحمّل جا
اسين پتلا فقط آهيون فغان و شور ۽ غل جا
اهي هوا قوم جا خادم اسين سڀ پيٽ جا بندا
انهن جو ڪم فقط تعليم اسان جا مختلف ڌنڌا

۵- انهن ۾ برتري هئي ۽ اسان ۾ ڪمتري آهي
انهن ۾ انڪساري هئي اسان ۾ خود سري آهي
انهن ۾ بهتري هئي ۽ اسان ۾ ڪهتري آهي
انهن ۾ رعب بزرگي هو اسان ۾ ابتري آهي
انهن ڪسب ڪمال هو ۽ اسان آندو زوال آهي
انهن ڪئي خرمي پيدا اسان آندو ملال آهي

۶- اسان نا آشنائي فرض تي ذلت ڪئي حاصل
انهن فرض شناسيءَ کان وڏي عزت ڪئي حاصل
ڪمال اخلاق جي باعث بلند عظمت ڪئي حاصل
چڱين صفتن سبب الله جي رحمت ڪئي حاصل
انهن جي ٿي ڪريا قدمن مٿي مغرور دنيا جا
سندن هوا بادشاه ممنون ۽ مشڪور دُنيا جا

۷. اوهان کي هر زمان هر جاءِ عزت جي شڪايت آهه
اوهان کي هر مڪان هر وقت ذلت جي شڪايت آهه
اوهان کي روز و شب دولت جي قلت جي شڪايت آهه
اوهان کي ڪم جي ڪثرت جي ۽ شدت جي شڪايت آهه
اوهان کي هاءِ مائيءَ جو سدائين انتظار آهي
اوهان کي خواب غفلت کان اکين ۾ نت خمار آهي

۸. عزيزو نام عزت ڪا جهان ۾ جنس بازاري
نه ڏيندو ڏوڪڙن سان هي ۽ اوهان کي چيز واپاري
نه ملندي منٿن سان سا گهروٽي بيک بکياري
ڪبي عزت آ پيدا پاڻ آهي چون ٿا چاري
بلند اخلاق ڪريو پاڻ ۾ استادؤ پيدا
ٿي محو خود فراموشي وڃو ٿي قوم تان شيدا

۹. جو خادم قوم جو آهي اهو مخدوم سڏجي ٿو
جو خود بين خود پسند آهي اهو محروم سڏجي ٿو
جو پنهنجي لئه جيئي ٿو سو سدا معدوم سڏجي ٿو
جيئي ٿو جو ٻين خاطر اهو معلوم سڏجي ٿو
اٽل قانون اهو آهي خدا جي خاص سنت جو
اهو ذريعو آ عزت جو اهو رستو آ جنت جو

۱۰۔ اجاپي وقت ويو ناهي رکو زنده روايت کي
جياري پنهنجي مسلڪ کي ڏئي تازو هدايت کي
قديمي شان سان قائم ڪيو پنهنجي صلاحيت کي
ورهائي وکر ڪريو علم جي ارزان سخاوت کي
مبدل ڏس تدبوءِ مردن سندي تقدير ٿي ويندي
دوبالا دوجهان ۾ اهنجي بس توفير ٿي ويندي

۱۱۔ مواقع هيترا قدرت اسان جي لئي فراهم ڪيا
اسان سان بي تڪلف محفلي هي پنهنجا حاڪم ڪيا
خدائي مهربان يڪجا هتي افسر ملازم ڪيا
علم کي تازگي بخشڻ جي خاطر جمع عالم ڪيا
اجهو هيءُ مير محفل مسٽر حافظ خوش لقا آهي
سندس ڀرسان هتي جلوه نما مسٽر رضا آهي

۱۲۔ هتي موجود ويٺو آهه ميمڻ علم جو گوهر
هتان ايندو نظر چنا جهانِ فضل جو جوهر
اجهو هيءُ آهي راهوجا، هي عالم شاه هيءُ احقر
هيءُ انڙءِ پيٽاڻ آهن جلال الدين شاه حاضر
جمع اصحاب حاضر ٿيا اوهان جي بهتريءَ خاطر
سدا تيار آهن اوهان جي رهبريءَ خاطر

۱۳. سبحان الله هارن ڪي خدا ڇا شان آبخشيو
گلي نازڪ جي چوڌاري انهن ڪي آن آبخشيو
هنن رنگين پتن ڪي ڪيڏي عزت مان آبخشيو
گلوگيريءَ جي سببان سونهن جو سامان آبخشيو
گلن جو ڪاش! جيڪر هڪ وڏو انبار ٿي پئون ها
گلي ۾ صاحبن جي اڄ اسين خود هار ٿي پئون ها

۱۴. هزارين هار ٿي پئون ها هي صاحب خوش تڏهن ٿيندا
جڏهن ثابت قدم استاد پنهنجي فرض تي ڏسندا
جڏهن تحسين جا نعرا اسان بابت اهي ٻڌندا
اسان جي ڪا گلاهه بعد ڪاٿي پي نه سي سٽندا
انهيءَ کان پيشتر هي ڪل آهن اجلاس بي معنيٰ
نه ڀريون ڏيک هرگز تا پسند ڪن جي آهن دانا

۱۵. خدا راهي مقالا بحث تقريرون، سبق عملي
تماشو ڪيل هرگز ڪين سمجھو ڳالهه ڪا نقلي
نشستن گفتن و برخواستن جو ڪم نه آ اصلي
هنن مان استفادو ڪو ڪريو گفتو اٿو عقلي
جي حاصل ڪجهه ڪيو اجلاس جو مقصد سڄايو ٿيو
وگرنه ويا ٽڪا پاڻي ۾ پورهيو ڪل اجايو ٿيو

١٦- ترقيءَ قوم آ موقوف اوهان جي مغزماريءَ تي
مدار آهي حڪومت جو سنڌ ۾ ايمانداريءَ تي
ڪريو پالوت نور علم جي مخلوق ساريءَ تي
ٻڌي پيٽن سان پٿر بوريائي وجهي واريءَ تي
يقينا رب جي رحمت سان سڀ سرشار ٿي ويندا
سندس فضل و ڪرم سان اهنجا ٻيڙا پار ٿي ويندا

غمِ نہ ڪر

لا تقنطوا من رحمة الله اي مسلمان غمِ نہ ڪر
فصل گل ايندو وطن ٿيندو گلستان غمِ نہ ڪر

١ - ابر رحمت بي ڪسيءَ تي منهنجي گريان آهي ڏس .
سايہ افگن قبر تي گردون گردان غم نہ ڪر

٢ - ڪار عيسيٰ وئي ڪري ڪافر جي دزديدہ نگاه
مينجي ويندا مڙيئي زخم پنهان غمِ نہ ڪر

٣ - عشق ۾ ان ڪاڪل پيچان جي ويندس مان مري
قبر تي پوندا ٿي بس سنبلستان غمِ نہ ڪر

٤ - خاڪساريءَ جي ڪري رتبو مليم هيءُ بعد مرگ
تن ڳري تي ويو غبار ڪُوئي جانان غم نہ ڪر

٥ - رخ اڳيان هر ذره خورشيد درخشان ٿو ڏسان
لب اڳيان هر سنگ آ لعل بدخشان غمِ نہ ڪر

٦ - ڪافر ۽ ديندار تنهنجي ڪوچہ ۾ ڪل ٿيا جمع
ٿيا اگر جي دير خالي ڪعبہ ويران غم نہ ڪر

٧ - ڪيئن ڪڍي تصوير سگهندو تنهنجي صورت ڪي ڏسي
رنگِ مان آهہ ۽ بهزاد حيران غمِ نہ ڪر

٨ - بعدِ مردن لطف ڏيکاريو فدا ٿو ڪي فراق
داغ فرقت ٿيا شمع گور غريبان غمِ نہ ڪر

مسلمِ بي نوا

هي ٻڌاءِ مسلمِ بي نواءِ تون ذليل آهين خوار ڇو
نه سو شان آهه نه آن آهه نه دٻدٻو نه وقار ڇو

۱۔ تنهنجو ملڪ مال ادا آڪٿ، تنهنجو شان جاه جلال ڪٿ
نه سو تخت آهه نه تاج آهه نه قلعو آهه حصار ڇو

۲ نه مڪان اهو نه مڪين اهو نه زمان اهو نه زمين اها
جو ڪڏهن عروس بلاد هو سوئي آهه اجاڙ ديار ڇو

۳ نه سامئي رهي نه سو ميڪده، نه سي باده خوار نه مي پرست
نه نشو اهو نه سا بي خودي، نه سو ڪيف ۽ نه خمار ڇو

۴ نه سي گل ڪٿي نه ثمر ڪٿي نه سي برگ سبز شجر ڪٿي
نه سي زمزميون نه سي بلبليون نه سي باغ ڪٿ نه بهار ڇو

۵ چمن ۾ دور خزان آ ڇو هي فضا آ ڇو ۽ فغان آ ڇو
نه سي قهقها نه سي چهچها نه طيور جي آ پڪار ڇو

۶۔ تنهنجي رفعتن جو نشان نه آهه تنهنجي شوڪتن جو پتو نه آهه
تنهنجي پستين جي نه انتها، تنهنجي ذلّتن جو نه شمار ڇو

۷۔ نه سي صنعتون، نه تجارتون نه سي حرفتون نه عمارتون
نه ترقيون سي نه عزتون نه سا منزلت نه وقار ڇو

٨ نه سو دل ۾ جذبهٔ حرّيت نه خيالِ عظمت قوميّت
جو شعار باعثِ ننگ هو سو نه آهه تنهنجو شعار، ڇو

٩ تنهنجون همتون ٿيون پست ڇو مئي بي خوديءَ سان تون مست ڇو
نه تون حرّيت جي تلاش ۾ نه تو آغلاميءَ کان عار ڇو

١٠ رهِ مستقيم کي تو ڇڏيو منهن دين پاڪ کان موڙيو
ڇو ملي نه توکي سزا اها نه ٿئي تنهنجي حالت زار ڇو

١١ ٿو جهان ۾ چاهين جي زندگي نه نه مرده قوم جي طرح رِجي
نه شعار پنهنجو بنائين جو هو قديم تنهنجو شعار ڇو

١٢ تون فدا جي ڳالهه کي ٻڌ ذرو ڇڏ کو به امر نه دين جو
نتو پائين پنهنجو ثبات ڇو نتو ڳولين پنهنجو قرار ڇو

نام دنيا ۾

عزيزو دوستو يارو ڪريو ڪو نام دنيا ۾
نه غفلت ڪان ٿيو هرگز اوهين ناڪام دنيا ۾

ڪريو تعليم حاصل دوستو، شب روز محنت سان
وٺي تعليم ڪريو علم کي پوءِ عام دنيا ۾

اگر هن عمر ۾ تڪليف وٺندا ڪا اوهين پيارو
خدا جي فضل سان ملندو گهڻو آرام دنيا ۾

ڳڻيندا ملڪ ۾ هڪ ڏينهن اوهان کي عقلمندن ۾
ڪندا محنت اگر ڏينهن رات، صبح وشام دنيا ۾

محنت کي ۽ همدرديءَ کي سمجهو فرض سڀ پنهنجو
انهيءَ بدلي ۾ ملندو واه جو انغام دنيا ۾

ڪنهن کي ڏکنه پهچايو متان مشڪل ۾ پئو ڦاسي
بري ڪم جو فدا آهي برو انجام دنيا ۾

محنت ڪريو

نه دنيا ۾ محنت ڪندا جي ذرو
نه ماڻيندا جيوت جو هرگز مزو
١. عجب چيز محنت آ دنيا اندر
نه ان کان جهان ۾ ڪا ٻي شي ڪثر
٢. چوي ٿو جهان جيڪي محنت ڪندا
انهن جو ئي نالو آ قائم سدا
٣. اهو شخص ٿيندو فقط نامور
جو دنيا ۾ محنت ڪندو بيش تر
٤. سبق جيڪي پنهنجو ڪندا ياد يار
سندن ماءُ پيءُ ٿيندا باغ و بهار

مغرور نه ٿي

١- هن مٽجڻ واري صورت تي
هن هٽجڻ واري شوڪت تي
هن ڦٽجڻ واري قسمت تي
هن ڦرجڻ واري دولت تي
هن فاني هستيءَ تي بابا مغرور نه ٿي، مغرور نه ٿي

٢- دارا جي حڪومت جو نه بيان
جمشيد جو آ ڪٿ نام و نشان
قيصر آ ڪٿي آ ڪٿ خاقان
بابر آ ڪٿي، ڪٿ شاهجهان
هن فاني هستيءَ تي بابا مغرور نه ٿي، مغرور نه ٿي

٣- ڇو ناز آ توکي دولت تي
ڇو ناز آ شانِ حڪومت تي
ڇو ناز آ پنهنجي قسمت تي
ڇو ناز آ عيش و مسرّت تي
هن فاني هستي تي بابا مغرور نه ٿي، مغرور نه ٿي

٤۔ حاڪم به آهين محڪوم به تون
ظالم به آهين مظلوم به تون
مسرور آهين محروم به تون
نادان آهين معلوم به تون
هن فاني هستيءَ تي بابا مغرور نه ٿي، مغرور نه ٿي
٥۔ مڇرتي حڪومت ڪر تون ذرا
زنبور کي هڪ آڱر ته ڇُهاءِ
عقرب سان ذرا اکيون ته ملاءِ
افعي جي طرح تون پير وڌاءِ
هن فاني هستيءَ تي بابا مغرور نه ٿي، مغرور نه ٿي
٦۔ ممڪن آ علاجِ دردِ جگر
ممڪن آ دوائے سينه و سر
قابوءَ ۾ رکين تون پاڻ کي گر
قبضي ۾ تنهنجي آ چشم و نظر
هن فاني هستيءَ تي بابا مغرور نه ٿي، مغرور نه ٿي
٧۔ هڪ مرض کان تون بيتاب ٿئين
هڪ درد کان تون بيخواب ٿئين
هڪ خوف کان زهر آب ٿئين
اکين کان روان سيلاب ٿئين
هن فاني هستيءَ تي بابا مغرور نه ٿي، مغرور نه ٿي

٨- پٽ کي ذرا از موت بچاءِ
پائڻ جي بلا کان جان ڇڏاءِ
ڏي زال کي البت نه شفاءِ
سڏ کر نه اثرکي، گهر تون دعا
هن فاني هستيءَ تي بابا مغرور نه ٿي، مغرور نه ٿي

٩- اخلاق جو شيوه سک نه ذرا
هر شخص سان اٿ تون هٿ نه ملا
محتاج جي ڪر پوري هر ڪا
پوءِ ڏس نه ڪري ڇا پيو ٿو خدا
هن فاني هستيءَ تي بابا مغرور نه ٿي، مغرور نه ٿي

١٠- موٽر به ڇڳا، دولت به ڇڳي
عزت به ڇڳي راحت به ڇڳي
هر شئي جي مٿان قدرت به ڇڳي
پوءِ خاڪ ٿي آ تربت به ڇڳي
هن فاني هستيءَ تي بابا مغرور نه ٿي، مغرور نه ٿي

١١- مظلوم جو ڇو همدرد نه ٿيون
ڇو درد کان چهره زرد نه ٿيون
ڇو لب تي مگر آه سرد نه ٿيون
نامرد آهين ڇا مرد نه ٿيون
هن فاني هستيءَ تي بابا مغرور نه ٿي، مغرور نه ٿي

١٢- رک ياد فَدَا کي ميچ ٿون ذرا
بدمست نه ٿي ڪجھ هوش ۾ آ
جي جي نه ٻُڌندا منهنجي صدا
هي ياد رکسن پڇتائيندا
هن فاني هستي تي بابا مغرور نه ٿي، مغرور نه ٿي

بي زري

خرچ جي ڪرڻ هجيئي ڪيسي ۾ اوّل زر بہ ڏس
پير پنهنجي ڪي ڊگھيرڻ کان اڳي چادر بہ ڏس
١. بي ضرورت هڪڙو پئسو پڻ هٿان پنهنجي نہ ڪيڊ
وقت تي ڪم ٿو اچي توکي اهو اڪثر بہ ڏس
٢. بي زريءَ جهڙي نہ ڪا زيرِ فلڪ آهي بلا
حال هر مفلس جو ڪهڙو ٿو ٿئي ابتر بہ ڏس
٣. مال جي ڪثرت اٿئي منظور گر، خيرات ڪر
هڪ جا ڏه دنيا اندر عقبيٰ اندر ستر بہ ڏس
٤. وياج جو آهي وٺڻ بد ۽ ڏيڻ بدتر ادا
سود وٺ ڪر آزمائش سود ڏئي آخر بہ ڏس
٥. زندگاني آدميءَ جي تلخ ٿي ٿئي قرض کان
قرضدارن جو وڃي ڪر آزمودو گھر بہ ڏس
٦. بُخل ۽ اسراف بيجا ٻئي برا آهن فدا
درمياني ڪر هلت راحت جو پوءِ منظر بہ ڏس

اسان جي مُسلماني

ضعيف الحال ٿي آهي اسان جي وئي مسلماني
نه دولت دين جي آهي نه ان سان گڏ حُڪمراني
١. اهو اسلام جنهن هردم ڏڪايو اهلِ يورپ کي
انهيءَ جي ٿي رهي افسوس آهي مرثيهٔ خواني
٢. اسان مان هر مسلمان صف شڪن ڪفار ثابت ٿيو
مگر طاقت نه هاڻي آهي جسماني نه روحاني
٣. لتاڙيوسين صديون جن کي لتاڙين اڄ اسان کي ٿا
ڪفارن جي هٿن سان اڄ اسان جي آه ويراني
۴. سبب حيا هي اسان جي دوستو هن پست حاليءَ جو
اسان جي پيش آهي هر طرف کان ٿي پريشاني
٥. ٻڌايان ٿو اوهان کي چاهه باعث پنهنجي ذلت جو،
اسان مان وئي هلي افسوس آ تعميل قرآني
٦. نگهبان شرڪ کان عالَم جو هو ڪنهن وقت دينِ حق
مگر ان جي خداوندئي ڪري ٿو اڄ نگهباني
٧. ملائي غير جي دل باهمي جنهن دين اڄ ان ۾
مساواتي نه آهي روح، نا هي حُبّ اخواني

٨ اهو اسلام جنهن بزمِ جهان کي نور ٿي بخشيو
انهيءَ جي خود مجالس ۾ نه اڄ نورِ چراغاني
٩- صغيرن ۾ اطاعت نه آ ڪبيرن ۾ نه شفقت آ
پيارن ۾ محبت ناهه يارن ۾ نه ياراني
١٠ نه دولت آ نه عزّت آ فضيلت نا هنر نامي
ڇڏيوسين جو فقط باقي رهيو هو دينِ ربّاني
١١- خدايا! انقلابِ چرخِ گردون ٿي ويو ڪهڙو
زبانِ مسلم تي ٿي وئي اهلِ يورپ جي ثنا خواني
١٢- اسان لاءِ قول انگريزن جو ويو نصِ قرآن ٿي اڄ
اسان لاءِ فلسفو يورپ جو ٿي ويو عين ايماني
١٣- ٿيو اڄ اهلِ مشرق تي آ مغرب جو اثر اهڙو
جو ٿي ويو ظلمتِ الحاد ۾ گم نورِ ايماني
١٤- اسان جو واسطو اسلام سان اهڙو رهيو باقي
فقط ٿي ويو ڪلام الله زيبِ طاق نسياني
١٥- رهيا سين دين و ملّت جي ڪتابن کان ادا غافل
محو ٿي لوح دل مسلم تان وئي تعليمِ قرآني
١٦- اسان تي آهه ڪيو تقليد يورپ هي اثر پيدا
اسان لاءِ ٿي ويو مذهب ادا آراند طفلاني
١٧- ڪڏهن بيدار ٿيندين خفته مسلم پنهنجي حالت ڏس
اٿي ڏيکار اي خيرُ الاُمم ڪو جوش ايماني

۱۸. سگھو اچ اي اسان جا رحمت للعالمين سائين
وئي ٿي گلشنِ اسلام جي هيءَ هاءِ ويراني

۱۹. ادب سان هي فدا آهي به چشمِ اميد رحمت ۾
عفو سان معاف ڪر مولىٰ انهيءَ جا عيب عصياني

[هي نظم ۱۴- آگسٽ ۱۹۴۷ع تي ڇاڇري ضلعي ٿرپارڪر ۾ منعقد ٿيل جلسي ۾ پڙهيو ويو]

زنده باد پاڪستان

رهي شل گلشنِ عالم ۾ نت آزاد پاڪستان
بآواز بلند سڀ چئو ته زنده باد پاڪستان

١ الاهي تنهنجي نعمت جا آهيون مرهونِ منّت سڀ
اسان کي دولتِ عُظمىٰ ٿي آ امداد پاڪستان

٢. خداوندا سلامت تا قيامت رک مملڪت هيءَ
مِثلِ بُنيانِ مَرصوصُ رهي بنياد پاڪستان

٣. الاهي صنعتون ۽ حرفتون هن ساري عالم جون
ڪري تنهنجي ڪرم سان شال سڀ ايجاد پاڪستان

۴. ٿئي رشڪِ ارم سرسبز گلشن پاڪ يا الله!
رهي آزاد ۽ آباد يارب شاد پاڪستان

٥. اسان کي ڪر عطا توفيق تيئن سڀ ملڪ تان قربان
هجي هردم اسان جي لب تي يا دئي ياد پاڪستان

٦. عدُوّن کي الله العالمين زيرو زبر ڪر ٿون
ٿين برباد دشمن ۽ رهي آباد پاڪستان

سنڌ جدا

جلد بمبئي کان ڪري شال خدا سنڌ جدا
پنهنجي پيرن تي رهي پياري سدا سنڌ جدا

۱. سنڌ آزاد ري عزت نه مسلمان جي رهي
ٿي اچي دل مان سندم اهڙي ندا سنڌ جدا

۲. سنڌ بمبئي سان گڏي ڪيائون مسلمان مفلس
ٿي زميندار رهيا هاءِ گدا سنڌ جدا

۳. اهنجي قلبن ۽ دماغن ۽ زبانن سڀ مان
نڪري آواز نه ٿئي سنڌ جدا سنڌ جدا

۴. سنڌ آزاد ٿئي الله ڏي ڪٽو دست دُعا
گڏجي آمين چئو منهنجا ادا سنڌ جدا

۵. زندگي ۽ موت جو آ سوال مسلمانن لئه
سر ٿئي قربان ٿئي جان فدا سنڌ جدا

(هي نظم سال ۱۹۳۲ع ۾ جڏهن سنڌ کي بمبئي کان جدا ڪرائڻ
جي تحريڪ هلي رهي هئي تڏهن ٽنڊي محمد خان جامع مسجد
ميمڻ ۾ نماز جمع بعد پڙهيو ويو.)

ڪشمير هل

ڪڻ ڪفن ۽ تيغ ترڪش تير هل ڪشمير هل
مرد و عورت طفل برنا پير هل ڪشمير هل

۱. قوتِ حيدر جا جوهر گر وساريا ڪين نتو
اٿ هٿي تون نعره تڪبير هل ڪشمير هل

۲. سبق صفدر ڪان سکيو چا تو نه اف مسلم ٻيلا
هڪل سان ڪفار جي صف چير هل ڪشمير هل

۳. هن ڪان وڌ ايثار جو چا تو ملي سگهندو مثال
ڪربلا ذي ڪاهِ چون شبير هل ڪشمير هل

۴. حضرتِ فاروق جو ڪر ياد تون جوشِ جهاد
گامزن ٿي باشجاعت وير هل ڪشمير هل

۵. چاويون خالد جون وسري تو فتوحاتِ حصار
ڪر هلي ڪشمير جي تسخير هل ڪشمير هل

۶. معجزا طارق جي طاقت جا ويا چا محو ٿي
اٿ اٿي ڪا سوچ تون تدبير هل ڪشمير هل

۷. آهين جي مؤمن نه بس تابع اٿئي لوح و قلم
ڦير پنهنجي رمز ٿي تقدير هل ڪشمير هل

٨. تنهنجا پاڙُ ٿيا ڪفارن جي صعوبت جو شڪار
ڇا ڇا سهندين اها تحقير هل ڪشمير هل

٩. ٻڌ ڪمر همت مجاهد مرد ٿي ميدان ۾ آءُ
نسخه جنت اٿئي اڪسير هل ڪشمير هل

١٠ جي اٿئي ايمان ڪامل تنهنجو هر هڪ فعل نيڪ
باليقين قرآن جو تفسير هل ڪشمير هل

١١. ٿا مظالم ڏوگرا ملعون ڪن مسلم مٿان
ڪٽ غلاميءَ جي سندن زنجير هل ڪشمير هل

١٢. بس فتح ونصرت هميشه مرد مومن جو نصيب
آمقدر ۾ ٿيل تحرير هل ڪشمير هل

١٣. اٿ چئي الله اڪبر ٿو ڏسان ڪشمير کي
بس ٻڌل فتراڪ ۾ نخچير هل ڪشمير هل

١٤. آمسلمانو اڳيان ڏس زندگي ۽ موت جو
دهليا تنهنجي ڏسي تصوير هل ڪشمير هل

١٥. جي گهرين ٿو سرخروئي منجهه فدا هردو جهان
ڪر تياري طالب توقير هل ڪشمير هل

هَوَسِ دولت

هَوَس دولت حقيقت ۾ آ نالو ٻيو گدائيءَ جو
ڏين ٿا حرصِ سامان کي لقب بس بي نوائيءَ جو

۱- هجن کم خواهشون، ان کي چون ٿا بس شهنشاهي
هجي حاجت نه گرڪائي نه آ رتبو خدائيءَ جو

۲- ڪرڻ سو گهر جي سرمايه جمع جنهن کي نه انديشو
هجي هرگز نه ڪنهن پر خوف ڪو فوت وفنائيءَ جو

۳- ڇڏي ڏيو عشق دنيائي دنيءَ جو گر هجو گلچين
اهو آخار و خس هن گلشنِ دنيا اجائيءَ جو

۴- مڪان ڪنهن کي به رونق ڪا نه آهي ري مڪين انجي
نه ڪريو ذڪر سڀ دل ۾ ادا يادِ الهيءَ جو

۵- ڏسان ٿو جهل ۾ همسر جهان جا عالم و جاهل
تفاوت ڳالهه ان ۾ ڪو نه هرگز آهي پائيءَ جو

۶- نه آ احساس جاهل کي اگر ڪو جهل پنهنجي جو
ته عالم کي به علم آ صرف پنهنجي خود ثنائيءَ جو

۷- عجب فاني سراهيءَ آهي دنيا دوستو ڏادي
هتي هر چيز جي اچ وڃ جو آسودو وصفائيءَ جو

٨. مڪان اسباب جو آهي عمل جي جاءِ آ دنيا
وَمَنْ يَعْمَلْ عدل ٿيندو ڀلائي يا برائيءَ جو
٩. ندٽي نازان ڏکي نورخت مرڪز تون فدآ غافل
جو هڪ ڏينهن نيٺ ٿيندو عاجزي ٻي دست پائيءَ جو

ڪراچي ١٩٥٤ع

ڪِٿي

گنج قارون جو ڪٿي خسرو جو مال و زر ڪٿي
سب فنا حشمت ٿي وئي اج تخت ۽ افسر ڪٿي

۱۔ موت هر هڪ کي مٽايو، مُلڪ وارا ويا مَري
دولت وجاه وحشمِ فوجون ڪٿي لشڪر ڪٿي

۲۔ حضرت خالدؓ جناب عمر آ فاروقؓ ڪٿ
شاهِ مردان شيرِ يزدان قوّتِ حيدر ڪٿي

۳۔ يا امير المؤمنين شهداءِ دشتِ ڪربلا
غازيانِ اسلام آ شبّير ۽ شبّر ڪٿي

۴۔ ڇا نه نامي بادشاه هن دورِ عالَم ۾ هوا
ڪٿ همايون آه اج شاهنشهِ اڪبر ڪٿي

۵۔ اج ڪٿي سي ناجور جن جي جهان ۾ ڳاله هُئي
آ فقط نالو رهيو، دارا ڪٿي سڪندر ڪٿي

۶۔ چار ڏينهن چٽڪو دنيا جو آه آخر بي بقا
غزنوي محمود جي فوجِ ظفر پيڪر ڪٿي

۷۔ چوطرف ڏونڪو جهان ۾ ابنِ قاسم جو وڄيو
سڀ زمين اندر ڇپيا، فغفور ۽ قيصر ڪٿي

۸- ڏس ڪري برباد گلشن کي ڇڏيو دورِ خزان
سبزه جو گلزار ۾ اڄ مخملي بستر ڪٿي
۹- آهِ باقي جامِ جمشيديءَ جو اڄ نالو رهيو
اڄ ڪٿي سي محفلون دورِ مي وساغر ڪٿي
۱۰- ڪٿ ويا سي سامِ ۽ رستمِ بهادر بي نظير
وئي زمين کائي سين کي پهلوان بابر ڪٿي
۱۱- آ وڪرماجيت ڪٿ، ان جو سنگهاسن آهِ ڪٿ
رامِ ڪٿ دسرت ڪٿي راجا هرشچندر ڪٿي
۱۲- درد دل ۾ ٿو ٿئي نوشيروان عادل ڪٿ
بادشاهِ هٿ سان ڪري پورهيو اهو ناصر ڪٿ
۱۳- هند جي حشمت ڪٿي دهشت وئي ڪاڏي هلي
شير دل هئا ڪيترا، آهن اهي آخر ڪٿي
۱۴- جذبهِ قومي ڪٿي، اتحاد ڪٿ، اتفاق ڪٿ
ايڪتا سوراج ڪٿ ۽ ٻيائپي اڪثر ڪٿي
۱۵- ڪانگريسي ميٽنگون، مجلس خلافت جي ڪٿي
شوڪت ڪٿي، محمد ڪٿي، گانڌي ٻيا ليڊر ڪٿي
۱۶- هنر هندستان جو ڪٿ فن ڪٿي واپار ڪٿ
علمِ جي درياءَ جو هيءُ هاءِ اڄ دفتر ڪٿي
۱۷- بي اتحاديءَ جي حياتيءَ کان مرڻ بهتر فدا
ٿو لکان قومي غزل پر جذبه ڪٿي جوهر ڪٿي

دل جي مدعا

الاهي ڇا سبب بي چين آهي دل خفا منهنجي
اندر ۾ آهه پيئي دٻجي وئي آهي خدا منهنجي

١- هي ڪهڙو وقت آيو پيش آهي مسلمانن کي
نه انگ پورو نه ننگ پورو چوناهي مسلمانن کي
اگرهي آهي پورو هونه آهي مسلمانن کي
نزول آفتن جو سبب ڇا هي مسلمانن کي
انهيءَ حسرت ۾ آهي غرق ٿي وئي دل ادا منهنجي
جگر جي خون سان پرپور آهر هڪ صدا منهنجي

٢- نه پورهيو آنه ڪارهيوآ، گهٽائي دربدر آهن
ڏکيا آهن ڏکن گڏ ۽ بکيا شام وسحر آهن
نه آهي گهر انهن کي اڄ اهي بي گهر مگر آهن
نه اوڇڻ سمهڻ لئي آهي فقط خاڪ بسر آهن
ڪڏهن مقبول مولا ورن هي ٿيندي استدعا منهنجي
ڪڏهن وٺندي وزن يارب اوهان در التجا منهنجي

٣۔ هنر افسوس ڪيئن آهي اسان مان اڄ اڏامي ويو
چراغ هندجو روغن ٿي اڄ آهي تمامي ويو
مٿي تاريڪي وٺي ڇالئي ڏيو ڇا ڪون وسامي ويو
چراغ به آپيگو روغن به ويو پروانه به ڪامي ويو
خدا سيني ڪي سارٿي ٿي اچي هرهڪ صدا منهنجي
انهيءَ ڪان آهه بهتر ٿي وڃي جلدي قضا منهنجي

٤۔ علم جو پڻ خزانو اڄ اسان ويران ڪيو آهي
وڃائي گنج پنهنجو پاڻ ڪي حيران ڪيو آهي
مٽائي باغ هندستان کي بيابان ڪيو آهي
ڇڏي دولت علم گهر پنهنجو بي سامان ڪيو آهي
اي خالق ڇا سبب ٿي غم ويا آهن غذا منهنجي
ڪڏهن پوري ڪندين مالڪ مهربان مدعا منهنجي

٥. هنر فن ويو علم ويو آ رهيو باقي وڃي فتن
بهار به وئي ويا گل پڻ ڦٽي ويو هند جو گلشن
مسلمان تو ڏسان پنهنجي مسلمان پاءِ جو دشمن
نه آ اتفاق ڇا ڪم بختي آهي، آهه ڇا ويڙهن
نه درد جگر ويندو ڇا نه ٿيندي ڪا شفا منهنجي
گهٽي مدت اچا همراه ٿي هلندي جفا منهنجي

٩- تجارت ڪان اسان تي هاءِ اڄ مهڻو عيان آهي
ڪٽي هٿ ساهمي تورڻ عزت جي لئي زيان آهي
ويو نابود ٿي ڪاڏي اسان جو اڄ ڏيان آهي
اسان جو عقل آهي ياڪ ڪو ديوانه خان آهي
مگر نه ٻه پي قبوليان ڪين ٿو اڪثر خطا منهنجي
ثبوتي پائماليءَ جي نه آهي حيا صفا منهنجي

١٠- ڪبو واپار ڪي ڪاڏي اسان کي نوڪري گهرجي
ڪيون مختيارڪاري پر تعلقو ڏوڪري گهرجي
زميندارن کي چيؤن جلدي ابن جي نوڪري گهرجي
نه سا سوڙهي هجي پر منهن وٽان موڪري گهرجي
وئي رشوت وٺڻ تي آه اڄ ٻڌجي بنا منهنجي
مدار آهي رکندڙ سيم و زر تي اڄ غنا منهنجي

١١- الاهي قوميت جو اڄ اسان ۾ جوش ٿئي پيدا
شرابِ علميت جو شوق نوشان نوش ٿئي پيدا
اسان ۾ هنر و فن جو يا خدا ڪو هوش ٿئي پيدا
اسان جو ٻچو ٻچو شال ڪاڏي پوش ٿئي پيدا
خدايا درد قومي ڪر عطا آ التجا منهنجي
ٿئي شل قوم تان قربان دل ۽ جان فدا منهنجي

٦۔ ٽوڪپڙو ديس جو جهوري ولائت جي سلڪ گهرجي
سفيدي ڇاڪبي البت مٿان ان جي چلڪ گهرجي
نه يڪرنگي مگر ڪا هفت رنگي جي ڇهڪ گهرجي
نه اوري ڪان مگر ڪجهه دور ڪان پيي ڏنڪ گهرجي
خدايا شامت اعمال جي آهي سزا منهنجي
وئي جذبه جي آ طاقت ڇڏي اڄ ڪهڙا منهنجي

٧۔ نه سادو ڪوٽ ٿو گهرجي مگر ڪشميري جو ڪپڙو
بليزر سرج جو نيوي بلواڪسير جو ڪپڙو
هجي ڪارو ولائت جو ٻڌل نانير جو ڪپڙو
وئي آسادگي افسوس اڄ توقير جو ڪپڙو
بدن ڪان يا الٰهي جان اڄ آهي جدا منهنجي
رڳو غمناڪ حرص ۾ آهي دل مبتلا منهنجي

٨۔ نه ٽوپي ٿي سهين سر تي هجي ڪا هيٽ انگريزي
نه آ منظور هٿ پهران هجي ڪا شرٽ انگريزي
سٿڻ ۾ آ بي عزتي هجي ڪا پينٽ انگريزي
نه آ منظور هٿ پهراڻ هجي ڪا شرٽ انگريزي
وئي اڄ سمجهه ڇو ٻگڙي ادا آهي ٻلا منهنجي
سڄي دنيا اندر ٿي آهي وئي حسرت ڳلا منهنجي

بر وفات حسرت آیات منضنجی اهلیه مرحومه ممتاز بیگم نور الله مرقدها

نوحه

۱۔ آه! از نیرنگیِ آشوب خیز آسمان
مبتلا گشتیم با رنج و تکالیف و ملال

۲۔ روز روشن چون شبِ تاریک شد اندر هموم
چون غروب از بام ما شد آفتاب پُر جمال

۳۔ از وداع و فرقت آن مونس احشاء دل
تلخ شد هر عیش و آرام و سُرور و اشتغال

۴۔ مخلص و همراز و همدرد و رفیقهٔ زندگی
نیک خلق و باوفاؤ باحیا و خوش خصال

۵۔ آن چراغ خانه و فرمانبر و جانِ انیس
همچو نام خویش آن ممتاز بیگم در کمال

۶۔ از مهِ چهارم بروز هفدهم در وقتِ شام
در سن پنجاه و نهم سیزده صد ارتحال

۷۔ بست و شش از ماه مئی در نوزده صد هم چهل
از حساب عیسوی آمد وفات و انتقال

۸۔ شاد باد روح او در نعمتِ جناتِ عدن
در جوارِ رحمتِ حق فی عیونٍ وّ الظّلال

تاریخ وفات ۲۶ مئی سنه ۱۹۴۰ ع

پاڪ دل ممتاز

اڄ خزان ورتي جڳھ ويئي بهاري هاءِ هاءِ
هاءِ ماتم ٿي ويو گلشن ۾ طاري هاءِ هاءِ
۱. خون جي اکين منجهان ٿي نهر جاري هاءِ هاءِ
ٿي اها دل جي چمن کي آبياري هاءِ هاءِ
۲. پاڪدامن، پاڪطينت، پاڪباز وپاڪ روح
پاڪ دل ممتاز دنيا مان پڌاري هاءِ هاءِ
۳. انجمن تاريڪ شمع انجمن خاموش آهه
رات روشن ٿي وئي اونداهه ڪاري هاءِ هاءِ
۴. نوشگفته گل بدن، گلفام، گل رو گل اندام
گل ۾ ساري گل ٿي وئي صورت پياري هاءِ هاءِ
۵. هار هيرن جا وڏا اُهت هن کي حورن ۾ هتي
رفتگان جي ياد ۾ غم عمر ساري هاءِ هاءِ
۶. چرخ ڪج رفتار اڳيان هر ڪو آبي وس فدا
ڪم نه آئي ڪنهن کي هاڻي آه وزاري هاءِ هاءِ
۷. مغفرت ڪريا خدا آهي سر تسليم خم
ڪل مٿان قادر سندءِ قدرت نياري هاءِ هاءِ

۱۹۴۰ ع

بر وفات حسرت آيات منهنجي اهليه محترمه مرحومه ممتاز بيگم
نور الله مرقدها

جذباتِ فدا

(١)

جڏهن منظور قدرت کي ٿي منهنجي خانه ويراني
ڪئي ان مشورت چرخِ ڪُهن سان گڏجي پنهاني
قضا ٿي ڪاربند سيني جي پسپا ڪئي پريشاني
مٿان نازل ٿيو ناگه اجل کي حڪم ربّاني
مٽايو هنجي جنت کي ڦٽايو هنجي راحت کي
لٽايو هن جي دولت کي وڃايو هنجي فرحت کي

(٢)

غرض ٿيا ڪل ڪمربسته عناصر سڀ عداوت لئي
ملڪ جي ذره ذره هٿياري ٿي بغاوت لئي
ٿيا سڀ برسر پيڪار منهنجي قطع راحت لئي
ڪيو تن فيصلو باهم ملي منهنجي شهادت لئي
نه ڪئي اي چرخ ڪج رفتار تو مون سان وفاداري
نه اي نيلوفري گنبذ ڪئي تو ڪا مدد گاري

(٣)

ڪيم تنهنجي اڙي قدرت، خدا جو سُنهن خطا ڪهڙي
بگاڙيم آسمان تنهنجي قسم سان ڇوُ ٻلا ڪهڙي
ڪئي تو گردش گردون مون سان هيءَ جفا ڪهڙي
مصيبت دورِ دوران تو رکي ناحق روا ڪهڙي
نه لائق هوس هن ظلمِ وستم جو اي زمان هرگز
نه لائق هوس هن غيض وغضب جو آسمان هرگز

(٤)

ڪيو مون ڏوهه ڇا يارب، ڪيم ڪهڙي گنهگاري
ڏني ڪهڙي سندم سائين سيا جها تو سيه ڪاري
ٻُڌو تو ڪو نه منهنجو روڄ راڙو آهه ۽ زاري
جو دنيا منهنجي روشن ترمنائي تو ڪئي ڪاري
ڪيو آباد جو فردوس هو مون چند روزن کان
ڪيو برباد تو باري نه ڄاڻان ڪهڙي ڏوهن کان

(٥)

بصد مشڪل بنايم زندگيءَ ۾ آشيان پنهنجو
ڪيو سرسبز بختن سان مون نندڙو بوستان پنهنجو
تصور اي چمن تي مون ڪيو باغ جنان پنهنجو
خزان جي هڪ اشاري ڪيو اجڙ هي گلستان پنهنجو

سندم جو نقشو ويو اجڙتي چند منٽن ۾!
وبال زندگي باقي اچي پيو پنهنجي گردن ۾

(٦)

عجب چرخ ڪهن جو آهه هيءُ دستور دنيا ۾
رهڻ ڏيندو نه ڪنهن انسان کي مسرور دنيا ۾
خوشي ڪنهن بشر جي ناهي انهيءَ منظور دنيا ۾
اول راحت رسائي پوءِ ڪري رنجور دنيا ۾
ارڙهين جولاءِ ستٽيهه تي عزيزن شادماني ڪئي
اوڻيهه سو سال چاليهه تي مڙئي تن فاتح خواني ڪئي

(٧)

گذاريا مون فقط ٻه سال ڏهه مهناءِ هڪ هفتو
اوهان سان گڏ مني ممتاز بس هيءُ ٿورڙو عرصو
ڏني مهلت اها قدرت هليو وس ڪونه ڪو منهنجو
گهڻو ڊوڙيس مگر درمان نه ٿيو بس ڪارگر ڪنهنجو
ڪري تدبير ٿو بندو ڪري تقدير ٿي خندو
نه وس بندي جي ڪجهه آهي ٿئي سو جو خدا ڪندو

(٨)

خبر ناهي نه سچ هو يا فقط هڪ خواب هو پياري
وئي ٿي تلخ تو کان پوءِ منهنجي زندگي ساري
اچي ٿي نظر ۾ مون کي خدا جو سهن دنيا ڪاري
غمن ۾ تو سوا منهنجي ڪندو ٻيو ڪير غمخواري
مري جيڪر ملان تو سان اچي فردوس ۾ پياري
ڪري مون سان جدائي ڪانه ڪئي منهنجي تو پوءِ واري

(۹)

ضرورت منهنجي گهڙي آهه تو کان پوءِ دنيا ۾
جيئڻ تو ري ءِ مٺي منهنجي وڃي ٻئي ڪوهه دنيا ۾
جيان جو دم ڪريان تو لاءِ بس وو ووءِ دنيا ۾
بنا تنهنجي نه شل منهنجو وجوديه هوءِ دنيا ۾
رهان گهڙين اميدن تي ڪڏهن ممتاز تون ايندين
نه ممڪن آ وري موٽي هتي دمساز تون ايندين

(۱۰)

ڇڏي تو خالد و منظور جا مون وٽ نشاني آهه
اکين منهنجي تي اي پياري اوهان جي مهرباني آهه
حوالي تو ڪئي منهنجي انهن جي پاسباني آهه
امانت تنهنجي سر منهنجي سان تا دم زندگاني آهه
ڪري مان پيار تن کي واس پيو وٺندس مٺا تنهنجو
ڏسي تن کي پيو رُندس وٺي نالو سدا تنهنجو

حور تون !

عصمت و عفت جي ديوي، آسماني حُور تون ،
حُسن تنهنجو آدرخشان ۽ سراپا نور تون ،
مُنهنجي هستيءَ جو پيارو نغمهٔ مسرور تون ،
خواب مٺڙي سندم جو هڪ دلربا تعبير تون .
بَاعث آرام جان تون باعث تسڪين تون ،
تُون مجسمه حسن و خوبي پيڪر رنگين تون ،
تُون سراپا ڪيف آهين، ڪيف جي تلقين تون ،
زندگيءَ منهنجيءَ جو آهين دلنشين تفسير تون .
تُو تبسم مان ملي تنهنجي خمار زندگي ،
تون سندم دل جو سڪون ۽ تون بهار زندگي ،
چارهٔ ساز رنج و غم تون ۽ وقار زندگي ،
زندگيءَ جي ظلمتن جي آهين بس تنوير تون .
گوهر مقصود تون، موضوع منهنجي گفتگو ،
۽ نشاط روح تون آهين ’فدا‘ جي آرزو ،
تنهنجي آمرهون منت هيءَ بهار چارسو ،
هن ڪان وڌيو چا چوان آهين سندم تقدير تون .

سوز و ساز جو پيڪر

جڏهن پهلو بہ پهلو ٿي گهمي مون سان گلستان ۾
جڏهن چمڪي محبت ٿي سندس بس چشمِ خندان ۾

١- فراز آسمان تي ڪهڪشان حسرت ۾ ڏسجي ٿو
خمستان فلڪ مان نور جي صهبا ڪي پسجي ٿو

٢- جڏهن ٻانهن تي منهنجي زلف شبگون کي سا کولي ٿي
جڏهن منهنجي ڪلهي تي سر رکي ڪجهه لفظ ٻولي ٿي

٣- زمانو نڪهت خُلدبرين ۾ غرقِ پا ٿئي ٿو
سندم دنيا ۾ سوز و ساز جو طوفان بپا ٿئي ٿو

٤- جڏهن هوءَ شعر منهنجو منهنجي ئي خاطر ۾ ڳائي ٿي
وجهي پنهنجيون اکيون منهنجي اکين ۾ مسڪرائي ٿي

٥- نظارا ٿا رهن سڀ وجد ۾ ۽ بام و دَر برسن
سندم ظلمت ڪده جو ذرو ذرو ٿو ٿئي روشن

٦- جڏهن اشڪ محبت ٿا رسن هن جي ڳلن تائين
جڏهن ازخود اچن ٿا لب سندس منهنجي لبن تائين

٧- ٿي ٽهڪي هر در و ديوار مان شوخي تبسم جي
وڃي ٿي پُور جي اک آسمان تي ماه و انجم جي

٨- جڏهن هنگامہ رخصت هوءَ ڏسي مون کي تہ هر هر ٿي
۽ محو خواب هوءَ جنهن دم ٿئي منهنجي نرم بستر تي
٩. تہ خود فطرت جي دل ۾ محشر جذبات پيدا آهہ
۽ هن جي سر تي مريم جو مقدس روح شيدا آ
١٠. مان سوز و ساز جو پيڪر ونڊا هوءَ حسن جي ديوي
مان هنجوئي فقط هنجو هوءَ منهنجي لئي فقط منهنجي

اديءَ سان الوداع

الوداع توسان ڪرڻ آئي آهيان پياري ادي
دلربا دلدار دلبر منهنجي دل واري ادي
۱. وقت رخصت جي اکيون پُرآب ٿيون منهنجيون
سرد نڪرڻ ساه ٿا تنهنجي ڏسي تياري ادي
۲. تنهنجي فرقت جو رسي صدمو ٿئي دل بي قرار
جيءُ گهري ٿو گڏ هجان توسان عمر ساري ادي
۳. شل سفر تنهنجو خدا سرهو ڪري آمين ثم
تو عمر اڪثر سفر ۾ آسجي گهاري ادي
۴. ٿي گهران دل سان دعا الله جي درگاه ۾
خوش هجين هردم هميشه جان جي جياري ادي
۵. ياد سان نت شاد رکجو پڻ هن ممتاز کي
موڪلايون آ گلي لڳ مون سان صدباري ادي

پر وفات حسرت آيات منهنجي اهليہ مرحومہ شمسُ النساءِ نوّرَ اللهُ مرقدها

نوحہ

(١) اي رفيقهٔ زندگي پياري، سندم شمسُ النّساءِ
ناگھان مون کان ڪري وئي جدا توکي قضا
(٢) هاءِ اڄ هن دار فانيءَ ۾ مان تنها ٿو رهان
زندگي ويران ٿي معلوم ٿئي تو کان سواءِ
(٣) هاءِ تنهنجي دم سان هئي آباد منهنجي ڪائنات
قلب جي زخمن ۾ ناهي ڪو سڪون توکان بنا
(٤) هيءَ حقيقت آ، وڃي خالق کي تون پنهنجي ملينءَ
ٿو مگر هردم ٻڌان هن گھر اندر تنهنجي صدا
(٥) روح سارو ٿي وڃي بي چين ٿو ڏس هاءِ هاءِ
ياد جنهن دم ٿي اچي پياري جڏهن تنهنجي وفا
(٦) اڄ بہ هن گلزار ۾ موجود غنچا ۽ ڪليون
پر چمن خوش رنگ هو توسان اڙي جانِ فدا
(٧) تون نہ آهين ڪايہ شيءِ مون کي مٽي هرگز نہ آهہ
هر لمحہ هڪ نانگ ٿي سامهون ڏنگي ٿو باخدا
(٨) تون وڃي آرام ابديءَ ۾ سُتي آهين مگر
ماهيءِ بي آب جي مانند مان تو کان جُدا

٩- صبح اٺ آگسٽ سنه چوهتر روزِ خميس
ٿي انهي ساعت هئي مون کان جدا ماهِ لقا
١٠- ٿي ڪٿي توکي جڏهن شهر خموشان ڏي هليا
دستِ تاسف مون تي هڪ بدبخت اندر تي مليا

(تاريخ وفات ٨- آگسٽ ١٩٧٤ع)

نوحه

بر وفات حسرت آيات محمد اسحاق مرحوم

١۔ ياد احباب ۾ ڳوڙها به وهايان ته هلان
پنهنجي پلڪن ۾ ستارن کي سمايان ته هلان
منزل عشق جو سامان بنايان ته هلان
مان هلان ٿو مگر دل پنهنجي سنڀاليان ته هلان

٢. مون جو هڪ گل کي هو آغوش ۾ پاليو هردم
منهنجي گهر ۾ جو هو رنگين اجالو هردم
مون ڏسي جنهن کي سداء اکين کي ٺاريو هردم
آخري ديد جو ارمان مٽايان ته هلان

٣. پنهنجي تقدير تي نازان هو مقدر منهنجو
پنهنجي ٻانهن ۾ هو سررشتهٔ گوهر منهنجو
منهنجي گلشن ۾ ٻهڪندو هو گل تر منهنجو
هاڻي تنهن گل کي رگِ جان سان لڳايان ته هلان

٤. يڪ به يڪ مرحلهٔ زخمِ وفا پهچي ويو
دفعتاً عرش کان فرمانِ قضا پهچي ويو
مون جي لاءِ مٿان حُڪمِ خدا پهچي ويو
سر تي جو بارگران آهي اُٺايان ته هلان

۵. غم جو سيلاب اٿيو قلب حزين غرق ٿيو
چڙهيو ٿي ته سندم مهرمبين غرق ٿيو
آسمان ڏسندو رهيو، زير زمين غرق ٿيو
داغِ هستيءَ کي مان خورشيد بنايان ته هلان

۶. راه ۾ دور مون ظلمات نظر پيئي اچي
مون کي اونداهه جي حالت نظر پيئي اچي
زير وبم زيست جي ڏينهن رات نظر پيئي اچي
بيهه مان زيست کي هموار بنايان ته هلان

۷. ٿو چوان نيت کو اقدام نه ڪرڻو پوندو
ڪجهه علاجِ غمِ ايّام نه ڪرڻو پوندو
چارهءِ قسمت ناڪام نه ڪرڻو پوندو
پنهنجي تقدير جي لکئي کي مٽايان ته هلان

۸. اڄ افق کان به ڪهربار سندم منزل آهه
هڪ حسين منزلِ دلدار سندم منزل آهه
مان چوان ٿو درِ يار سندم منزل آهه
بند ايّام کان دامن کي ڇڏايان ته هلان

۹. منهنجو محبوب منهنجو نور نظر هو پائو
راحتِ قلب هو آرام جگر هو پائو
منهنجو هو پاءُ مٿو زورِ ڪمر هو پائو
تير سيني ۾ جو کاڌم سو هٽايان ته هلان

١٠. منهنجي دنيا ۾ سندم اک جو هو تارو اسحاق
منهنجي هوجان ۽ هو جان کان پيارو اسحاق
منهنجي جيئڻ ۽ مرڻ جو هو سهارو اسحاق
دردکي ان جي مان سيني سان لڳايان نہ هلان

١١- هاڻي ٻيو ڪير وڌائيندو محبّت منهنجي
هاڻي ڪيئن گذرندي هن بعدهي خلوت منهنجي
ٿي ڪٽي هلڻي پوي هاءِ هي ميّت منهنجي
تنهنجي لاش کي مان ڪاندين کان ڪٽايان تہ هلان

١٢. يادگار هاڻي فقط رهندي سندءِ مرقد پاڪ
منهنجي زيارت جي جڳهہ رهندي سندءِ تودهٗ خاڪ
رئندا رهندا سين ڏسي قبرکي چشمِ غمناڪ
قبرکي تنهنجي مان سيني سان لڳايان تہ هلان

(تاريخ وفات ٨- آگسٽ ١٩٧٤ع)

تاريخِ وفات

مرد حق آگاھ هن دار فنا مان ويو هليو
موت هن جو هاءِ هيءَ گويا قيامت ٿي وئي
مون لکي آهي فدا هن جي اجها سال رحيل
نيڪ گو اسحاق عرساڻيءَ جي رحلت ٿي وئي

۱۳۸۶ھ

تاريخ وفات ۱۴ آگسٽ ۱۹۶۶ع

كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ

ابدي آرامگاه روح پاڪ معصوم عدنان ابن ڊاڪٽر منظور احمد، عرساڻي. حيدرآباد سنڌ پاڪستان

تاريخ ولادت ۲۳ نومبر ۱۹۷۱ع
تاريخ انتقال ۲۳ ڊسمبر ۱۹۷۱ع

اي لخت جگر نور نظر ماه جا مهمان
محروم ٿيا مادر ۽ پدر توکان اي عدنان
شايد نه وٺي گود ۾ وٺي لحد جي آغوش
حورن جي هجين هنج ۾ فردوس جا غلمان

٤٨٦

مرثيه مستزاد

بر وفات حسرت آيات حافظ محمد صادق مرحوم

١. هيءُ مون تي ستم موت ڪيو ناهي ڪو ڪم — اي پياءُ مڪرم
محروم ويس ٿي مان سندءِ قرب کان هردم — دل ۾ آ اهو غم

٢. فرقت ڏنو تنهنجي آمون کي بس، غم پيهم — اک منهنجي آ پُرنم
ڪريان ٿو شب و روز سندءِ ياد ۾ ماتم — مغموم مان هردم

٣. هڪ تون ٿئي هئين منهنجي دکيل دل جو سهارو — بس سو به ٻڏاريو
ڳوليان مان ڪٿي تو کي هاڻ اي همدم — اڄ ناهه ڪو محرم

٤. فرقت ۾ جلي تنهنجي ٿو دل جگر هي سارو — ويو مون کان جو پيارو
ابتر آ خجسته آ سندم زيست جو عالم — اي منهنجا مڪرم

٥. جيئي ڪوئي ڪٿي ڪاش اڄ زنده تو آهين — فرخنده تون آهين
رت روئي اکيون منهنجيون ٿيون هاڻ سي پُرنم — دل جو اهو عالم

٦. آيو جو سندءِ موت ويو قلب ٿي پاره — بس ناهه ڪو چاره
اکين ۾ آ نقشو تنهنجي تصوير جو هردم — دل ۾ تنهنجو غم

٧. روئي ٿو تنهنجي موت تي هر بندهٔ خالق — اي حافظِ صادق
هر قلب ۾ آ درد ۽ هر ديد آ پُرنم — ڇانيل صفِ ماتم

٨. فرياد ٿي مجبور سندم قلب حزين آهه — دوزخ ٿي زمين آهه
هر وقت سندءِ ذڪر آ هر وقت سندءِ غم — اي منهنجا مڪرم

٩۔ مان تنهنجو لکان مرثيه ڪٿ تاب بيان آهه بس آه و فغان آهه
خامه جو ڪٿان ٿو وڃي گھُٽجي ٿو سندم دم اي منهنجا مڪرم
١٠۔ هيءُ تنهنجو گلستان نه آباد ٿئي رهندو بس شاد ٿئي رهندو
هستيءَ لئي مگر تنهنجي ڪنداسين پيا ماتم اي باعثِ صد غم
١١۔ اڄ ڪير سندم آنسو اکين مان اچي اگھندو ۽ پياءُ سڏيندو
ڏس روئي رهيا تنهنجا آهن محرم و همدم اي پياءُ مڪرم
١٢۔ هئي منهنجي ٻڌل دل کي اڃا تنهنجي ضرورت اي مايهٔ الفت
ڪرڻو هو اڃا توکي گھڻو زنده رهي ڪم ٻچڙن کي مُنظّم
١٣۔ ڪريان ٿو مان ڏينهن رات پيو توکي دُعائون ڀريان پيو آهون
جنت ۾ ڏئي جاءِ تو خلاّقِ دوعالم اي منهنجا مڪرم
١٤۔ هن جان حزين لاءِ هئين روح روان تون ڍُڍُ دل جو عيان تون
اڄ دل ۾ لکائي ٿو رکي تنهنجو فدا غم با ديده پُرنم

تاريخ وفات

(١)

رخصت ٿي ويو دل گير محمد صادق
اخلاق جي تصوير محمد صادق
حافظ هو چوان فخر شهر جيو نه الهيءَ
هو باعثِ توقير محمد صادق

(٢)

پيارو ٿيو حق کي جو محمد صادق
مقبول وطن هو جو محمد صادق
حافظ به هوءِ فخر شهر هو بيشڪ
خوش فطرت وحمد ١٣٨٥ھ گو محمد صادق

سال رحلت

(١)

اے فدا سال رحلتِ حافظ
ملهم غيب اين چنين بربست
شامِ نهم زماهِ چهار
رونق مُلک شمسِ گيتی رفت

١٩٦٦ع

(٢)

صاحب دل برفت سوئے بهشت
ماهِ ذو الحج هفتده گفتند
رفت ماهِ جهان سالِ وفات
الله الله غروبِ مه گفتند

١٣٨٥ ھ

بر وفات حسرت آيات مرحوم محمد حسن نوّر الله مرقده

جذباتِ فدا

(١)

دنيا جي دورتي ڪوبي نه اعتبار ڪري
جو هڪڙي حال تي دنيا نه ٿي قرار ڪري
عجيب نوع سان ٿو دور روزگار ڪري
ڪڏهن خزان ٿو ڪري ۽ ڪڏهن بهار ڪري
سدا آ مرجع آفات گلشنِ دوران

(٢)

قرارگاه نه آ خواب گاه دنيا جي
مڪان فاني اٿو شاهراه دنيا جي
عمارت آهه سراسر تباه دنيا جي
مناسب آ نه ڪڏهن دل ۾ چاه دنيا جي
هي خيال آهه فقط خيال عالمِ امڪان

(٣)

مثال هستيءَ عالم جو آهه بشڪل حباب
وجود آهه جهان جو مثال نقش سراب
هميشه پڌجي ٿو آفاق کان اهوئي خطاب
بفانيءَ عمر جي غافل بنا اٿيءَ بر آب
هي تڪيه گاه جي لائق نه آ اي نادان

SOORIH SINDHI ADAB

(۴)

گذر ڪندا ٿا وڃن هن ۾ جملہ پير و فقير
نہ هن مڪان ۾ دائم رهيو ڪو راحت گير
بچيو اجل ڪان نہ هرگز ڪڏهن صغير و ڪبير
رهي خسوف ۾ دائم ٿو نيز ماهِ مُنير
مد و جزر ۾ هميشہ آ آفتاب جهان

(۵)

نہ ذوق بخشي ٿو باغ و بهار وا حسرت
نظر اچي ٿو پيو هر گل بہ خار وا حسرت
فقط نہ سنبل آ سوگوار وا حسرت
مگر آ لالہ جي دل داغدار وا حسرت
چمن جي رخ تان هٽائي وئي آبُ تاب خزان

(۶)

وفات تنهنجي حسنَ آهہ موجبِ آلام
وفات تنهنجي عزيزن جي لاءِ آهہ قيام
وفات تنهنجي آ سڀ دوستن لئي محشر عام
وفات تنهنجي ڪان هيهات آ جهان ۾ ظلام
وفات تنهنجي آ، افسوس باعثِ احزان

SOORIH SINDHI ADAB

(٧)

هليو قضا سان نه وس ڪنهن جو ۽ نه ڪنهن جي مجال
ڪرڻ آ شڪوه انهيءَ جي ڪري فضول و محال
نشو نمود کي اصلي نصيب آهه زوال
فنا پذير آ دنيا جي دولت و اقبال
بقا نه ڪنهن کي بجز ذات اطهر رحمان

(٨)

وري ڏسان مان ڪٿي توکي اي ستودهٔ صفات
جو دُور منزل آهي ۽ راهه پُر آفات
نه نڪنه سنج زبان ۽ نه تنهنجي منڙي لات
سُڪوت آهي سنگت ۾ بغير تو هيهات
قسم خدا جو ڪري هرڪو روئي ٿو ارمان

(٩)

جگرفگار جدا دل به دردمند جدا
رهن ٿا تنهنجي جدائيءَ ۾ بند بند جدا
زچشمِ نور و ز دلِ هوش دائم اند جدا
فدا ڪان رهندين منا حسن تا به چند جدا
جو تنهنجي هجر ۾ آختم صبر جو سامان

(١٠)

سڀني تہ صبر ٿئي لازم آ اقربا کي ضرور
رهڻ نہ گهرجي انهيءَ غم ۾ بادل رنجور
عوض ۾ صبر جي حاصل ٿئي ٿو دل کي سرور
بغير صبر جي ٿيندو نہ درد دل جو دور
جو فقط صبر ٿئي هن درد جي لئي آ درمان

(١١)

خلاصگي آ ملي موت کان ڀلا کنهن کي !
اجل ڏنو بہ جيئڻ آهہ دائمًا کنهن کي !
اجل آ دام کان پنهنجي ڪيو رها کنهن کي !
ملي اجل جي مرض جي ڪڏهن دوا کنهن کي !
اجل ٿئي هڪڙو جهان ۾ آ درد بي درمان

(١٢)

اجل اي دوست نہ دنيا ۾ آهہ امر جديد
ڪرڻ نہ گهرجي انهيءَ واسطي ڪو رنج شديد
سخن هي حضرت سعديءَ جو سڀ صحيح و سعيد
هر آنڪ زاد بناچار بايدش نوشيد
ز جام دهر مئي کل من عليها فان

تاریخ رحلت

وہ چیف افسر بلدیہ تھے حسن جو ہوئے فوت جب چھوڑا دار المحن کو
فدا نے کہی ان کی تاریخ رحلت گئے خلد میں اب محمد حسن تو
١٣٨٣ھ

بر وفات حسرت آيات مرحوم حبيب الله نور الله مرقده

نوحه

۱۔ اڄ وقت ڏنو تازو وري زخم وفا آھ
شايد ملي مون کي سا محبت جي سزا آھ
۲۔ پهرين به جگر خون هو، ٿيو خون دوباره
تقدير جي ترڪش مان هليو تير قضا آھ
۳۔ اي دوستو! دامن ۾ رهي تار نه هئي باقي
پيغامِ جنون ڏئي وئي باد صبا آھ
۴۔ هڪ امر مشيّت آ جو ٽاري نه ٿو سگهجي
بندي جي رضا کان مٿي مولىٰ جي رضا آھ
۵۔ لاريب حبيب الله هيو مهر منوّر
ٿي دور مون کان ويئي سندس ضيا آھ
۶۔ خميازهٔ تلخئ امروز آ ساقي
يس ساقي دوران جو ڏنو زهر پيالا آھ
۷۔ لمحات ڏکن جا نه وڏائي تون وڏا ڪر
طولِ شبِ هجران، اها اندر جي ندا آھ

٨- ماحول ۾ نغمات به فرياد بپا ڪن !
ٿيو وقت جو نغمو پلاءُ هرهر چو بپا آهه
٩- بس نوحه گران کي به ته خاڪ لٽي ڇڏ
هان! اي فلڪِ پير سندءِ مشق جفا آهه
١٠- اي دوست غمن مون کي ڪٿي جو نه رهايو
هي سخن ڪٿي منهنجو ڪٿي ذهنِ رسا آهه
١١- هي سلسلهٔ تار نَفَس آهه جو جاري
رهڻو اجا هن دهر ۾ مغموم فدا آهه

تاريخ وفات ١- ڊسمبر سنه ١٩٧٧ع

جذباتِ فداؔ

اے فلک افسوس حسرت واہ واہ
سخت ماتم بر وفاتش ماہ ماہ
از جہان راہ عدم بگرفت او
کل نفس ذائقۃ بنمود او
مرغ روح القدس از خاکی بدن
شد رواں از حکم رب ذوالمنن
یا الٰہ العالمین عفوش بکن
زیر لطف خویش اورا بدہ امن
از نعیم جنت او را شاد کن
خانۂ پس ماندگان آباد کن
آن حبیب اللہ مرد نیک عالیشان بود
اے فدا ہمدرد ہر انسان بود
در جہاں بعد از وصالش نیک نام
مردماں مے خواندش ہر صبح و شام
ہیچ کس در عمر زو رنج نیافت
جز شرافت، زو دگر گنج نیافت
یا خدا روشن نمائی خاک او
بخش راحت بر تن و جان پاک او

٧٨٦

"قطعه وفات منهنجو برادر نسبتي مرحوم بدرالدين شهيد"

قتل بي جرم گشت بدر الدين
لاجرم يافت او مقام شهيد
بشهيدم عظيم داد جواب
سال ١٣٧٩ھ او چون فدا ز او پرسيد

تاريخ وفات ١١-٨-١٩٥٩ع

قطعه بر وفات مرحوم نور محمد وکيل باني نور محمد هاءِ اسکول حيدرآباد

(١)

آغوش ارض ۾ آ نهان نور محمد
آفاق ۾ آ جلوه فشان نور محمد
آ علم جو اسلام جي افروخته انجم
مسلم جي ترقي جو نشان نور محمد
رک نور محمد سان منور نون خدايا
مي مرقد نيره جو مکان نور محمد

(٢)

سينه خاک ۾ آ نور محمد جو نهان
آ ضيا پاش فلک ان جي مٿان نور فشان
زينت هاسٽل و هاءِ سکول آ تعتنو
ترقي سنڌ جي تعليم جو واحد نشان

تاريخ وفات ٢٢ آگسٽ ١٩٣٧ع

جميل احمد جي ياد ۾ ڳوڙها

① جميل احمد جمال ذات و حسن خلق جو پيڪر
هر هڪ اهل وفا کي ياد آ مرگ جميل احمد
② نه جانبر ٿي سگهيو مرحوم آخر دل جي دوري کان
قيامت خيز هڪ افتاد آ مرگ جميل احمد
③ اڃا چا عمر هئي هن جي، قضا ڪهڙو ستم ڪيڙو
ڏسو ڪهڙو نه هي جلاد آ مرگ جميل احمد
④ ڏنائين جان پنهنجي دل جي دوري کان بزرگن جيئن
يقيناً سنت اجداد آ مرگ جميل احمد
⑤ فدا افسوس هي ءُ عهد جواني ۾ سندس قضيو
پيام حسرت و بيداد آ مرگ جميل احمد
⑥ ٿو نڪري "بندهٔ مغفور" مان بس سال عمر هن جو
١٣٨٨ھ
جو آخر مغفرت بنياد آ مرگ جميل احمد

موت ورتي کسي اسان کان هاءِ
لذت قربت جميل احمد
١٩٦٨ع

وٺي ٿهي هن جي ياد جي تاريخ
مهرهٔ تربت جميل احمد
١٣٨٨ھ

بر وفات حسرت آيات مرحوم سيد وڏل شاه بخاري

① سو بار ڪيو جنهن منهنجي لڙڪن کي آجاري
هڪو ار وري دل تي سندم هيئن آڪتاري
جنهن سان هئي ڪڏهن زيست ۾ منهنجي ياري
جنت ۾ هليو ويو سو وڏل شاه بخاري
② افسوس ڪريان ڇا منهنجو پيارو ويو هئي هئي
يائن ۽ ٻچن جو هي سهارو ويو هئي هئي
ٿي منهنجي ڇپي قلب ۾ هڪ تير جي ڏاري
جنت ۾ هليو ويو سو وڏل شاه بخاري
③ ڪهڙا نه ڏنا درد من کي پير فلڪ ڏس
هڪ بار وري دل تي هنيو تير فلڪ ڏس
جنهن جي ڪري مون کي ٿي لڳي زيست هيءَ پياري
جنت ۾ هليو ويو سو وڏل شاه بخاري
④ آباد هئي دانش گه سنڌ شاه وڏل سان
گلزار هستي سائو هو سندس علم و فضل سان
هر ٻاري گلن جي ٿي سڄڻ خوب سنواري
جنت ۾ هليو ويو سو وڏل شاه بخاري

(۵) ڇا دل ۾ لڳي چوٽ ۽ زخمي ٿي فدا پيو
هر وقت ڪري رب جي در تي سو دعا پيو
بس دل تي لڳي تنهنجي اها ضرب آڪاري
جنت ۾ هليو ويو سو وڏل شاهه بخاري

تاريخ وفات ۷ ڊسمبر سنه ۱۹۷۵ع

ٻارن جي دُعا

ٿو جڳ کي ٻڻائين تون الله سائين
ٿو روزي رسائين تون الله سائين
(۱) ٻڌين ۽ سڻين ٿو دعائون اسان جون
مرادون پڄائين تون الله سائين
(۲) هي آنُ گاهه ميوا تون پيدا ڪرين ٿو
۽ مينهن ٿو وسائين تون الله سائين
(۳) هي سج چنڊ تارا ۽ اُڀ ۽ هي ڌرتي
ٿو چرخو چلائين تون الله سائين
(۴) اسين ٻار ٻي سمجهه آهيون اي مولا!
وڏائين ٻڻائين تون الله سائين

شاد باش اي خطۂ صحرائي ٿر

① مرحبا اي ملڪ مارن جا عجيب
حبذا راحت ڪده مسڪين غريب
اي ڏنارن ۽ ڀنوارن جا حبيب
تيا ٿري توکي ۽ تون ٿن کي نصيب
منجھ پٽن تنھنجي اچي عظمت نظر
شاد باش! اي خطۂ صحرائي ٿر

② يا خدا تنھنجي آ قدرت بيڪران
ڪنھن کي طاقت جو ڪري انجو بيان
ري ستون قائم ڪيو تو آسمان
۽ پٿاريئي آب تي ڌرتي عيان
تنھنجي قدرت جو ڪمال آ ٿر مگر
شاد باش! اي خطۂ صحرائي ٿر

③ ھي ڀٽون ھي ڳَريگ ھي سڀ خارخس
تنھنجي قدرت جي شھادت آھي بس
مردهٔ صد ساله کي بخشين تون حس
قبضه قدرت ۾ سڀ ڪجھ تنھنجي وس

تنهنجي حڪمت آعيان منجهه بحر و بر
شاد باش! اي خطه صحرائي ٿر

④

آهي ويراني ۾ ٿر تنهنجو ڪمال
بستين ۾ ناهه ڪو تنهنجو مثال
آهي شهرن ۾ تصنع جو خيال
پر پٽن ۾ قدرتي جلوه جمال
آهي منصف تو ۾ ٿئي جنهنجو گذر
شاد باد اي خطه صحرائي ٿر

⑤

جي پوي بارش ته بس ڪشمير تون
رشڪ جنت ارم جي تصوير تون
تهنجي واري سون ۽ اڪسير تون
منجهه رکين فردوس جي ٿو هير تون
ٿو ٿئي پيدا فضا ۾ جڻ عطر
شاد باش اي خطه صحرائي ٿر

⑥

ٿيون لبالب بس ترايون ۽ تليون
پلر جون جاري نديون ٿي ڪئين هليون
ڍهر پوٽا ٿيون پٽون سايون سليون
ويون وڻن ٻوٽن کي ويڙهي سو وليون
سبز ڌرتي ٿي اچي هر سو نظر
شاد باش اي خطه صحرائي ٿر

(٧)

ٿيو پون پيدا پپون ڪونڌر جام
ٿيو پون مارن تي مالڪ جا انعام
مَٿو مريڙو ۽ ڪنيون هر جاءِ عام
ڀُرٽ لنبُ ماندانڻ مڪٽيءَ جا گدام
مرت ويڪڙ ڳاموڳم ٻگر و لِئُر
شاد باش اي خطه صحرائي ٿر

(٨)

جنهن مڙهي ڏس مال جون چڙيون وڄن
ناز سان ڳويون پهون مينهون ٿلن
ڏس ته ڦر ڦوڳين اڳيان ڪيئن پيا نچن
چاه سان ڪهڙي نه چرهو ٿا چرن
ٿا نه ماپن خوشيءَ ۾ حيوان بشر
شاد باش اي خطهٔ صحرائي ٿر

(٩)

ڪير جون نهرون ٿو واهي ڪردگار
ڏڌ مکڻ پيدا ڪري پروردگار
ڏک سکن ۾ ٿو مٽي آمر ڪار
قحط لاهي ٿو ڪري سائين سُڪار
اي خدائے دو جهان تنهنجو شڪر
شاد باش ! اي خطهٔ صحرائي ٿر

⑩

سبز ساوا ٿا ڪنڊا ڪونپٽ وڻن
ٿا ڪپون ۽ ٻوهه ڪانڪ ۾ دم ڪٽن
ڦوڳ ٿوهر ۾ ٻه ڦلڙيون ٽيون ڦٽن
ٿا ڪٻٽ چاڙيون ۽ ڳڳلڻ گونچ ڪن
باغ روهيڙا بنائن ٿا هي ٻر
شاد باش اي خطه صحرائي ٿر

⑪

ٿا ٻنيون پوکن هاري هرمڪان
گوار، مُڱ، ٻاجهر، جوئر ۽ ترگهان
قدرتي ريپر متيرا درميان
هر جڳهه گدرا هندا اٿا ڏس عيان
سِر سهيلين جي گهڙا، موريا ڳگهر
شاد باش! اي خطه صحرائي ٿر

⑫

ٿا ٽڙن تي نظر آوارا اچن
ٻُڌڻ ۾ گوسين جا هڙڪارا اچن
۽ تنوارينڊا نظر تاڙا اچن
ٽڙ تي پهري مال جا واڙا اچن
ڪيو خدا ڇا ڇا نه ڇنڊن ۾ اثر
شاد باش! اي خطه صحرائي ٿر

⑬

جنھن ڏھر ۾ ڏسڻ نه ھرڻن جي قطار
جنھن مٿي ڪر نظر مورن جي تنوار
ٽڪرو ٽڪرو بلبلين جي بيشمار
واھ! پٽ پٽ تي بھار اندر بھار
ھڪڙي پٽ ڏسجي ٿي بس ٻي ڪاڙ ڪٽر
شاد باش! اي خطه صحرائي ٿر

⑭

ٿي اچي لڪ لڪ مٿي جنت جي ھير
چئوطرف منظر عجائب بي نظير
ڏسڻ سان جنھن جي ٿين سينا سڌير
ٿي پون مرده به ٿا زنده سرير
قدرت حق جي تون آيت سربسر
شاد باش! اي خطه صحرائي ٿر

⑮

تنھنجي واريءَ جا ذرا موتي بحال
ريٽ تنھنجا سنگ مرمر جي مثال
پار ويرون، ڪوه، ٿڙ پاڻي پتال
شل رھي قيامت تلڪ آباد شال
مھمان ٿي ڪري آگو اپر،
شاد باش اي صحرائي خطهٔ ٿر

(١٦)

مينهن منديءَ شل وسن مولىٰ ڪري
معاف مارن جي مٿان رولىٰ ڪري
وسن وسڪارا سبب سولىٰ ڪري
شل ٽڪر جا ڏوريو ڀولىٰ ڪري
رهن قائم چونڪيون چونرا ڍنگهر
شاد باش! اي خطهٔ صحرائي ٿر

(١٧)

ٿر مٿي سائين سدا ساوڻ هجن
اتر ڪان پسجن سدا چمڪا وِڄن
چئوطرف کان رعدءِ گوڙون گجن
شال اوهيڙا ڪري بادل اچن
۽ وسن هر جاءِ شل ڪوڏون ڪڪر
شاد باش! اي خطهٔ صحرائي ٿر

(١٨)

ٿين سنل ڏٽ ڏيهه ۾ ڏونرا پُسيون
ٿين گولاڙا اگر پيرون پپون
منجهه ڪنڊن ڪوڙين مٺيون سگريون رسيون
ليار گهانگهيٽون لڏن لامن پڪيون
خوش پرندا جانور ڏسجن بشر
شاد باش! اي خطهٔ صحرائي ٿر

(١٩)

اي پيارا ٿر ٿڌا واريءَ جا ملڪ
سنڌجي ديويءَ سسيءَ مارئي جا ملڪ
ٻاجهه جي ٻاجهر لسيءَ پياريءَ جا ملڪ
گيهه، مکڻ، انڌاس کک ٿاريءَ جا ملڪ

سادگي غربت جا بي پايان بحر
شاد باش اي خطه صحرائي ٿر

(٢٠)

جيسين قائم هيءُ هجي فاني جهان
جيسين چمڪي سج چنڊ منجهه آسمان
جيسين اڀرن ارض تي گل ڦل عيان
جيسين ڪن آباد ڌرتي انس و جان

شل هجين تون زنده و تابنده ٿر
شاد باش اي خطه صحرائي ٿر

سهائي راتڙي

١- پير اڄ عالم ۾ پائي ٿي سهائي راتڙي
ڇهچٽو چاچا مچائي ٿي سهائي راتڙي
٢- ٿو ڏسان اسرار ايزد جو جهان پرنور آهه
چوطرف چرچو مچائي ٿي سهائي راتڙي
٣- ابر اونداهي جي دامن کي ڪري ٿي ڪيئن قبا
ماه هرهڪ کي ملائي ٿي اهائي راتڙي
٤- جلوه هن جي اڳيان ٻيو آهه ڪل جلوه فجور
تاب تارن جو گنوائي ٿي سهائي راتڙي
٥- ڪل پرندن کي درندن کي ڏسان ٿو پر سرور
باغ ۾ ٻوٽا اپائي ٿي سهائي راتڙي
٦- چاخدا جو شان آهي شب دوهفته ۾ عيان
وير قلزم تي چڙهائي ٿي سهائي راتڙي
٧- قدرت حق جو نظارو سربسر چاهي ڏسڻ
بس فدا نوکي بتائي ٿي سهائي راتڙي

بهار

① هر چيز ۾ آ شان خدا پر بهار ۾
ڇا ڇا عجب آلات دهان هزار ۾ .
② ريحان تان ٽپ ڏئي ٿي گل سرخ تي وهي ،
بلبل جو آهي لطف عجب ڪاروبار ۾ .
③ صبح بهار سبز نمايان آ چمن ،
خوشبو اچي ٿي هر سو ڏسو سبزه زار ۾ .
④ هر مرغ چمن آهه مسرت ڪان خوش بيان ،
قدرت جو ڪرشمه آ مگر مرغزار ۾ .
⑤ گل چين ۾ شوق آهه وڌيل از وجه وفور ،
باقي قناعت آهه قناعت شعار ۾ .
⑥ هر طرف ڪان اچي ٿي هوا خوش بيان خوش ،
جنت جو نقشو آهي چمن جي جوار ۾ .
⑦ ڇا آهه ڇا نه آهه نه تحرير کي مجال ،
نئون روح نئي حيات آ باغ و بهار ۾ .
⑧ راحت دلي ۽ قوت آ قلب و دماغ جو ،
هفتاد و هفت رنگ گلن جي قطار ۾ .

نورجهان

هڪ ڏينهن منهنجو جانب صحرا گذر ٿيو،
بادل سياه ڇانيوهو، عالمِ تي ياس جو،
چاهيم ته فاتحا جو پڙهان لفظ هڪ ٻه ڪو،
ناگه ٻڌڻ ۾ آئيو آواز ڏک سندو،
ڪر هڪ نظر ته منهنجي به اجڙيل مزار تي،
هٿ کڻ دُعا جا منهنجي به مشتِ غبار تي.
مان پيي نظر ۾ ڪنهن جي سمائي هيس ڪڏهن
ماه دو هفته مثل سهائي هيس ڪڏهن،
مهرالنساءِ جي نام سان ڳائي هيس ڪڏهن،
نورجهان جهان ۾ تي آئي هيس ڪڏهن،
شهزاده سليم جي آرامِ جان هيس،
هندستان جي واسطي روح روان هيس.
هاڻي مگر پڇو نه خبر حال زار جي.
موسم خزان جي آئي وئي رُت بهار جي،
بدلي گلن جي قبر تي چادر آ خار جي.

محتاج مهر بانو آ شمع مزار جي ؛
فانوس لک پريا ٿي سندس خانه باغ ۾ ؛
افسوس انجي ناه کو روغن چراغ ۾ .
نوشيروان عدل ۾ ، حاتم کرم ۾ کير؟
رستم بهادريءَ ۾ ، سکندر حشم ۾ کير؟
فائق ٿي سڏجي عظمت دارا ۽ جم ۾ کير ؟
ڏس يک نظر ته ڏسجي ٿي ملک عدم ۾ کير؟
نور جهان جو مقبرو بوسيده حال آهه
جاه و جلال ان سندو خواب و خيال آهه

پتنگ

①

اي پتنگ آهين سراسر سوز جو ديوانو تون
عشق ڏي مائل مدامي موج جو مستانو تون
ٿو رهين بي خبر البت موت کان بيگانو تون
بي شبه آهين برابر شمع جو پروانو تون

قيس جو همسر آن تون سر تا به پا
شمع آ ليلىٰ تو هر جا بجا.

②

ڇا چوان توکي مان سرشار محبت جو چوان
يا ڏيان توکي لقب پروردهٔ فرقت جو چوان
يا مگر نالو سندءِ خوکردهٔ وحشت جو چوان
چئون ته توکي ڇا چوان جان دادهٔ الفت جو چوان

تنهنجو سودو آهه پُرسودا آهين تون
عالم الفت ۾ هم يڪتا آهين تون

۳۔ ڪجهه اکيون کوليو خدا جي واسطي ڪريو نظر
ڪيئن اسان پنهنجي هٿن سان آتبہ ڪيو پنهنجو گهر
شعر گوئي عشق جو هي وقت ناهي بي خبر
ڪيو چڏي بلبل جو ماتم پنهنجي حالت تي حشر
مخزن اخلاق جو خالي خزانو ٿي ويو
هاءِ هڪ ٻئي کان اسان ۾ بدگمانو ٿي ويو

۴ ياد ناهي ڇا اسان ۾ ڪيترو اتفاق هو
بي اتفاقيءَ جي بلا لئي بهترين ترياق هو
هندو مسلم جو مسلمان هندوءَ جو عشاق هو
غرض هر هڪ ڀاءُ پنهنجي ڀاءُ جو مشتاق هو
ڪاش اڄ نفرت جو هڪ ٻي جو نشانو ٿي ويو
آ اجڙ هندوستان جو بوستانو ٿي ويو

۵۔ پنهنجي ڪمبختيءَ تي هاڻي ڪيتريون دانهون ڪيون
هاءِ بربادي ءَ تي ويهي ڪيتريون آهون ڪيون
ڪو اثر آواز ۾ نا ڪهڙيون ڪرنائون ڪيون
پنهنجي دل زخمي ڪري ۽ پوءِ ٿا دانهون ڪيون
ٿو ڏسان ياقي جو مان سان هو يگانو ٿي ويو
جو اڳي يار هو منهنجو سو بيگانو ٿي ويو

نشان خزان

آهي گله هزار دهانِ هزار ۾
آهن اڃا نشان خزان جا بهار ۾

۱. حاصل ٿيو پاڪ خطو خدا جو هزار شڪر
غربا جي ڪجهه ڪمي نه ٿي چيخ و پڪار ۾

۲. عبرت وٺي امير چاهن انقلاب مان
ڦيرو ڪو آيو آهه ڇا سرمايه دار ۾

۳. انسان جان بلب ٿا ٿين بک جي مرض کان
دولت لٽين امير ٿا شوقِ شڪار ۾

۴. حلقه ۾ حڪمران جي رشوت جو زور آهه
ساوا وٺن ٿا نوٽ نه پنج ڏهه شمار ۾

۵. ايمان جو زور سينهٔ عالم ۾ نا رهيو
وڪجي انهيءَ جو علم پيو پيسي بزار ۾

۶. ڪنهن کان ڳجهي آ ڳاله ادا ليڊرن جي اف!
ويساه ڪهڙو تن جي آ قول و قرار ۾

۷. تعريف جنهن تجار جي آ ڪئي نبي ڪريمؐ
ايمانداري آهي ڪٿي ساو پار ۾

۸. اخبار جو اصول آ ذهنن ۾ انقلاب
مشغول ايڊيٽر آ گلا گنديءَ گار ۾

٩. وڪجي عدالتن ۾ پيو انصاف سستي دام
قاتل سوين ڏسان ٿو وڪيلن جي چار ۾

١٠. سڏجي ٿو جنهن شغل کي نوبل سو ڊاڪٽر
باقي ڇڏي نه خون جو قطرو بيمار ۾

١١. ٿيون رت اکيون ڇڏين جو اسڪول ٿو ڏسان
ههڙي نه چٽ پڙهائي ڏٺي سين چمار ۾

١٢. سو روح عسڪري نه اڄوڪي سپاهه ۾
خالد جو ناهه جوهر تن جي ترار ۾

١٣. جنهن محڪمي ۾ ٻڌ نه آ آواز آٽ آٽ
اڪ ٿي ٻُڌي انهن جي نه پنهنجي پڪار ۾

١٤. ڦيرو نه ذهنيت ۾ ڪو شعرا جي آئيو
عشق عاشقي ٿي ڏسجي اهائي اشعار ۾

١٥- صحرا به سبزه پوش آ قدرت جي ڪار ڏس
چيا چيا نه ٿي ويو آ سر ڪوهسار ۾.

١٦ غرض ڪه ذره ذره آ ڪائنات خوش،
حتيٰ قرار آهي فدا جي قرار ۾.

روانو ٿي ويو

فصل گل جو قافلو اڄ ڪان روانو ٿي ويو
ڪاش ڪيئن موسمِ خزان جو زمانو ٿي ويو

۱- ٿو ڏسان هر سنخنور کي قصهٔ بلبل جو شوق
باغبان جو باغ جو باد صبا وُ گل جو شوق
لالهٔ و ريحان نرگس جو گلِ سنبل جو شوق
مئي جو ساقيءَ جوءِ ساغر ساڻ گڏ محفل جو شوق
واه هر هڪ جو مزاج عاشقانه ٿي ويو
قوم جو افسوس ويرانه خانو ٿي ويو

۲- بابِ بستان جو اڃا ڇا ناهه ٿيو پورو بيان
ڪيتري مدت پيو هلندو اوهان جو داستان
خال و خط جي وصف سان آهي اوهان جو پُر دِهان
عشق جي مضمون تي آهيو سڀئي لب ڪشان
ظُلم آمون سان چوي ڪو ظالمانه ٿي ويو
دوش آگهوڙا اجدا جاني فلانو ٿي ويو

③

شوق هو ديدار يزدانيءَ جو موسىٰ کي مگر
بي گمان آ ذوق تنهنجو شوق هن کان بيشتر
تون جلائين شاهد مقصود تي پنهنجو جگر
زندگي کان بي خبر آهين سراسر بي فکر
هو اگر پخته محبت ۾ مقيم
چو نه لازم هو جلي ها جي ڪليم

④

تو ڏسي جلوه حسن نه په وڃين بي آب ٿي
چئوطرف چڪر هڻين از جان و دل بي تاب ٿي
ديد رخ زيبا ڏي تو يڪدم وڃين درياب ٿي
ڪاش! ڪيئن برباد تنهنجو ٿو وڃي اسباب ٿي
ڪيئن فدا آهين محبت يار ۾
سربسر آهين غرق دلدار ۾

جشن

ساقي ! عجب نشاط ، عجب سرخوشي ملهاءِ
باده ڪشيءَ ۾ لذت باده ڪشي ملهاءِ
اول به زندگي هي ! هينئر زندگي ملهاءِ
هڪ بيخودي ملهاءِ تون هڪ بيخودي ملهاءِ
هر ذرو انبساط جو گهواره ٿي ويو ،
عالم تمام جنت نظاره لڳي ويو.
نيرنگ حسن لاله و گل آ چمن چمن
ڪل ۾ آ جزو ، جزو ۾ ڪل آ چمن چمن
هر سو نئين بهار جو غل آ چمن چمن
موج هوا ۾ مستي مُل آ چمن چمن
فيض ازل جي ڌار آ ابر محيط مان
رحمت وسي رهي آهي فضائي بسيط مان
ڏس اڄ جناب شيخ و برهمڻ ڳلي مليا
ڌوتيون ڪدورتون ، ٿي وئي دور سڀ ڳلا
نازان صبا جي دوش تي خوشبو جا قافلا
الله هي افق کان افق تائين سلسلا

منھنجي مشام جان تي جنان جو نزول آھ
سيني جو داغ داغ بہ جنت جو قبول آھ
ھر شيءِ ۾ آ عيان ٿيو عجب شان دلبري
چشمِ نظارہ بين ۾ آ نظارہ پروري
ذري جو دست بوس آ خورشيد خاوري
اوج زمين تي رشڪ ڪنان چرخ چنبري
خاڪ وطن جو رنگ نکڙندو رھي ٿو اڄ
حُسن ازل جو نور پکڙندو رھي ٿو اڄ
صد سالہ جشن آھي يا اڪرام جشن آھ!
ھيءَ بزم خاص بزم خوش انجام جشن آھ !
اڄ وقت جي جبين تي رقم نام جشن آھ !
ھنگام جشن آھي ھي ھنگام جشن آھ !
مژدہ کہ ذرہ ذرہ جي لب تي نويد آھ!
رحمت پڌائي ٿي تہ ھي يومِ سعيد آھ!
ھي جشن ھڪڙي عھد مقدس جو يادگار
ھي جشن ھڪڙي جذبہ ملت جو شاھڪار
جنھن ۾ رکيل آ علم جو بُنياد استوار
تربيت اساتذہ آئي بروئي ڪار
ذرو بکي بکي مہ و اختر آٿي ويو
جنھن جي ضيا سان قلب منور آٿي ويو

هيءَ درسگاه جنهن تي هجوم بهار آهه
هيءَ درسگاه جنهن تي سعادت نثار آهه
هيءَ درسگاه علم و عمل جو وقار آهه
هيءَ درسگاه رحمت پروردگار آهه

تو تي وطن جي خاڪ ’فدا‘ جو سلام آهه
اي درسگاه پاڪ ’فدا‘ جو سلام آهه

شاعر خوش نوا

① خوشا سندھ کے شاعر خوش نوا
کرے رحمتیں تجھ پر ہر دم خدا
تجھی سے ہے سندھی زبان میں مزا
تجھی سے ہے اس کو یہ رتبہ ملا
یہ تو نے ہے اس کو ابھارا لطیف
تو ہم کو ہے جان سے پیارا لطیف

② ہے سندھی زباں تیری منت گذار
ترے اس پر احسان ہیں صد ہزار
تجھی سے ہے اس گلستان میں بہار
کہ پھولوں سے بھی بڑھکر ہیں اس کے خار
تجھی سے ہے یہ سب نظارا لطیف
تو ہم کو ہے جان سے پیارا لطیف

③ کنیوں سے معمور تو نے کیا
صنائع سے بھرپور تو نے کیا
اسے جلوۂ طور تو نے کیا
کہ سندھی کو مشہور تو نے کیا
کہ تو ہے ہمارا سہارا لطیف
تو ہم کو ہے جان سے پیارا لطیف

④ رقم کی کہیں رمز توحید کی
کہیں ہے تصوف کی پیچیدگی
عجب ہے تیرے شعر میں زندگی
تری نظم صورت ہے آیات کی
تو وحدت کا ہے چاند تارا لطیف
تو ہم کو ہے جان سے پیارا لطیف
⑤ پلایا ہر اک کو محبت کا جام
کہ بالا انسان کا ہے تجھ سے نام
محبت کو تو نے کیا جنس عام
ترے دم سے نفرت ہوئی ہے تمام
تو ہے اک روشن ستارا لطیف
تو ہم کو ہے جان سے پیارا لطیف
⑥ دیا عصمت ماروی کا سبق
یہ ہے اصل میں زندگی کا سبق
وفا کا، جنون کا خودی کا سبق
رہ عشق کی آگہی کا سبق
عجب ہے ترا یہ اشارہ لطیف
تو ہم کو ہے جان سے پیارا لطیف
⑦ سسی اور پنوں کی دے کر مثال
دکھائی ہے دنیا کو راہ کمال
جو طالب بنائے اسے حسب حال
تو محبوب کا پائے اپنے وصال
سخن ہے ترا شاہپارا لطیف
تو ہم کو ہے جان سے پیارا لطیف

⑧ جو نوری کی تو نے ہے تمثیل دی
تو ہے ایک پاکیزہ آیت کہی
حقیقت ہے کیا عبد و معبود کی
زمانے نے یہ بات بھی جان لی
کیا راز یہ آشکارا لطیف
تو ہم کو ہے جان سے پیارا لطیف

⑨ دلایا ہے جو قول میثاق یاد
کہ وہ سوہنی مہیوال کی روئداد
بتا کر زمانے کو یہ اعتداد
سرود ازل کو کیا زندہ باد
تو ہے عاشقوں کا سہارا لطیف
تو ہم کو ہے جان سے پیارا لطیف

⑩ یہ لیلا چنیسر یہ سورٹھ ڈیاچ
یہ مومل یہ رانا یہ بیجل کماچ
یہ لاکھو پھلانو یہ ببحر کلاچ
یہ پونی کا دھاگا یہ موکھی کا سانچ
ہے عبرت کا ہر اک اشارا لطیف
تو ہم کو ہے جان سے پیارا لطیف

⑪ خوشا اے میرے سندھ کے بادشاہ
حقیقت کی تو نے دکھائی ہے راہ
دیئے تو نے ہیں سندھ کو عز و جاہ
تجھی سے ملی سندھیوں کو نگاہ
تیری بات امرت کا دھارا لطیف
تو ہم کو ہے جان سے پیارا لطیف

۱۲ ہے کچھ ایسا پاکیزہ تیرا کلام
عقیدت سے پڑھتے ہیں سب خاص و عام
کیا جس نے ہر ایک کو شاد کام
تو ہے سندھ کی شاعری کا امام
ہوا موم ہے سنگ خارا لطیف
تو ہم کو ہے جان سے پیارا لطیف

۱۳ ترے آستان پر ہے دنیا جھکی
چلا آ رہا ہے ہر اک آدمی
کہ ہے شمع پر بھیڑ پروانوں کی
سعادت یہ اللہ نے تجھ کو دی
کہ ہر اک نے تجھ کو پکارا لطیف
تو ہم کو ہے جان سے پیارا لطیف

۱۴ نہ لوٹا کوئی آدمی نامراد
ہر اک در پہ آکے ہوا تیرے شاد
سخن کی ہر اک کو ملی اپنے داد
ہر اک کہہ رہا ہے تجھے زندہ باد
تو ہے سب کی آنکھوں کا تارا لطیف
تو ہم کو ہے جان سے پیارا لطیف

۱۵ ثنا میں کروں تیری میری مجال
بلند اور اعلیٰ ہے تیرا خیال
خدا نے دیا ہے تجھے وہ کمال
کیا سندھ کو تو نے ہے مالا مال
کہ سندھی کو ہے تو نے سنوارا لطیف
تو ہم کو ہے جان سے پیارا لطیف

اي سنڌين جي دل جا پيارا لطيف

○

(۱) ايا سنڌ جا شاعر خوشنوا
اي شاعر دجي جهان جا شها
ايا شعر سنڌيءَ سندا مبتدا
اياڪشتيءَ شعر جا ناخدا
اي سنڌي زبان جا جيار لطيف
اي سنڌين جي دل جا پيارا لطيف

○

② آسنڌي زبان تنهنجي منت گذار
مٿس تنهنجا احسان آهن هزار
تو آراسته آهه ڪئي ساڪنوار
چون گهوٽ توکي ٿا نرنار بار
پسايا حسين تو نظارا لطيف
اي سنڌين جي دل جا پيارا لطيف

○

③ ڪناين سان ڪيو شعر معمور تو
ڪيو استعارن سان پرپور تو
سوين صنعتن سان مشهور تو
ڪيو عام مقبول منظور تو
ٿيا روشن سخن جا منارا، لطيف
اي سنڌين جي دل جا پيارا لطيف

(۴) تو بيتن کي فرمُ ڏيو آيتون
ڪيون تن ۾ رمزون توحيد جون
تصوف جا اسرار پيچيدگيون
تو وحدانيت جون ڏسيون واٽڙيون
اي وحدت سنڌ جنب تارا لطيف
اي سنڌين جي دل جا پيارا لطيف

(۵) تو انسانيت جو ڏنو جو پيام
وکرُ ڏيو محبت جو ارزان ۽ عام
تعصب ۽ نفرت جو ڏيو ڪم تمام
پياريئي محبت جو هر ڪنهن کي جام
محبت سچيءَ جا سهارا لطيف
اي سنڌين جي دل جا پيارا لطيف

(۶) تي ماروئي ستر جو تو پاڙهيو سبق
"نمت سون تي سيڻ" وارو سبق
وطن سان وفا جو سيکاريو سبق
"نه جابرَ اڳيان جهڪ" نيارو سبق
نديءَ عشق جي جا ڪنارا لطيف
اي سنڌين جي دل جا پيارا لطيف

(۷) سسئيءَ ۽ پنهون هڪ بهانو هو ڪاش!
حقيقت ۾ سڀ حق جي هئي تلاش
ڪيو دل کي طالب جي جنهن پاش پاش
ٿيو وصل آخر دليون ٿيون بشاش
رسالي جا وَهَ شاه پارا، لطيف
اي سنڌين جي دل جا پيارا لطيف

٨ ڪيو ذڪر نوريءَ سند وتو بيان
فقط فلسفو نياز جو آعيان
ته ڪيئن عبد معبود جي درميان
ڪجي رشتو قائمُ جو ٿئي مهربان
اهي سڀ ڪيا تو اشارا لطيف
اي سنڌين جي دلين جا پيارا لطيف

⑨ ڏياريو تو ميثاق جو قولُ ياد
قصي سهڻي ميهار ۾ پاڪزاد
وڃي هر قصي ۾ خدائي جو ناد
تنوار آهي توحيد جي زنده باد
ڪيئي حسن و عشق آشڪار لطيف
اي سنڌين جي دل جا پيارا لطيف

⑩ هي ليلا چنيسر هي سورٺ ڏياچ،
هي مومل ۽ راڻو، هي ڀيجل ڪماچ،
هي لاکو ڦلاڻو ۽ هي ڪُنُ ڪلاچ،
هي ڪاپائيتون، ارڙ آتڻ ۽ آنچ.
هي ءَمون ٻئي ماري متارا لطيف
اي سنڌين جي دل جا پيارا لطيف

⑪ اي عاشق ولي سنڌ جا شهسوار
گهري جنهن دُعا سنڌ ۾ ٿئي سڪار
ٿرن ۽ برن کي تو بخشي بهار
وڃون نو تان قربان لکين بار بار
سخن تنهنجو امرت ڌار لطيف
اي سنڌين جي دل جا پيارا لطيف

⑫ ثنا تنهنجي ڪهڙي ڪيان ڇا مجال
تنهنجو لفظ هر هڪ آموتيءَ مثال
آهن آيتون، بيت تنهنجا بحال
وسي تنهنجي گنبذ تي رحمت پيئي شال
سلام هجن لک هزارا لطيف
اي سنڌين جي دل جا پيارا لطيف

سلام

السلام اي مرد عارف مرد مومن السلام
اي سخن جا شاهه اي سنڌيءَ جا محسن السلام
تنهنجي هستي آهه بحر بي پناه و بيڪران
تنهنجي دم سان سنڌ جي تعليمِ آ عظمت نشان
سنڌ جو حافظ به تون ۽ سنڌ جو سعدي به تو ن
سنڌ جو اقبال تون ۽ سنڌ جو رومي به تو ن
نڪته دان، ونڪته سنج ونڪته بين و نڪته ور
تنهنجي دم سان سنڌ جو پر ڪيف آ شام و سحر
ز ندگيءَ جي لهر تو کان آ زمين سنڌ ۾
۽ مثال شمس رخشان تون جبين سنڌ ۾
شعر تنهنجو اڄ به آهي باعث تزئين سنڌ
تو جلال الدين سنڌي تون نظام الدين سنڌ

تنهنجي هستي برگزيده تنهنجي شخصيت عظيم
سنڌ مانند طور آهي تون مثل موسیٰ ڪليم
توکي هو عشق محمد، تو ۾ ايثار حسين
تو آ دهرايو وري هڪ بار ڪردار حسين
تو سچاتو آ حقيقت ۾ مقام انسان جو
تا ابد رهندو هي باقي توکان نام انسان جو
مرد مؤمن، مرد اعلیٰ، مرد جيد السلام
اي شهنشاه سخن اي آل سيد السلام

شاه عبداللطيف

١- فخر شعرا سنڌ جو سردار شاه عبداللطيف
محو سمان معرفت مهندار شاه عبداللطيف

٢- واقف راه شريعت باخبر راه طريق
رازدان عالم اسرار شاه عبداللطيف

٣- هو حقيقت ۾ يگانو معرفت ۾ بي مثل
معرفت جو سربسر سيار شاه عبداللطيف

٤- مخزن تصوف جي دروازه جي هن وٽ ڪليد
همه عشاقان علمبردار شاه عبداللطيف

٥- زينت هر سخنور ۾ راحت هر سخن گو
شاعرن جي بزم جو سينگار شاه عبداللطيف

٦- هن کان آ عزت عطا ٿي عالم اشعار ڪي
سنڌ جي لئي دولت بيدار شاه عبداللطيف

٧- جي اگر فرحت فدآ چاهين ته ڏس قرب ڪلام
پرلطف پرجذبه آ اشعار شاه عبداللطيف

ڊاڪٽر گربخشاڻي

① خوشا چمن ۾ وري بوءِ نوبهار آئي
هزار ناز سان گلشن ۾ اڄ هزار آئي .

۱۔ خزان جي جاءِ بهاريءَ جو ٿو ڏسان منظر
سموم ياس جي عيوض روان آباد سحر
بجاءِ عسر جي رونق نما آسيب تي يسر
خوشيءَ ۾ بدليا بلبل جا رنجهائي سفر
دلين تي اهل چمن حبذا قرار آئي ،
صدائي مسرت هر لب تي بار بار آئي .

② نگاه سوئي زمين شرم کان خزان آهي
چمن جي صحن ۾ در رقص باغبان آهي
مراد ڪنهن جي تي گردش ۾ آسمان آهي
تمام چهره مسرت کان درخشان آهي
وفور گل جي ته موسم چڱي خوشگوار آئي
نسيم سحر ڪيڏي بوءِ مشڪبار آئي .

٣ فلڪ ۾ آهي خوشيءَ جو ٿي گڏ ويو سامان
سحاب بارش گوهر سان ٿو ڀري دامان
خوشيءَ کان گاهي رو خندان گاهي رو گريان
ڏسان غرض ٿو ماه مسرور هر دل انسان
ڇا خوب موسم گل و غنچه آبشار آئي
عجب آ رنگت سبزه ۾ مرغزار آئي

٤- اسان جو آهي هتي بي خدا صنم آندو
اسان جي ساقيءَ محفل وري قدم آندو
اسان جي مرده دلين ۾ دوباره دم آندو
شراب شوق سان گردش ۾ خوب خم آندو
دماغ رند لئي مئي خوب پر خُمار آئي
مراد من جي اسان جي آج بڪار آئي

٥ شڪر خدا جو ولايت کان اج جناب آيو
فتح ڪي پنهنجي وٺي پنهنجي همرڪاب آيو
ٿي ڪامياب گر بخشائي نامياب آيو
اسان جو عرض خدا وٽ ٿي مستجاب آيو
انهيءَ جي عزت و شوڪت ٿي برقرار آئي
اسان جي لب تي مبارڪ بي اختيار آئي

٦ مبارڪون ٿو ڪري پيش هر زمان توکي
اسان مان هر هڪ توکي ۽ هر زبان توکي
حسود چشم کان خالق ڏي شل امان توکي
فزون تر ٿئي عزت ۽ شان مان توکي
دل فدا مان اوهان لئي هيءَ يادگار آئي
اوهان جي لاءِ دعا دل مان بي شمار آئي

پرنسيپال ٻوٽاڻي

صبح جي هير خوش خبري اسان کي ڇا ٻُڌائي ٿي،
اسان جي غمن کي ڪهڙيءَ طرح دل تان مٽائي ٿي
سراسر ڳُٽيون دل تان اسانجي ڪيئن هٽائي ٿي،
ڏکن کي ڪيئن گهٽائي ٿي خوشيءَ کي ڪيئن وڌائي ٿي
چوي ٿي واهه اڄ ڪاليج جو سردار ٿيو ڪهڙو!
اسان جو يار ۽ غمخوار ۽ دلدار ٿيو ڪهڙو!
ٻُڌان ٿو باغ ۾ ڪهڙي عجب هيءَ لات آ ڪنهن جي،
اِهڙي بلبل وري توکي زبان ٿي بات آ ڪنهن جي،
مٺيون ٻوليون ڪرين ٿي ڇو ته توکي تات آ ڪنهن جي،
صبح جو شام جو تعريف تو ڏينهن رات آ ڪنهن جي.
چوي ٿي ڇا ٻُڌَ ايان بخت وارا سربسر آهيو،
اوهان لئي آ خوشي مون کي اوهين ڇا ٻي خبر آهيو.
خوشي چئوطرف آهي ۽ نظارو آ نظر ڪهڙو،
ڪنهين کي خيال ۾ نا هي نه ٿيندو آ فڪر ڪهڙو،
احيا هئين رات مکڙي گل ڪلئين ڪئين ٿيئي اثر ڪهڙو،
وڃي ٿو باغ ڏي اڏندو پکيڙن جو ولر ڪهڙو.

اوهان کي ٿي اسان جي بخت جي شايد خبر ڏسجي
انهيءَ کان ٿو اوهان جو طرف باغن جي سفر ڏسجي
هتي گڏ ٿيا آهيون ٿا ڏيون مبارڪ يار ٻوٽاڻي
نه هڪڙي پر سوين ڏيون بلڪ ڏيون لک بار ٻوٽاڻي
خوشيءَ مان اڄ گلي ۾ تنهنجي پايون هار ٻوٽاڻي
سدا ائين خوش رهين آهي دعا دلدار ٻوٽاڻي
اسان جي تون ٿئين شيرين اسان فرهاد ٿيون تنهنجا
اسان جو تون ٿئين دلبر اسين دلدار ٿيون تنهنجا
شڪر آهي خدا جو اڄ اسان دلربا تون ٿئين
اسان جي ڪشتيءَ ڪاليج جو اڄ ناخدا تون ٿئين
ڀلي ٿئين، جيءُ ٿئين اي پرنسپل صاحبا تون ٿئين
اسين رعيت سڀئي تنهنجي اسان جو بادشاه تون ٿئين.
هجن واڳون اوهان جي هٿ سدا ڪاليج جون هردم
اسان ۾ ٿئي خوشي پيدا اسانجو دور ٿئي بس غم
مبارڪ ٿا ڏيون گڏجي اسان جا مهربان توکي
اچڻ لئي پرنسپل ٿي ڪريون ٿا آجيان توکي.
ڪري ٿي ياد شاگردن جي عزت سان زبان توکي
گهڻو بيحد گهري ٿي اڄ اسان جي دل وجان توکي
فدا جي آهي توسان بيشتر سڀ کان محبت ٿي
اندر انجي ۾ تنهنجي لاءِ پيدا خاص عزت ٿي

خطاب بخدمت گرامي حضرت مولانا غلام مصطفىٰ صاحب قاسمي
ڊائريڪٽر شاه وليُّ الله اڪيڊمي حيدرآباد، سنڌ

① اي ولي الله ثاني اي غلام مصطفىٰ
زنده جاويد رکي توکي دنيا ۾ خدا
② تنهنجي دم سان هن ديار سنڌ ۾ آ روشني
توکان هن تاريڪ گوشي ۾ برن ٿا هي ڏيا
③ واصف مهر و محبت آ سنديءَ پاڪيزه ذات
زندگي بخشي ٿي اهل درد کي تنهنجي نوا
④ آهي تنهنجي ذات بيشڪ منبع علم و فنون
فيض پائين ٿا سنديءَ هستيءَ کان سڀ اهل صفا
⑤ تون مسيحا غم جي هستيءَ غم دل جي دوا
ٿا مريضان محبت تنهنجي هٿ پائن شفا
⑥ تون اهو مهه آهين جنهن سان انجمن آ ضوفشان
تون اهو سورج وڃن جنهن کان هي ذرا ٿا جلا
⑦ ٿا وٺن توکان سبق اهل جنون اهل خرد !
آ خرد جو سنڌءِ سڪو ويو ڄمي هر جا بجا
⑧ دوست يا دشمن ٿي تون آهين سدائين مهربان
تون محبت جو مجسم تنهنجي دل آ بي ريا.

⑨ مان هينئر آهيان نڪل ماندي مسافر جي طرح
هلندي هلندي شل ٿي ويا آهن جهين جا دست وپا

⑩ ۽ تون آهين هڪ درخت سايه دار و با ثمر
ٿو ٺان هردم سندءِ سايه ۾ راحت جا مزا

⑪ مون مٿي تنهنجي عنايت مون مٿان تنهنجو ڪرم
جسم منهنجي جو هر هڪ مسو ٿو ڪري توکي دُعا.

⑫ منهنجي هيءَ بي ربط خدمت بي تڪي هن شعر ۾
نذر خدمت ۾ ڪري تنهنجي ٿو هي تنهنجو فدا.

خوش آمدید

اے تاجدار کشور حکمت خوش آمدید
اے رازدار سر حقیقت خوش آمدید
اے وضعدار اہل طریقت خوش آمدید
اے پیکر خلوص و محبت خوش آمدید
ایک ایک لب پہ کلمۂ تحسین و داد ہے
ہر شخص آج آپ کے آنے سے شاد ہے

②

اپنا دیار سندھ گلستان ہے آپ سے
اس کا ہر ایک فرد غزل خواں ہے آپ سے
ہر دل کا درد حال درماں ہے آپ سے
باقی جہاں میں عزت انساں ہے آپ سے
تحقیق ہے کہ آل رسول خدا ہیں آپ
مشہور ہے غلام در مصطفیٰ ہیں آپ

③

اہل خرد ہی آپ کو دیتے نہیں خراج
کرتے ہیں قلب اہل جنوں پر بھی آپ راج
اللہ نے وہ آپ کو بخشے ہیں تخت و تاج
یہ کائنات آپ کے زیر نگیں ہے آج

صدقے یہاں کی آپ پہ ایک ایک چیز ہے
دنیا یہ در کی آپ کے ادنیٰ کنیز ہے

④

یہ شخصیت ہے آپ کی لاریب مُلک گیر
انصاف و عدل آپ کی فطرت کے ہیں خمیر
ہر شخص حسن زلف تدبر کا ہے اسیر
ادنیٰ ہو کہ اعلیٰ ہو مفلس ہو یا امیر
قائل ہے علم و عقل و فراست کا آپ کی
ہر شخص مدعی ہے محبت کا آپ کی

⑤

وہ اور کوئی ہو کہ ہو یہ آپ کا فدا
کرتا ہے آپ کے لئے ہر دم یہی دعا
اے ربِ ذوالجلال اے رحمان اے خدا
تا دیر اِس جھاں میں رہے شاہ مصطفیٰ
ہر آدمی ہے دل سے بہی خواہ آپ کا
ہے بندہ بے دام ہر ایک شاہ آپ کا

نذرانهٔ عقيدت

جناب سيد غلام مصطفيٰ شاه صاحب ڊائريڪٽر تعليمات حيدرآباد ريجن جي بدلي ٿي
اچڻ جي موقعي تي محمد اسماعيل عرساڻي "فدا" بطور نذرانهٔ عقيدت پيش ڪيو

(۱)

الله جي بندن جي دعا نيت اگهاڻي   سهڻيءَ سان اچي سير ۾ ساهڙ ٿيو ساڻي
جنهن لاءِ گلين جي ٿي اسان خاڪ پيئي چاڻي   سا من جي مراد آهي اسان واهه ماڻي
الله هتي آندو قدم تنهنجو سدورو
باقي نه رهيو ڪوئي نياڳوءِ ندورو

(۲)

فرمان خدا جو فرقان ۾ آهي   قل جاءَ الحق وزهق الباطل ان الباطل ڪان زهوقا
مومن جي فتح رب ٿي ايمان ۾ آهي   گهٽ مادو سهڻ جو مگر انسان ۾ آهي
طلبيو ٿي خدا ڪان جو اسان علم جو قائد
صد شڪر خداوند جو مليو سو مجاهد

(۳)

دير آهي خدا وٽ مگر اندير نه آهي   قدرت جي قوانين ۾ ڪڏهن ڦير نه آهي
باطل جو ڪتو ڀت ٿي ڪڏهن پير نه آهي   بدڪار جو ٿيندو ته ڪڏهن خير نه آهي
ظالم جو پس و پيش به انجام برو آهه
الله جي دفتر ۾ سندس نام برو آهه

(۴)

تو مرد مجاهد جي سبب دور ٿي ظلمت   باطل ويا ڀڄي تنهنجو ڏسي رعب ۽ حشمت
ويئي محڪمهٔ تعليم مان ڪافور ٿي رشوت   دوزخ کي تو بدلائي ڪيو سچ ته آ جنت
دائم ٿي وسي تنهنجي مٿان رب جي رحمت
هر دل جي مٿان تنهنجو هجي سڪهٔ عظمت

⑤

سچ توکي ڏسي سين جا اڄ نيڻ ٺرن ٿا   بدخواه منافق جا جگر جيرا جلن ٿا
بن کاڏو حرام آهي سي سيڻن ۾ سڙن ٿا   والله اهي شوم شقي ڦٿڪي مرن ٿا
تحقيق شريفن جو مددگار تون آهين
لاريب رذيلن لاءِ ذوالفقار تون آهين

⑥

رگاه ۾ هٿ منهنجا اُڀا تنهنجي الاهي   ماٺي هي غلام مصطفیٰ شل شان ۾ شاهي
أئج نئي حڪومت سندس ازمرغ تاماهي   بخشينس سدا دين ۾ دنيا جي ڀلائي
آباد فدا ان جو رهي آل ۽ اولاد
نابود عدو تنهنجو هجي ناس ۽ برباد

عثمان علي انصاري

١- ٻني ڇا واه محفل جي عجب تدبير انصاري
موافق آه تي تدبير جي تقدير ا نضاري

٢- مرحبا ڪاڻ اڄ تنهنجي مڙئي مجمع ٿيا آهيون
بمقصد صرف تنهنجي عزت و توقير اضاري

٣- سيني جي احترام ۾ نظر جو مرڪز ۽ تون قبله
تي ڏسجي سڀ ڪي الفت تنهنجي دامنگير انصاري

٤- ٻڌي يڪبار شيرين گفتگو جنهن ٿيو سوشيد ائي
مؤثر ڪنهن قدر چئجي سنڌ ۾ تقرير انصاري

٥- محبت، بردباري، دردِ دل اخلاق ۽ نيڪي،
انهن پنجن ۾ ڪينچيل تنهنجي آ تصوير انصاري

٦- زبان سان چئي نٿو سگهجي قلم سان ٿيو لکڻ مشڪل
ثنا تنهنجي اسان جي دل تي آ تحرير انصاري

٧- هي شوق خلق آهي جنهن ڪيو مجبور مڙني ڪي،
هي خوبي ئي ڪري هر هڪ مٿي تسخير انصاري

۸- اسان کي شوق روز افزون اوهان سانے هيءَ ڏني رحمت
اسين رانجهو اوهان جا تون اسان جي هير انصاري

۹- ڪري حاصل ٿو رونق هار هيءَ تنهنجي گلي کان اڄ
سوائي ٿي مٿي خورشيد کان تنوير انصاري

۱۰- لکيون جي آيتون آهن فدآ توهيءَ ڪري ڪوشش
ملي هرگز سگهي تن مان نه ٿو تفسير انصاري

درگاه سروري

اوهان جي جاه وجلالت جو شان مان سمجهو
اوهان کي راه شريعت جو رهروان سمجهو
① اوهان کي باب طريقت جي آ بدست ڪليد
اوهان کي باغ حقيقت جو باغبان سمجهو
② اوهان جي آهي قصر معرفت مٿي مسند
اوهان جو ڪشور ۾ تصوف مان مڪان سمجهو
③ اوهان جو ياد الاهيءَ ۾ غرق آهي وجود
مثال قطره دربحر بي ڪران سمجهو
④ نفيءَ جي بحر ۾ مغروق هر لمحہ آهين
فناءِ نور حقيقي مون بي گمان سمجهو
⑤ وٺين ٿي اهڙي نموني ۾ حق اندر ملحق
جو ماه زير ضيا مهر بي نشان سمجهو
⑥ رُموز تنهنجي مثال رموز ادريسي
اوهان کي راز نهفته جو راز دان سمجهو
⑦ هميشه جامهٔ الاّ اوهان جي پيڪر تي
شراب وحدت ساغر بلب عيان سمجهو
⑧ انهيءَ ساغر پُر آب ناب تو حاٽان
انهيءَ کي زيور رندان مون ناگهان سمجهو

(۹) اوهان جي لاءِ مبارڪ هي آب ڪوثر ٿئي
انهيءَ کي ڪوثر صورت ۾ ارغوان سمجهو
(۱۰) تون سالڪ بہ خبر واقف منازل کان
مون توکي پير عشاقان جو مغان سمجهو
(۱۱) توهان جي شام وسحر نفس سان ٿي جنگ عظيم
مون توکي تارڪ فاني زمين زمان سمجهو
(۱۲) اوهان جي حرص وهوا سان ٿو ڪارزار ڏسان
دنيائي عام سان بي تعلق جهان سمجهو
(۱۳) تون جان، جسم شريعت جو، ڪان در عقل
اوهان کي گنج خدائيءَ جو مون دڪان سمجهو
(۱۴) اوهان کي ماه کان ماهيءَ تي حق جو پروانہ
اوهان جي دست ۾ عالم جي آعنان سمجهو
(۱۵) اوهان جي آهي مرادن تي فلڪ سرگردان
اميد تنهنجي تي گردش ۾ آسمان سمجهو
(۱۶) اوهان جي آهي مٿان بارش ڪرم ايزد
اوهان تي آهي هي آفاق درفشان سمجهو
(۱۷) اوهان جي آهہ ثنا خوان هيءَ زمين وزمن
اوهان جي آهہ مدح خوان هر زبان سمجهو
(۱۸) اوهان جي فيض نظر باعث وصال خدا
توهان کي طرف خدا جي مان نردبان سمجهو
(۱۹) اوهان کي آهہ ولايت جو ورثو آبا کان
اوهان وٽ آهہ فقيريءَ جو خودخزان سمجهو

(٢٠) اوهان کي آھ عطا لقب غوث اجدا کان
خدا جو آھ قسم شاه سروران سمجهو
(٢١) انهيءَ جي آھ ولايت جو سبز گلشن اڄ
انهيءَ جي تاز و ڪرامت جو بوستان سمجهو
(٢٢) انهيءَ جي دفتر وقعت جو صفحهٔ زرين تون
تون هن جي نامهٔ رفعت جو داستان سمجهو
(٢٣) ٻه ڪارگاه امر آهين پيش بين تون ٿئي
مون توکي قبل حقيقت جو ترجمان سمجهو
(٢٤) مريد تنهنجو رهي ٿو اجل کان بي پرواه
نوهان جي نظر تصرف کان جاودان سمجهو
(٢٥) انهيءَ کي خوف فنا جو ڀلا رهي ڇا کان
اوهان کي پنهنجي مٿان جنهن آ پاسبان سمجهو
(٢٦) اوهان جي مڪتب ڪامل ۾ خُرد آهي خِرد
عقل جو آهي هتي ٿيڻو امتحان سمجهو
(٢٧) اوهان جي جسم جي آ جاءِ مسند ناسوت
اوهان جي روح جو لاهوت آ مکان سمجهو
(٢٨) فقر جوار ۾ تنهنجي غنا کان آ بهتر
ديار تنهنجي ۾ مون خوف ڀي امان سمجهو
(٢٩) خليل تنهنجي کان جي خار، گر نصيب ٿئي
مون تنهنجي مهر لئي ان کي ٻه پرنيان سمجهو
(٣٠) اوهان جي آھ بساط ڪرم وسيع شاها
مون کي ٻه هڪڙو گدايان آستان سمجهو

(٣١) اوهان جي آهه جو محفل ۾ لطف درويشي
اوهان جي زير قدم آهه مان جنان سمجهو
(٣٢) تون ئي به لطف خدا خلق جو ٿئين رهبر
تنهنجي ئي سايه ۾ آيل مون درامان سمجهو
(٣٣) تنهنجي ئي حڪم ۾ محڪم رهي ٿو جسته تير
ٿئي جبي حڪم ته اوباز درڪمان سمجهو
(٣٤) ٿو سائلن ڪي فدا بخشي گنج بي پايان
ڪندو ته توتي به عنايت ڪا گران سمجهو

غــزل

①

منهنجي دردِ دل جي دوا نہ ڪر   مون ڏي آڪ ڪٿي نہ نگاہ ڪر
منهنجي حسرتن کي لتاڙي ڇڏ   منهنجي زندگيءَ کي تباہ ڪر
مون جي توکي ڪو بہ عرض ڪيو   ڪٿي سمجھ ڪجھ بہ نہ مون چيو
سڻي آہ منهنجي ٿي خوس پلي   ڏسي زخم منهنجا تون واہ ڪر
تنهنجي مصلحت ۾ وجهان خلل!   منهنجي توبہ توبہ ڇا مجال
جنهن کي چاهين زينت خاڪ ڪر   جنهن کي چاهين صاحب جاہ ڪر
تون فدا ڪي روڪ نہ ڏي پيئڻ   ڏي شراب نوشيءَ ۾ جيئڻ
جو بياض تنهنجي هٿن ۾ آهہ   اڃا خوب ان کي سياہ ڪر

②

عقلمندو اوهان کان دور آهيان
مگر سچ پچ گھڻو مسرور آهيان
سندم سختيون سڄڻ ڪهڙيون پڇو ٿا ؟
جيئڻ خاطر بہ خود مجبور آهيان

ڏسي خامش، عزيزن کي پيو شڪ،
عزيزو! ها چڱو مغرور آهيان
ڏسي ناڪامياب دوُر مون کي
چون ناڪام نامنظور آهيان
سندم دنيا جو سرمايو آ عقبيٰ
وڏي تنخواه جو مزدور آهيان
سچا توڪين ڪنهن احباب مون کي
مون سمجهيو ٿي "فدا" مشهور آهيان

③

نبسان موج قلزم سان آ رشتو آ آشنائيءَ جو
تماشو ٿو ڏسان شب روز مان وصل جدائيءَ
مان آهيان مثل آئينو هو باعث روشنائيءَ جو
ڏسڻ جو شوق آ مون کي ۽ هن کي خودنمائيءَ جو
پسائي پنهنجو جلوو پوءِ ٿي غائب ويو ڇا کان،
ٻُڌايو هي به آهي ڇا طريقو آشنائيءَ جو
محبت پيار اج احباب مان معدوم ٿو ڏسجي
وفا ويندي رهي آهي، زمانو آ بيوفائيءَ جو

مکي ميندي ڪيو عشاق کي تو قتل اي قاتل!
پريل آ خون ۾ پنجو سندءِ دست حنائيءَ جو
وفا گل ۾ نه آهي ۽ نه آهي جوش بلبل ۾
زماني مان جو بدليو رنگ بدليو آشنائيءَ جو
ڏيو صد آفرين مون کي، بنايم دلربا تو کي
ڏيئي دل تو کي سيکاريم سليقو دلربائيءَ جو
شب خوش رنگ گذري خواب ۾ انگر هڪڙي لحظي ۾
دريغا ۾ زيور ۾ ڪين ٿيو ليڪن جدائيءَ جو
اچي نڪري جناب خضر جي دشتِ محبت ۾
وڃي پلجي يقينا سو طريقو رهنمائيءَ جو
ڪيو پيمانه نوشيءَ جو اشارو جئن بت ڪافر
ٽٽي پرهيزجي دعوىٰ، ڀڳو دم پارسائيءَ جو
رهي دل ۾ تو ان هوندي بہ دلبر دور ٿو گهاري
عجب انداز آ نازڪ جي بس نازو ادائيءَ جو
مليو هرگز مثال گل نڪو هر دو جهان اندر
'فدا' ڳولي ڏٺو آخر سچو تختو خدائيءَ جو

ڇا مليو؟

○

مون کي هن عالم ۾ آئي ڇا مليو
جان بي آرام پائي ڇا مليو

پيچ وڃي آخر تون ان سفاڪ کان   تو کي عاشق کي ستائي ڇا مليو
شمع تابان تون ته آخر وئين سڙي   تو کي پروانا جلائي ڇا مليو
چشم تر گريه مان حاصل ڇا ٿيو   خون جا ڳوڙها وهائي ڇا مليو
طعنه زن ٿيا هاڻ سڀ همدم اُهي   هن بُتن سان دل لڳائي ڇا مليو
هئين جڏهن بيپرده ڇا نقصان هو   هاڻ مون کان منهن لڪائي ڇا مليو
ڪم اهو جو هت اچي تڪليف ري   جي مليو ڪجهه سر وڃائي ڇا مليو
وصل جي لذت جو پيچ مون کان 'فدا'   يار کي پلهوءَ ۾ پائي ڇا مليو

علم هنر

علم جي دولت ڪان ڪر تون بهرور
راه نيڪي تي رهون ساري عمر
طفل پڙ۾ ڏي اسان طرز هنر
ڏي ترقي تون تيز واپار ۾

قادر مطلق

سجدا سجود توکي جڳائن هزار بار
بي چون بي مثال تون، قادر تون ڪردگار
بخشيو وجود ارض و سما کي تو ذوالجلال
ڪُن سان ڪيو جهان کي مولا تو آشڪار
تنهنجو ذڪر الاهي زبان تي هجي مدام
شئي ورد تنهنجي نام جي تسبيح باربار

دلبر

خدا ڄاڻي تہ تنهنجي ناز ۾ جادو نهان دلبر
فدا آ عشوه لئي غمزه لئي اڄ تنهنجي جهان دلبر
نگه سوئي زمين طائوس آهي ناز تنهنجي کان
خجل بلبل ۽ ڪوئل آهہ خوش آواز تنهنجي کان
پري و حور هم حيران اڄ انداز تنهنجي کان
سرچشمہ روان بربستہ حسن اعجاز تنهنجي کان
فقط ناهي 'فدا' انگشت حيرت در دهان دلبر.
مگر آهن عجب ۾ ساڪنانِ آسمان دلبر.
ڪمال حسن تنهنجو خوبتر از آفتاب آهي،
بحمد للهِ مٿي منهن منهنجو پيش ماهتاب آهي،
گو دائم رخ نهفتہ تنهنجو در پرده حجاب آهي،
مگر دنيائي حسن و زيب ۾ بس لاجواب آهي،
نظر ۾ حوصلو عاشق جو آ چرخ زمان دلبر،
نہ چون تہ ديد در دنيا ميان سيم تنان دلبر.
نظر جان بخش سان زنده بنائين نسيم نيم بسمل کي
بہ نگہ شوخ برق انداز آهين خرمن دل کي

اچين گرخنده رو بيشڪ لڄائين شمع محفل کي
ستارن کي ۽ روشن آفتاب و ماه ڪامل کي
فقط ڪيئي نعره زن مون کي نه ٻي نام و نشان دلبر
مگر فرياد ڪُن، آه و فغان زن ، هر زبان دلبر.
ڦٽين هٿ ۾ ڪٽين ٿو قصد آهي خونخوارن جو ،
ٻُڌايان راز ٿو دلدار توکي تنهنجي وارن جو ،
انهيءَ سان آ ٻَڌل ٻُڌ روح تنهنجي جانثارن جو،
ڪِريو هڪ وار گويا خون ٿي ويو صد هزارن جو،
فقط هڪڙو 'فدا' ڪٺ تير مژگان جو نشان دلبر،
مگر قتلام جو باعث سندءِ ابرو ڪمان دلبر.
تنهنجي گفتار تان رفتار تان سينگار تان صدقي
تنهنجي خط وخال تان لب لعل تان رخسار تان صدقي
تنهنجي چشمِ سيه زلف دوتا جنسار تان صدقي،
خدا شاهد مٺا تنهنجي مان هر هڪ وار تان صدقي.
ملڻ جي آرزو آهي 'فدا' ٿي مهربان دلبر،
ڀري ڏي ساغر مئي از شراب ارغوان دلبر.

ڪافيون

①

تنهنجي ٻوءِ ڪئي آهي دلڙي ٻيسم ،
مون کي تنهنجو قسم، تنهنجي سر جو قسم.

تنهنجو نينهن نقارو دل ۾ وڄي   اوڪو ساهه سڄڻ ٿو دل ۾ ڪڇي
هنيون هاڃي انهيءَ ۾ روز هڄي   هليو ساهه وڃي جي ڪريو حڪم
هڪ رات مٿل کي مهمان ڪريان   صدقي ساهه سڄڻ هي سامان ڪريان
پنهنجو پاڻ ڪُهي قربان ڪريان   گهوري جيرو جگر ڏيان جان جسم
نيڻن ننڊ نه اچي ٿي رات و ڏينهان   جڳ ۾ جانب ريءَ ٻيئي جاڙجيان
سختيون سور سهان ڪريان روز رهيان   واهيان آب اکين مان سخت گرم
لکيو روز ازل کان لوح قلم   هڪڙو درد و ستم ٻيو رنج و الم
دل ۾ ماتم غم 'فدا' جان زخم   اچي ڪرڻ ڪو هيار پنهنجو ڪرم

②

جاني حال اٿم حيراني.....
تو کان سواءِ سک ڪين اچي ٿو   مچ محبت جو دل ۾ مچي ٿو
دائم دل ديواني۔ جاني......

ڪين ڪٺل جو قياس پوئي ٿو   خوف خدا جو ڪونه ٿيئي ٿو
واءِ ڪبئي ويراني. جاني...
خلق خدا جو توتي چري آهه   خجل اڳيان تو حور پري آهه
لاشڪ تون لاثاني. جاني....
ڏس ته زماني ۾ نه وفا آهه   حُسن تي ڪنهنجي ڪونه بقا آهه
آهي دنيا هيءُ فاني. جاني...
يار 'فدا' سان ڪين ملين ٿو   سيني لڳي سهڻا نه ڪلين ٿو
جان تو تان قرباني. جاني.....

٣

سڄي رات سورن جي ويئي وهاڻي
نه ڪئي ڪا قريبن قرب جي ڪهاڻي
پڇيو ڪين دلبر ته ڪيئن رات گذري   اسان جي مٿان ڪهڙي هيٺا گذري
لنگهيو صبح ڪهڙوءِ ڪيئن ٿي سمهاڻي
وصل جا صنم قول پنهنجا نون پارج   جڏيءَ ڪي جدائي ۾ هرگز نه مارج
مرن ڏينهن هڪ پياءِ مگر مان ڏهاڻي
سڄڻ سور تنهنجا مون پلپل ٿا مارن   سندءِ ناز نخرا وري دل ڏ تارن
نزاڪت پي تنهنجي ٿي ماري شهاڻي

تنهنجي محب محبت ۾ هيءُ حال ٿيڙم   رهيس دل ڦرائي پتو ڪونه پيڙم
ڇڏي در اوهان جو ڪيان ڪيئن هاڻي
ڏسان سخت ترشئي نٿو دل ڪان تنهنجي   نه بيمار بلڪل ڪو بسمل ڪان تنهنجي
نه مٽ تنهنجي دل جو پٿر ڪا پهاڻي
نه رس روز اچ ريجهه راڻل اسان سان   اچي ويهه سهڻل سياڻل اسان سان
فدا سان به ڪر ڪا رمز ۾ رهاڻي .

④

هن باغ ۾ هاڻ رهڻ نه روا، برباد خزان گلزار ڪيو،
ويا داغ فراق جو گلڙا ڏئي بلبل کي بره بيمار ڪيو .
جڳ ۾ جڳائي نه جاني جيئڻ   وهه توري مٺا آرام ڪرڻ
آهه لازم زهر پيالو پيئڻ   تنهنجي عشق اندر ۾ آزار ڪيو
تنهنجي محبت ۾ مخمور ٿيس   ساري ملڪ اندر مشهور ٿيس
تنهنجي مهڻن سان مسرور ٿيس   تنهنجي نينهن نسنگ نزوار ڪيو
ڪنهن سان دل جو عرض احوال ڪريان   ڪو نهي همدم جنهن سان حال ڪريان
کهڙو غير کي ويهي سوال ڪريان   روئي نيٺ صبر اختيار ڪيو
دلڙي اڙائي هٿ نٿو هٽان !   سڪ سوز ۾ سرد نٿو ساهه ڪٽان
سپ جي وات اها نٿو وائي سٽان   ڏاڍو سخت فدا وا پار ڪيو.

رباعيات

١- اهل دنيا جا شها موج اميريءَ ۾ ڏٺي
مرشدا! تو سا اميري بہ فقيريءَ ۾ ڏٺي

٢- توکي موجود حڪومت آ مگر نفس سان جنگ
ورنہ مون قوم غني نفس اميريءَ ۾ ڏٺي

٣- مون ڏٺيون گاڏيون گهٽيون پر نہ ڏٺي هھڙي ڪٿ
وصف نثرّت جا سندءِ سلسلهٔ پيريءَ ۾ ڏٺي

٤- ڇا فدا تنهنجي ڪري صفت سخي ابن سخي
مون تہ منزل تنهنجي اِج اهل بصيريءَ ۾ ڏٺي

①

جبيئن گلن ۾ ٿو ٻِڪين جو لب منقار ملي
تيئن ملي يار مون کي دولت ديدار ملي
يا خدا عيد سواءِ يار جي آهي ماتم
ٿي سگهي عيد جڏهن يار سان گڏ يار ملي

②

مون کي عالم ۾ اچي هاءِ نه آرام مليو
نام بدنام مليو مايۂ الزام مليو
جو ڦتائي مون ڪئي سدا خدمت غير
ان جي برعڪس مون کي واه جو انعام مليو

③

اي ُفدا سمجهه تون دنيا ۾ خدا آهي بس
جو خدا چاهي سو ٿيٽو به صفا آهي بس
ٿا اسين جيڪي گهرون صفا خطا آهي بس
ٿو گهري جيڪي خدا سيڪي بجا آهي بس

مربہ

۱۔ لہور دے شاہی شہر وچ جو میں نے مربہ کھایا
مربہ ام دا کھا کے میں نے دال دا مزا پایا

۲۔ دال مسور دی کھائی گویا ہور ہا میں روندا
اکھیاں وچ جو لڑک دیکھے ترس نہ کہنوں آیا

۳۔ آپنڑ کھایا میں نے کھوایا راز انہاں وچ کہڑا
میں نوں کہندے کھا کھا لیکن آپ نہ لقمہ کھایا

۴۔ مہمان نال سلوک جو کیتا وہ جی چال تساڈی
نال میڈے یہ منصوبہ بس محمد خاں بنایا

۵۔ جعفری جی نے آپنڑ کھایا میں نوں زور کریندا
کھاؤ مربہ ریاست دا ہے بھائی بلوچ نے لایا

۶۔ اپنا مال ہے روسوں کھاسوں، عرسانی تم کھاؤ
چھوڑ انہاں نوں جہنم جائیں آپنڑے یہ فرمایا

۷۔ کی گل ہے یہ میں نے سوچا عقل بڑا دوڑایا
سبھاں مل کے نال غریب دے کیا مخول مچایا ،

۸ ہتھ انہاں دے اگے جوڑے میں جو عرض کیتا
ڈاکٹر جونیجہ نے آ کے سارا راز بتایا

۹۔ اس مربے دی گل بنائی سوہنا قوام سنایا
پانی بدلے چاشنی دے وچ چاشنی نوں ڈلوایا

۱۰۔ دو جاکئی ہتیں کھاندا اسنو مہمانوں کے بغیرے
قبض کشا ہے مربہ یہ بس سالٹ نوں بھی سوایا

۱۱۔ انہوں کھا کے ٹی دے وچ جو بھی تشریف لایا
طبلہ ساز و سرود بجا کے ٹھمری دا سُر گایا

۱۲۔ اس دا تجربہ جس نے کیتا پھیرنا ہتھ لگایا،
کھائے اسنوں اوئی جس نے ریاست توں منگوایا

۱۳۔ ام تو ہیں کشمیر توں لائے خوب ہیں اچھے خاصے
لیکن اس دی چاشنی نے ہے یہ سارا رنگ جمایا

۱۴۔ تیڈی مجال ہے کیا عرسانی اس دا لطف اٹھاویں
اس نوں کھاندا خوجہ جی جب رب انہاں توں لایا

۱۵۔ شوق بھنگن دا اسنوں ہے جو روز ازل تو بخشا،
نواب شاہ توں لہور آئے مربہ بٹیا سجایا۔

خامہ ریگل

۱۔ از متیاری می نویسم نامہ را
می دہم جنبش بہ ریگل خامہ را

۲۔ خامہ من، خامہ سعدی بود
طبع من بہتر ز فردوسی بود

۳۔ کاش فردوسی بُدے دریں زماں
آمدے پیشم خجل دار و فغاں

۴۔ در فغاں بودند ہمہ شیرازیاں
نالہ و گریاں بدندے ہندیاں

۵۔ ہندیاں و سندیاں و رندیاں
ہم شدند در بحرِ عربی درمیاں

۶۔ درمیاں بحرِ عربی گوھر اند
در دماغ ایں فقیرے جوہر اند

۷۔ جوہر آوردم از لاہور شہر
چوں بہ سیمنار شد مارا گذر

۸۔ منڈو کرڑیاں شدند آنجا ہزار
درمیاں گول باغ و مرغزار

۲۸۔ آفریں اے میزبانان آفریں
آفریں صد آفریں صد آفریں

۲۹۔ چوں چنیں ناخواندہ باشند میہماں
الحذر اے الغیاث و الاماں

۳۰۔ گفت دانایاں خوش است مہماں اگر
تا سہ روز آید نہ ازاں بیش تر

۳۱۔ ایں ہمہ مہماں شدند تا ہفت روز
وائے فل ہفتہ شدند جلوہ فروز

۳۲۔ توبہ کرد جعفری گیبی بلوچ
بس فراموشیدام۔ سی۔ سی بلوچ

۳۳۔ بل ہائے پیٹرول آخر رسید
خشمگیں شد دستہائے خود گزید

۳۴۔ جعفری ازاں بلاں حصہ نداد
کرد محمد خان بلند علم فساد

۳۵۔ گفت باہم ایں فلاں مہمان تو بود
نوبت آمد کہ ریشانِ ایشان را ربود۔

۳۶۔ یا خدا ریشان ایشان زندہ دار
زندہ و پایندہ و تابندہ دار

۳۷۔ ایں دعا از من و از جملۂ جہان،
باد آمین در زمین، در آسمان

۹۔ مرغزار و باغہا بسیار بود
حسنہائے رنگ رنگ چہرہ نمود۔

۱۰۔ چہرۂ ایشاں بدے چوں سرخ گل
پیش آوازش بدے بلبل خجل

۱۱۔ خجل بندر روڈ پیش مال بود،
مال چوں حلوہ و بندر دال بود

۱۲۔ دال دادند میزبان وقت نہار
می خورایندند مولڑ بار بار

۱۳۔ بار بارے می دوند سوئے موڑ
بود رش بسیار بارِ روئے کموڈ

۱۴۔ یک موڑو دہ ہنگندن را دروں
ہر کسے را نیم لنڈ آمد بروں

۱۵۔ گہ بروں و گہ دروں بودے بلوچ
منتظر آصف بدیدم روئے کوچ

۱۶۔ ہر کسے بر کوچ آمد بے قرار
حالت محمد حسن زار و نزار

۱۷۔ جعفری آں مرد حق آگاہ بود
نصف شب برخاست و در را کشود

SOORIH SINDHI ADAB

۱۸۔ درکشودو از قضا فارغ شدے
پس محمد خان بہ عجلت آمدے

۱۹۔ آمدے ہر یک ولیکن ایں فقیر
کرد لنڈ تا شام در شکیم اسیر

۲۰۔ بد اسیرے در شکم از سردیاں
لنڈ ہائے سندیاں چوں کلفیاں

۲۱۔ کلفیاں را پیر محمد شوق داشت
ذرہ ہائے لنڈ خود ہر جا گذاشت

۲۲۔ رفت ہر جائے نہ شاید رفتنی
گفت ہر چیزے نہ شاید گفتنی

۲۳۔ گفتہ رفتہ بود در ھیرا منڈی
دید آنجا خنثہ ہاؤ ھم رنڈی

۲۴۔ رنڈیاں در منڈیاں را مدح کرد
از دلش ناگاہ آمد آہ سرد

۲۵۔ آہ سرد و رنگ زرد و بود او ،
جذبہائے شہوتے افزود او

۲۶۔ باد افزوں زور ہائے کونگھرا
کرد چوں حلق حسن غزغزغرا

۲۷۔ غزغزانیدہ شدہ شب اختتام
ہمہ شب آرام ہر کس شد حرام

SOORIH SINDHI ADAB

M Ismail Ursani

Soorih Sindhi Adab

جي لهوارو لوک وهي، تون اوچو وهہ اوپار

0344 3919786

0300 3404488

Sahib Khan "SOORIH" Mirani